

XITSONGA HOME LANGUAGE

GRADE 4 – BOOK 1

TERMS 1 & 2

ISBN 978-1-920458-48-5

THIS BOOK MAY NOT BE SOLD.

10th Edition

ISBN 978-1-920458-48-5

9 781920 458485

ISBN 978-1-920458-48-5

XITSONGA RIRIMI RA LE KAYA – Giredi ya 4 Buku ya 1

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

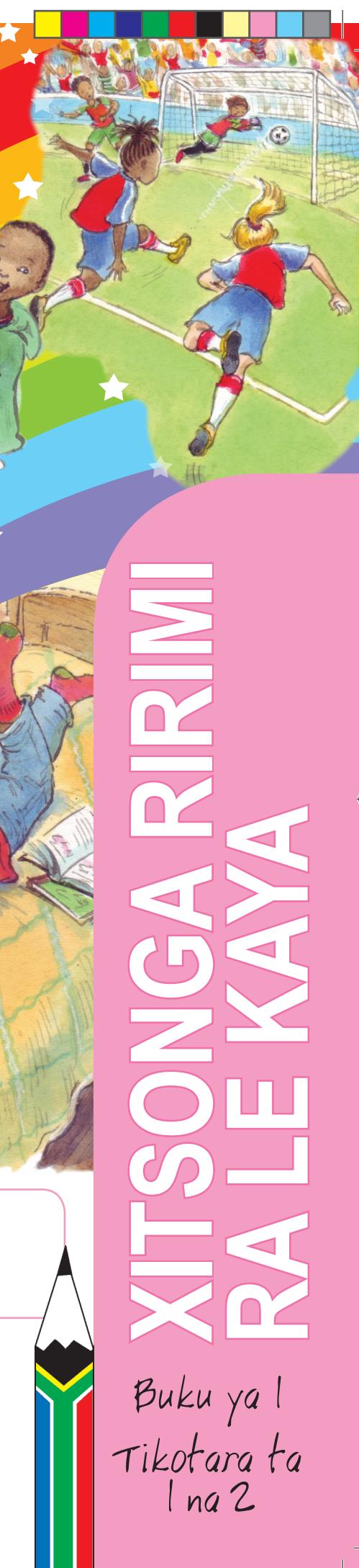
Leyi pfuxetiweke
hi xiCAPS

Giredi
ya 4

Vito:

Tlilasi:

**Manana Angie Motshekga,
Holobye wa Dyondzo ya
Masungulo**

**Nkulukumba Enver Surty,
Xandla xa Holobye wa
Dyondzo ya Masungulo**

Tibuku leti to tirhela ti endleriwe vana va Afrika-Dzonga ehansi ka vurhangeri bya Holobye wa Dyondzo ya Masungulo. Manana Angie Motshekga, na Xandla xa Holobye wa Dyondzo ya Masungulo, Nkulukumba Enver Surty.

Tibuku to tirhela ta Rainbow ti vumba xiyenge xin'wana xa ntlawa wa mgingiriko ya Ndzwulo ya Dyondzo ya Masungulo leyi kongomisiweke eka ku antswisa matirhelo ya vadyondzi va Afrika-Dzonga eka tigiredi ta ntsevu to sungula. Tanihi xin'wana xa swilo leswi nga swirhangana eka nkunguhato wa matirhelo ya mfumo, phurojeke leyi yi humelerile hi ku seketeriwa hi timali hi Nkwama wa Timali ta Tiko. Leswi swi endlile leswaku Ndzwulo yi swi kota ku endla leswaku tibuku leti to tirhela, ti kumeka hi tindzimi hinkwato ta ximfumo handle ko hakeleriwa.

Hi tshemba leswaku tibuku leti ti ta pfuna vadyondzisi eka mgingiriko ya vona yo dyondzisa ya masiku hinkwawo no tiyisisa leswaku vadyondzi va vona va kota ku hetu kharikhulamu. Hi tiyisise leswaku hi letela mudyondzisi eka nghingiriko wun'wana na wun'wana hi ku katsa mifungho leyi kombisaka leswi mudyondzi a faneleke ku endla swona.

Hi ni ntshembo wa leswaku vana va ta tiphina no tsakela ku tirha mgingiriko leyi nga ebukwini loko va ri karhi va ya emahlweni no dyondza, na leswaku wena, mudyondzisi, u ta tsaka swin'we na vona.

Hi mi navelela ku humeleta, wena na vadyondzi va wena eku tirhiseni tibuku leti to tirhela.

VUTIHLAMULERI BYA VANTSHWA AFRIKA-DZONGA

Ku ringana Khoma munhu un'wana na un'wana hi ku ringana na hi mfanelo. U nga vi na xihlawuhlawu. 	Ndzhuti wa ximunhu Xixima munhu un'wana na un'wana. Kombisa tintswalo no hlayisa. 	Vutomi Swilo leswi hanyaka hinkwaswo swi na nkoka. Khoma swilo leswi hanyaka hinkwaswo hi xichavo.
Ndyangu Xixima vatsvari va wena. Kombisa tintswalo no tshembeka eka va ndyangu wa ka n'wina. 	Dyondzo Nghena xikolo, dyondza u tlhela u tirha swinene. Landzelela milawu ya xikolo. 	Ntirho Pfuna va ndyangu wa ka n'wina hi mitirho ya le kaya. Vana a va fanelangi ku sindzisiwa ku lava ntirho.
Ntshunxeko na vuhayiseki U nga tshuki u vavisa, u karhata kumbe u chavisa van'wana naswona u nga pfumeleli van'wana ku endla sweswo. Herisa ku hambana ka mavonele hi ndlela yo rhula. 	Nhundzu Xixima nhundzu ya vanhu van'wana. U nga onhi nhundzu naswona u nga yivi. 	Vukhongeri, swikhawlakholwana na mavonele Xixima swikhawlakholwana na mavonele ya vanhu van'wana.
Vuhayiseki Hlayisa misava. U nga onhi mati na gezi. Hlayisa swiharhi na swimila. Hlayisa yindlu ya ka n'wina na muganga wa ka n'wina swi tshama swi basile no va swi hlayisekile. 	Vuakatiko U va muakatiko wa Afrika-Dzonga wo lulama no tshembeka. Xixima milawu u tlhela u tiyisisa leswaku van'wana va endla sweswo na vona. 	Ntshunxeko wo humesa mavonele U nga hangalasi vunwa na rivengo. Tiyisisa leswaku vanhu van'wana a va rhukanawi kumbe va tlhaviwa hi marito.

Published by the Department of Basic Education
222 Struben Street
Pretoria
South Africa
© Department of Basic Education
Tenth edition 2020

ISBN 978-1-920458-48-5

This book may not be sold.

The Department of Basic Education has made every effort to trace copyright holders but if any have been inadvertently overlooked, the Department will be pleased to make the necessary arrangements at the first opportunity.

Giredi ya **4**

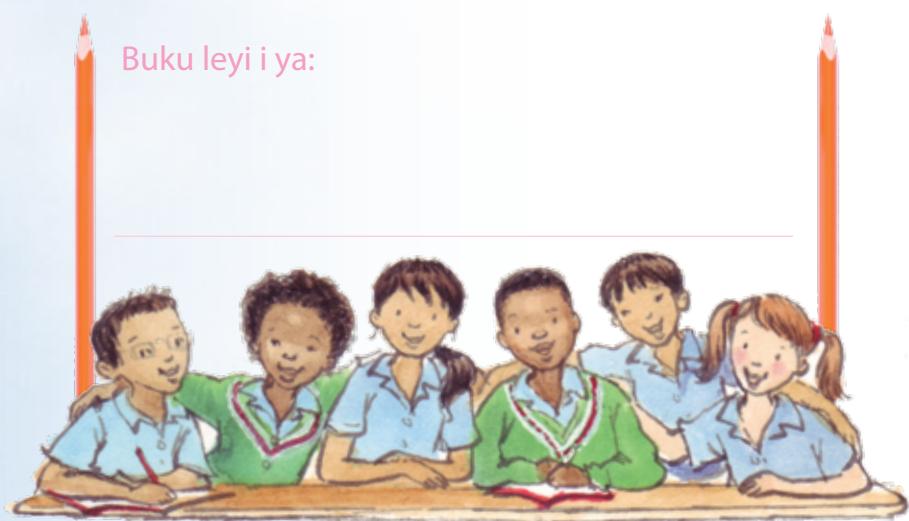

R i r i m i r a
I e k a y a

HI XITSONGA

Buku leyi i ya:

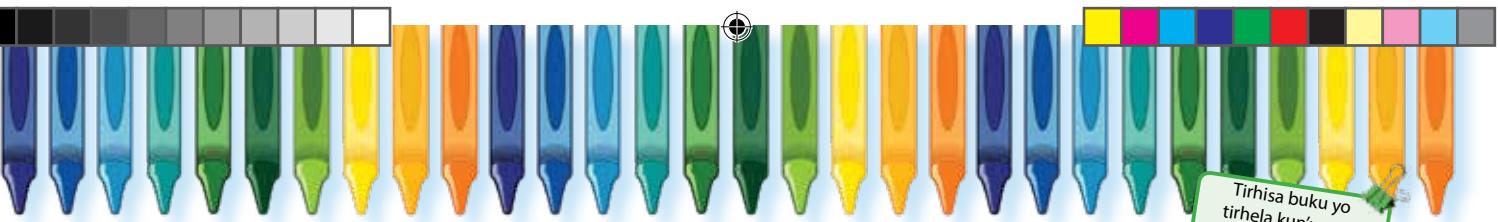

XITSONGA

Buku ya

I

SWILETELO SWO TIRHISA BUKU LEYI YO TIRHELA

Tirhisa buku yo
tirhela kun'we na
switirhisiwa swin'wana
swa wena, Hlaya
XIPHOKHAMA xa
xiyimo xa le xikarhi xa
Ririm'i ra le Kaya.

Ha ku amukela eka Buku leyi yo tirhela ya Ririm'i ra le Kaya ra xiyimo xa le xikarhi xi kongomisiwe eka ku tumbuluxa vuswikoti
bya vadyondzi bya ririm'i eka vuswikoti bya mbulavurisano lebyi lavekaka eka tindhawu
leti ku hlanganaka vanhu no hluvukisa vuswikoti byo hlawuleka bya xiakhademiki lebyi lavekaka eka ku
dyondza tidyondzo hinkwato ta kharikhulamu. Hi tshemba leswaku buku leyi yi ta pfuna vadyondzi va wena ku
tumbuluxa no hluvukisa vuswikoti lebyi.

Buku leyi yo tirhela yi lulamisiwe ku ya hi ndzhendzeleko wa mavhiki mambirhi ya XIPHOKHAMA. U ta kuma
nkatsakanyo wa leswi nga ta dyondzisiwa eka ndzhendzeleko wun'wana na wun'wana wa mavhiki mambirhi
eka tipheji ta 1, 35, 69 na 103 ta buku leyi yo tirhela. Ndzhendzheleko wun'wana na wun'wana wa 2 wa mavhiki
wu katsa vuswikoti bya mune bya ririm'i lebyi landzelaka:

1 Ku yingisela na Ku vulavula (Swanomo) – Tiawara ti2 eka ndzhendzeleko wa 2 wa mavhiki

A hi vulavulen'i

Vadyondzi va fanele va nyikiwa nkarhi wo tala wo hluvukisa vuswikoti bya vona bya ku
yingisela na ku vulavula ku endlela leswaku va swi kota ku hlengaleta vuxokoxoko, ku tshunxa
swiphiqo no hlamusela mavonelo na miehleketo ya vona. Buku yo tirhela yi na migingiriko
yo hlaya ya ku vulavula na ku yingisela leyi u nga engetelaka eka yona ku tiyisia leswaku
vadyondzi va kuma minkarhi ya ntolovelto yo titoloveta swanomo.

2 Ku hlaya na Ku langutisa – Tiawara ta 5 eka ndzhendzeleko wa 2 wa mavhiki

A hi hlayen'i

XIPHOKHAMA xi lava leswaku vadyondzi va hlaya va tlhela va vona switshuriwa swo karhi
eka ndzhendzeleko wa 2 wa mavhiki. Leswi swi katsa ku hlaya: swirungulwana, mitsheketo,
leswi munhu a hlanganeke na swona, mapapila, tiimeyili, leswi tsariweke eka dayari, ntlangu,
tiatikili ta maphephahungu, tiatikili ta timagazini, tiinthavhiyu ta rhadiyo, switshuriwa
swa nkucetelo, swinavetiso, swiletelo swa ndlela na maendlele. Ku engetela eka sweswo,
XIPHOKHAMA xi lava leswaku vadyondzi va hlaya switshuriwa swo nyika vuxokoxoko leswi
nga na swifaniso: mimepe, tichati, matafula, tidayigiramu, mimepe ya miehleketo, tichati ta
maxelo, tiphositara, switiviso, swifaniso na tigirafu. U ta kuma tinxaka ta switshuriwa leswi
hlawuriweke hi vukheta eka Buku yo tirhela.

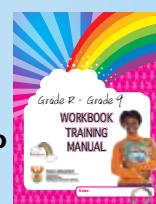
XIPHOKHAMA xi kombisa magoza ya ku hlaya, ku nga ku tilulamisela ku hlaya, ku hlaya na
endzhaku ka ku hlaya.

3 Ku tsala na Ku andlala – Tiawara ta 4 eka ndzhendzeleko wa 2 wa mavhiki

A hi tsalen'i

XIPHOKHAMA xi lava leswaku vadyondzi va kuma minkarhi yo tala yo titoloveta ku tsala eka
mimbangu yo hambanahambana. Buku yo tirhela yi nyika tifureme to tala ta
ku tsala na tipulani to andlala switshuriwa swo tsariwa, swifaniso na
switshuriwa swa mahungu.

A hi tsalen'i
RIRIMI

4 Swiaki na Milawu ya Matirhiselo ya Ririm'i – awara yi1 eka ndzhendzeleko wa 2 wa mavhiki

XIPHOKHAMA xi nyika nxaxameto wa Swiaki na Milawu ya Matirhiselo ya Ririm'i
(swihluvi swa mbulavulo) leswi faneleke ku dyondzisiwa eka giredi yin'wana na
yin'wana. Buku leyi yo tirhela yi katsa switoloveto swo karhi swa
mindzhendzeleko yin'wana na yin'wana ya 2 wa mavhiki. Ko tala
migungiriko leyi yi nyika 'xiletelo' lexi hlamuselaka matirhiselo ya ririm'i.

Ku kuma vuleteri
byin'wana, hlaya
buku yo letela ya
Buku leyi yo tirhela.

Nkongomelo wa 1: Mintsheketo na ndzimana

L
e
s
s
W
i

n
g
a

e
n
d
z
e
n
i

Switori

Kotara ya 1: Mavhiki ya 1 - 2

1 Ku tlanga ntlangu 2

Ku lulamisela ku hlaya na ku bvumba leswi xitori xi vulavulaka hi swona hi ku tirhisa swifaniso.
Nkanelo wa xitor – ximunuhuatwa na kungu.
Ku tirhisa swifaniso swa tikhathuni na swimbyarumbyaru ku tumbuluxa xitori.
Ku kunguhata ku tsala xitor hi ku tirhisa rimba.
Ku tsala xitor hi ku tirhisa mepe wa miehleketo.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya munhu.

2 Ku eheleketa hi xitshuriwa 4

Ntivomarito: Ku yelanisa marito na tinhlamuselo ta wona.
Xikambelantwiso: Ku hlamula swivutiso swo nyika mavonele na swo hlawula nhlamulo yin'we eka leti nyikiweke.
Katsakanya ndzandzelelano wa swiendleko exitorini.

3 Leswi nga humelela endzhaku 6

Ku hlaya mahetelelo ya xitor.
Ku vula nakambe leswi humeleleke exitorini hi ndzandzelelano lowu faneleke.
Ku nambara swivulwa swa xitor hi ndzandzelelano wa swiendleko.
Mavitaswilo.
Ku boxa mavitaswilo eka xitor.
Ku tshikelela matsalelo ya ku landzelela magoza.

4 Ku tsala xitor 8

Ku tirhisa matsalelo ya ku landzelela magoza ku kota ku tsala xitor.
Ku kunguhata xitor ku tirhisiwa mepe wa miehleketo.
Ku tsala xitor ku tirhisiwa fureme.
Ku rhumela xihungwana xa selulafoni (SMS), ku tirhisiwa swivulwan'we.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini.

5 Tinxaka ta maviti 10

Ku boxa mavitaswilo na mavitavito.
Ku tirhisa mavitavito eka swivulwa.
Maviti ya swilo leswi hi kotaka ku swi hlayersa na maviti ya swilo leswi hi nga swi koteke ku swi hlayersa.

6 Jabu u katinga matandza 12

Ku lulamisela ku hlaya na ku bvumba leswi xitori xi vulavulaka hi swona hi ku tirhisa swifaniso.
Nkanelo wa xitor – ximunuhuatwa na kungu.
Ku tirhisa swifaniso swa tikhathuni na swimbyarumbyaru ku tumbuluxa xitori.
Ku kunguhata ku tsala xitor hi ku tirhisa rimba.
Ku tsala xitor hi ku tirhisa mepe wa miehleketo.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya munhu.

7 Leswi khavhara ya buku yi hi byelaka swona 14

Tanihi masungulo ya nhluto wa buku, tirhisa xitor lexhi layiweke eka nkarhi lowu nga hundza.
Ku kuma vuxokoxoko ku suka eka xitor na le ka khavhara ya buku, ku katsakanya kungu na vumunuhati.
Kombisa Swiaki na Milawu ya Matirhiselo ya Ririmbi eka khavhara.
Ku komisa xitor ku ya hi vonelo ra ximunuhuatwankulu hi xivumbeko xa dayari ku tirhisiwa nkarhi lowu nga hundza.
Ku yelanisa mabumabumeri na maviti, maritofularha na mavitantlawa.

8 Tsala hi ndlela leyinene 16

Ku kunguhata no tsala hi leswi n'wi humeleleke. Ku voyamela eka swivulwa leswi nga tinhlokomhaka na tindzimana.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhla muselo ta wona eka dikixinari ya yena n'wini.

Mapheji ya vutlhokovetseli Kotara ya 1: Mavhiki ya 3 - 4

9 Pheji ra vutlhokovetseli 18

Ku hlayersa switlhokovetselo swimbirhi ehenhla.
Ku voyamela eka swihlawulekisi swa vutlhokovetseli: marito yo encenyeta mipfumawulo, ncino na yelano wa mipfumawulo.
Ku boxa marito lama nga na yelano wa mipfumawulo kumbe ncino na switlhisiwa swin'wana swa vutlhokovetseli.

10 Tsala xitlhokovetselo xa wena 20

Ku tatisa marito lama yelanaka hi mimpfumawulo ku hetisa xitlhokovetselo.
Ku tatisa mavitaswianakanyiwa eswivulweni.

11 Papila ra maviti 22

Ku tatisa tinxaka to hambana ta maviti eka papila leswaku ri kota ku twala.
Ku tsala eka dayari ku tirhisiwa mavitaswianakanyiwa.
Ku katsakanya leswi tsariwaka eka dayari hi ku tirhisa swivulwan'we eka xihungwana xa selulafoni (SMS).
Ku tatisa fomo ya vuxokoxoko bya munhu eka fomo leyi nga na mavitavito.
Ku kombisa no tirhisa mavitavito eswivulweni.
Ku avanyisa maviti eka mavitavito ya vanhu, tindhawu kumbe nkarhi (siku kumbe n'hweti).

12 Rendzo ra xikolo ra varhandzi va switsotsotso 24

Ku hlaya xirhambo xa rendzodyondzo.
Ku kombisa maviti.
Ku hlamula swivutiso swa xikambelantwiso.
Hlaya xitlhokovetselo u tlhela u boxa marito lama yelanaka hi mimpfumawulo. Dirowa xifaniso mayelana na xitlhokovetselo.

13 Phaphatana a wu ri kwihi? 26

Ku hlaya switlhokovetselo eka swivumbeko.
Ku hikahata swivulwa.

14 Ku hlanganisa maviti 28

Ku avanyisa mavitinkatsano ku vumba maviti.
Ku yingisela mipfumawulo.
Ku boxa mavitaswianakanyiwa.

15 Yimbelelani risimu 30

Ku hlaya xitlhokovetselo.
Ku hikahata swivulwa.
Leswi faneleke ku lemukiwa hi swilo leswi hi nga kotiki ku swi hlayersa.

16 A hi tsalen i buku 32

Ku kunguhata ku tsala buku ya xitor.
Ku tsala no kombisa buku ya xitor leyi nga na swicupucupu.

1 Ku tlangu ntlangu

Languta xifaniso lexi kutani u vula leswi u ehleketa leswaku xitshuriwa xi vulavulaka hi swona. Xana u ehleketa leswaku lexi i xitshuriwa xa swilo leswi humeleleke? Hi ku vona ka wena, vana lava nga exifanisweni va na malembe mangani?

- Languta swifaniso na tinhlokomhaka kutani u ringeta ku bvumba leswi xitshuriwa xi vulavulaka hi swona. • Hlaya hi ku hatlisa u ri karhi u valanga pheji ku vona leswi u nga ta hlaya hi swona.

- Loko u ri karhi u hlaya
Ringanisa ku bvumba ka wena na leswi u swi hlayeke. • Loko u nga twisisi xiyenge, tlhela u xi hlaya hi ku nonoka, u xi hlayela ehenhla.

A hi hlayeni

A ri ri siku lerinene hi Sunguti loko xipanu xa bolo ya milenge xa lava nga ehansi ka 11 wa malembe, xi chika ebazini hi ku hatlisa xi kongoma erivaleni ra mintlangu, vatlangi va ri karhi va vulavulela ehenhla. A va ri endleleni yo ya tlangu ntlangu wo hetelela wo lwela xidlodlo xa nguva. Loko va nghena erivaleni ra mintlangu, va twile tivhuvhuzela na huwa ya vana lava a va va ndhundhuzela.

Vanhu hinkwavo a va nyanyukile hikwalaho ka ntlangu wo hetelela exikarhi ka Xikolo xa New Town na Xikolo xa Phurayimari ya Sea View.

Anna na Mandu hi vona ntsena lava a va ri vanhwanyana eka xipanu xa Xikolo xa New Town. A va tshemba leswaku va ta hlula Phurayimari ya Sea View.

Loko Anna, mukapiteni, a tsemakanya erivaleni, a tivona a amukela khapu ya ku hlula ka xipanu xa yena. A yi vona yi vangama loko a yi tlakusela ehenhla. Anna a a ri na ntwelavusiwana. U kondleterile khonsati ya xikolo yo tlakusa nkwama wa timali leswaku va ta kota ku xavela swirho swa xipanu leswi a swi tsandzeka ku xava tibutsu ta bolo. Namuntlha a lulamele ku rhangela xipanu xa yena ku ya hlula ntlangu.

Siku:

Mandu wa malembe ya khumen'we na yena a nyanyukile swinene. A tivona a howisa golo yo hlula ntlangu hi tibutsu ta yena letintshwa ta xitshopana. Xikan'wekan'we ku twala xirilo lexikulu loko a wela egojini.

"Ndzi pfuneni!" a cema hi rito lerikulu. Anna, Peter na Jabu va tsutsumile ku ya n'wi pfuni. "Yoo!" a rila loko a ri karhi a famba hi ku tlulatlula hi nenge wun'we. "A ndzi swi koti ku kandziya ehansi hi nenge lowu!" A tshamile ehansi ebyanyini. "Ndzi tshemba leswaku hlakala ra mina a ri tshovekangi," a vula a ri karhi a rila.

Anna a ehleketa hi ndlela leyi ku vaviseka ka Mandu ku nga n'wi khumbaka hi yona. "Loko Mandu a nga tlangi, swi vula leswaku na mina a ndzi nge tlangi. Ndzi ta fanela ku n'wi yisa etliniki."

Anna a koka moyo a hefemula swinene.

"U nga vileli, Mandu," ku vula Anna. "Ndzi ta ku yisa eka dokodela."

"E-e, Anna, u nga vuli sweswo. Ndzi ta tshama kwala ku fikela loko ntlangu wu hela."

"Mandu, u nge tshami laha u ri wexe," ku hlamula Anna.

Anna a hundzuluka a languta xipanu xa yena a ri karhi a tikhoma leswaku mihloti ya yena yi nga humi kutani a ku, "Mi ya emahlweni no tlanga. Tiyisisani leswaku ma hlula!"

A hi tsaleni

Vulavula na munghana wa wena hi leswi u ehleketa leswaku xitori xi ta herisa xiswona. Tsala mahetelelo ya xitori ya kwalomu ka 40-50 wa marito. Xana Anna u ta tlanga ntlangu kumbe u ta pfuni Mandu?

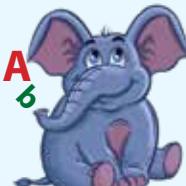

2 Ku ehleketa hi xitshuriwa

A hi vulavuleni

Hi tiva swimunuhuhatwa eka xitshuriwa hikwalaho ka swiendlo swa swona, mianakanyo ya swona na leswi swi swi vulaka. Vulavula hi mahanyelo ya Anna. Vulavula hi leswi a swi endleke, leswi a swi ehleketa na swiendlo swa yena.

Ntivomarito

nkele
vangama
cema
hlula
miehleketo

hatima
ku humeleta eka xanchumu
mianakanyo
goji
ku huweleta hi rito lerikulu

A hi tsaleni

Hlaya xitshuriwa lexi vulavulaka hi Mandu na Anna kutani u hlamula swivutiso leswi landzelaka.

Hi swihi swimunuhuhatkulu swimbirhi eka xitori lexi?

Xana hi swi tivisa ku yini leswaku Mandu a chuhwile?

- 1 A nga vonangi goji ebyanyini.
- 2 A tivona a raha golo yo hlula ntlangu.
- 3 A lava ku tlanga hi mbilu ya yena hinkwayo.
- 4 A nga etlelangi eka vusiku lebyi hundzeke.

Xana hi swi tivisa ku yini leswaku vatlangi a va nyanyukile?

- 1 A va navela wonge va nga hlula.
- 2 Va twile tivhuvhuzela.
- 3 Va humile ebazini va ri karhi va vulavulela ehenhla.
- 4 A va pfunangi Mandu.

Siku:

Hi swihi swipanu leswi a swi phikizana entlangwini lowu?

Lava xivulwa eka xitshuriwa lexi kombisaka leswaku Anna a ri munhu loyi a ri na ntwelavusiwana.

Xana u ehleketa leswaku Anna a ri munghana lonene wa Mandu? Hikwalaho ka yini?

A hi tsaleni

Tsala nkomiso wa kwalomu ka 40-50 wa marito hi leswi humeleleke Mandu.

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

3 Leswi nga humelela endzhaku

A hi hlayeni

Hlaya mahetelelo ya xitshuriwa.
Xana u kona loyi a langutele mahetelelo yo
fana na lama?

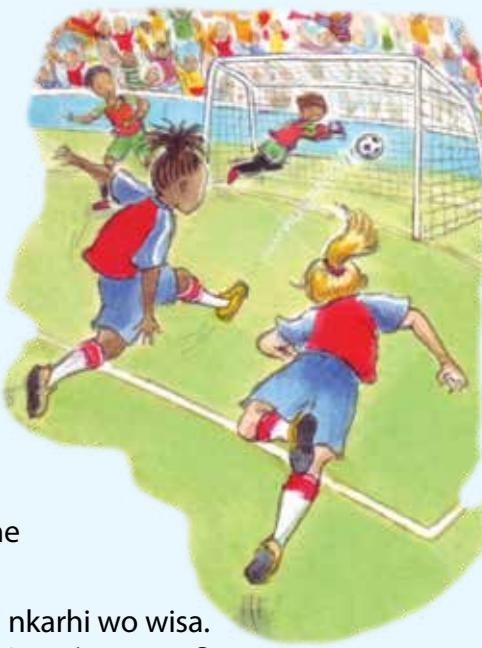
Anna u seketele Mandu loko va tlhelela ebazini, va tlhela va famba swin'we ku ya etliniki. Dokodela u kamberile nkondzo wa Mandu. U tekile X-ray, a yi langutisia kutani a n'wayitela. Dokodela u va byerile leswaku nkondzo wa Mandu wu ta lungha. U wu bandichile kutani a byela Mandu leswaku a nga tlhela a tlanga ntlangu wa bolo ya milenge loko a titwa a antswa.

“Loko u swi rhandza,” ku vula dokodela, “ndzi nga ku yisa erivaleni ra mintlangu hi movha. Ndzi na nkarhi wo leha swinene ndzi nga hlaleri ntlangu wa bolo ya milenge.”

Hi loko dokodela wa tintswalo a va yisa exitediyamu. Va fikile hi nkarhi wo wisa. Tigolo leti howisiweke a ti ringana, 2 ta xipanu xa New Town na 2 ta xipanu xa Sea View. Loko ntlangu wu sungula nakambe, vanhwanyana lavambirhi va nghenile erivaleni ku ya tlanga ntlangu.

Anna u howisile golo ya vunharhu ya xipanu xa New Town kasi loko ku nga si ba xitswiriri xo hetelela, Mandu a howisa golo ya vumune. Vahlaleri va hoyozela swinene kasi tivhuvhuzela tona a ti twala na le ka muganga lowu nga ekusuhi.

Vanhwanyana lava a va tsakile swinene loko xipanu xi ya amukela khapu ya xikolo xa vona.

U nga si hlaya

- Languta swifaniso na tinhlokohaka kutani u ringeta ku bvumba leswi xitshuriwa xi vulavulaka hi swona.
- Hlaya hi ku hattusa u ri karhi u valanga pheji ku vona leswi u nga ta hlaya hi swona.

Loko u ri karhi u hlaya

- Ringanisa ku bvumba ka wena na leswi u swi hlayeke.
- Loko u nga twisisi xiengene, tlhela u xi hlaya hi ku nonoka, u xi hlayela ehenhla.

A hi vulavuleni

Nyiketanani na munghana wa wena ku vula leswi humeleleke eka xitori ku sukela loko xipanu xi chika ebazini ku fikela loko xipanu xa New Town xi hlula ntlangu. Mi nga rivali ku vula leswaku tigolo leti howisiweke a ti ri tingani.

A hi tsalen'i

Nambara swivulwa leswi ku suka eka 1 ku fika eka 6 ku kombisa ndzandzelelano lowu swilo swi humeleleke ha wona.

	Mandu a nga vonangi goji ebyanyini kutani u werile endzeni ka rona.
	Anna u yisile Mandu eka dokodela.
	Dokodela u tlheriserile vanhwanyana exitediyamu.
	Vana va khandziyile bazi ro ya exitediyamu.
	Va tsemakanyile patu va kongoma exitediyamu.
	Swirho swa xipanu a swi nyanyukile loko swi amukela khapu ya swona.

Siku:

Mavitaswilo

A hi tsaleni

tibusu ta
bolo ya
milenge

Mavitaswilo i mavito ya swilo leswi u kotaka
ku swi vona no swi khumba.

bolo

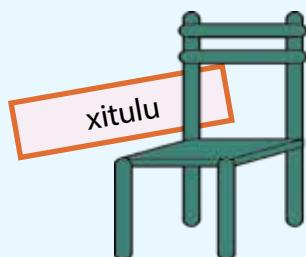
xipopana

apula

pene

xitulu

Tsala mavitaswilo
lama u ya
ehleketaka.

A hi tsaleni

Lava u tlhela u khwatihata mavitaswilo ya
khume lama kumekaka eka xitori.

A hi hlayeni

Tsala swivulwa swa ntsevu u tirhisa mavitaswilo
lama u ma kumeke.

Matsalelo ya xitsalwana

Loko u tsala xitsalwana, u fanele ku landzelela magoza ya ntlhanu.

- 1 Kunguhata xitsalwana xa wena hi ku tirhisa mepe wa miehleketo.
- 2 Mpafparhuta xitshuriwa xa wena.
- 3 Hlela mapeletelo na ku hikahata ka wena
- 4 Pfuxeta xitshuriwa xa wena.
- 5 Hlerisisa xitori xa wena.
- 6 Xi tsale xi basa ebukwini ya wena.

4 Ku tsala xitori

A hi tsalen'i

Tatisa mepe lowu wa miehleketo ku kombisa leswi humeleleke eka xitori mayelana na ntlangu lowukulu.

1

Manghenelo

Xana vana a va ya kwihi naswona xivangelo xa kona a xi ri xihi?

2

Miri

Xana ku humelele yini?

3

Miri

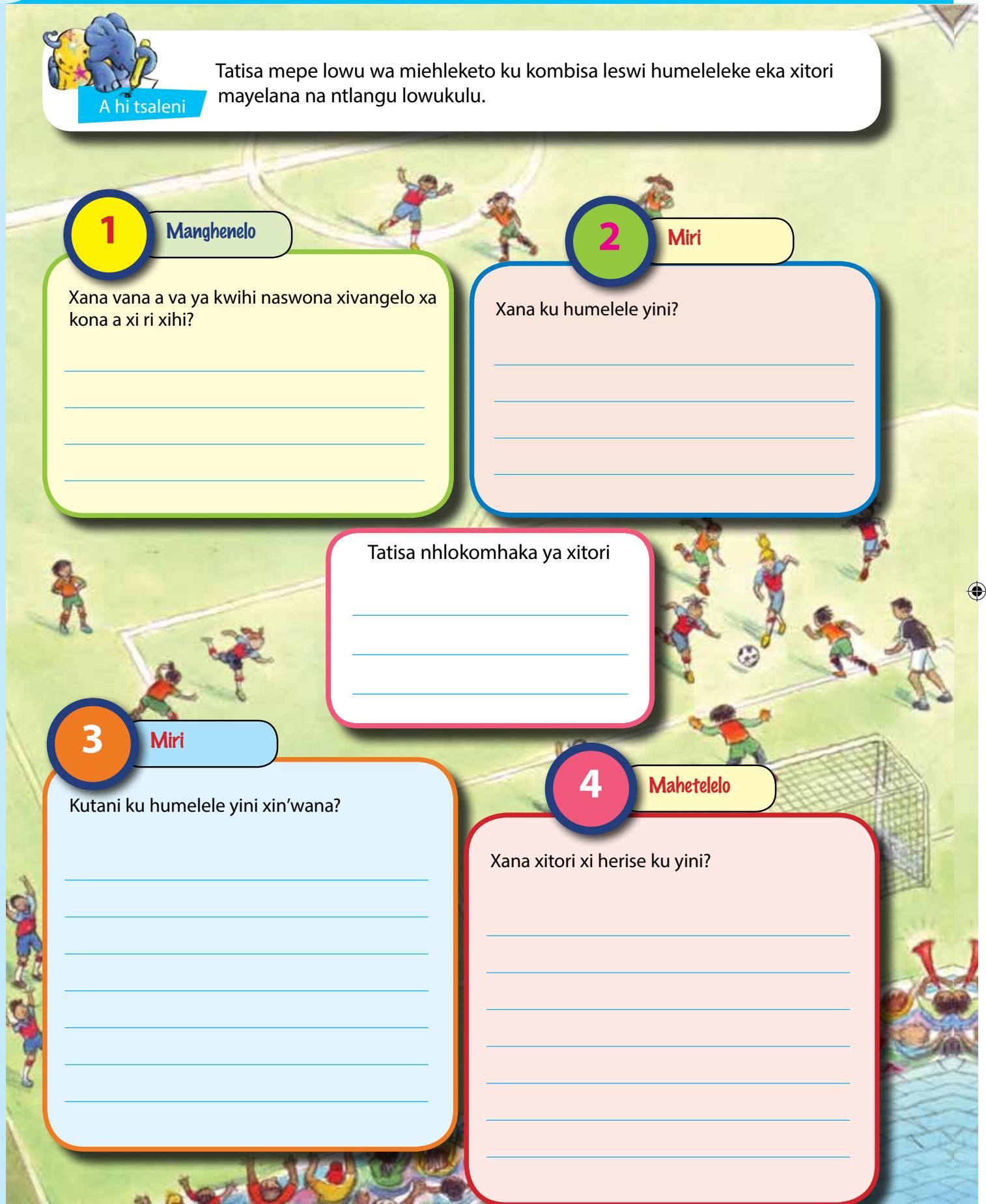
Kutani ku humelele yini xin'wana?

4

Mahetelelo

Xana xitori xi herise ku yini?

Tatisa nhlokombhaka ya xitori

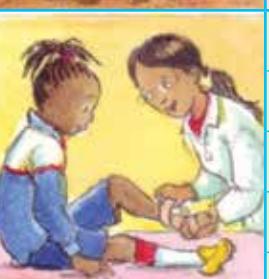
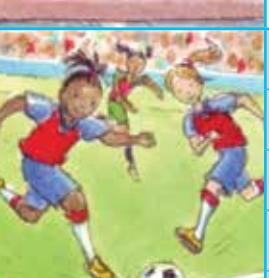
Siku:

A hitsaleni

Tirhis mepe wa miehleketo ku tsala xitori xa wena eka pheji leri. Hi nghenisile swifaniso swin'wana ku ku pfuna. Xitori xa wena xi fanele ku va na kwalomu ka 120 – 140 wa marito.

- Tirhisa mepe wa miehleketo leswaku wu ku pfuna ku kunguhata matsaleye ya wena. •
Tsala mpfapfarhuto. • Kombela munghana leswaku a hlela mpfapfarhuto wa wena. •
Pfuxeta xitshuriwa xa wena u tlhela u endla ndzulamiso lowu fanekale. • Kutani xi tsale hi vukheta ebukwini ya wena.

Nhlokohaka ya xitori	mpafapfarhuto wa wena. • Pfuxeta xitshuriwa xa wena tlhela u endla ndzulamiso le faneleke. • Kutani xi tsale hi vukheta ebukwini ya wena.
	
	
	
	

Mahetelelo

Rhumela kaputeni wa xipanu xa New Town xihunqwana xa selulafoni (SMS).

Mudvondzisi: Nsavino

Siku

Mavitavito

Mavitavito i mavito ya vanhu, tindhawu, tin'hweti na masiku. Hinkwawo ya sungula ku tsariwa hi letere lerikulu.

Gezani

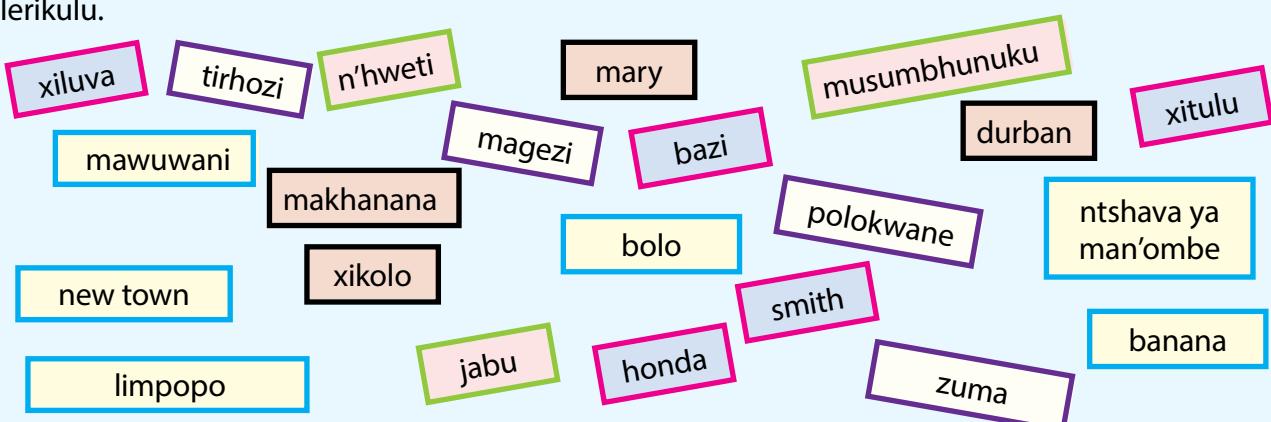
A hi tsalen'i

Tsala mavitavito ya vanhu na ya tindhawu.

Vanhу	
Tindhawu	

Tsala xirhendzevutana eka marito lama nga mavita-vito naswona ya fanele ku sungula hi letere lerikulu.

Siku:

A hi tsaleni

Tsala swivulwa swa mune u tirhisa mavitavito eka swona.

Xana maviti i yini? I mavito ya swilo leswi hi nga kotaka ku swi hlayela, swo kota swiharhi na vanhu. Hi nga tirhisa marito yo tanihu mbirhi, nharhu loko hi vulavula hi maviti lama.

Hi swihi leswi hi nga swi koteki ku swi hlayela?
Ku na swilo leswi hi nga swi koteki ku swi hlayela. Xik: mati, mapa, chukele, sava, munyu.

A hi vulavuleni

Vutisa munghana wa wena hi swilo leswi nga kona etlilasini kumbe ekaya.
Vutisa swivutiso u hetelela hi.

tanihi kwihi?

swingani?

A hi tsaleni

Khwatihata mavitaswilo eka swivulwa leswi landzelaka. Vona loko swi hlayeleka kumbe swi nga hlayeleki kutani u veka mfungho wo gwajula eka bokisi leri faneleke. Tsala xirhendzevutana eka mavitavito.

1	Ndzi na ndlala kambe a ku na swakudya swo tala leswi saleke.
2	Molly u na swipopana swo tala.
3	Jabu u tlanga hi sava.
4	Dan u na vasesi vambirhi.
5	Mageza u rhandza xinkwa.
6	A hi yile eka tindhawu to tala leti tsakisaka eGauteng.
7	Vana va ttilasi ya hina va rhandza mintlangu.
8	Ndzi na swigqhoko swo tala.
9	Dineo a nga fanelangi ku dya chukele ro tala.
10	Thuli u fanele ku nwa mati yo tala.

Hlayeleka

Hlayeleki

6 Jabu u katinga matandza

Languta swifaniso leswi kutani u hlaya leswi nga endzeni ka swimbyarumbyaru. Nyiketanani na munghana wa wena mi byelana xitori. Tatisa ximbyarumbyaru xo hetelela ku kombisa leswi Jabu a swi ehleketa.

A hi vulavuleni

1

2

A hi tsalen'i

1

Eku sunguleni.

Nhlokomhaka ya xitori.

-
- Tirhisa mepe wa miehleketo leswaku wu ku pfuna ku kunguhata matsalele ya wena.
-
- Tsala mpfapfarhuto.
-
- Kombela munghana leswaku a hlela mpfapfarhuto wa wena.
-
- Pfuxeta xitshuriwa xa wena u tlhela u endla ndzulamiso lowu faneleke.
-
- Kutani xi tsale hi vukheta ebukwini ya wena.

2

Leswi nga humelela endzhaku.

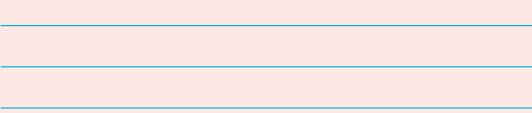
Hlamusela leswi humeleleke eka xifaniso xa 3.

3

Xo hetelela, vula leswi xitori xi heriseke xiswona.

4

Siku:

M A R I T O L A

M

A

N

T

S

H

W

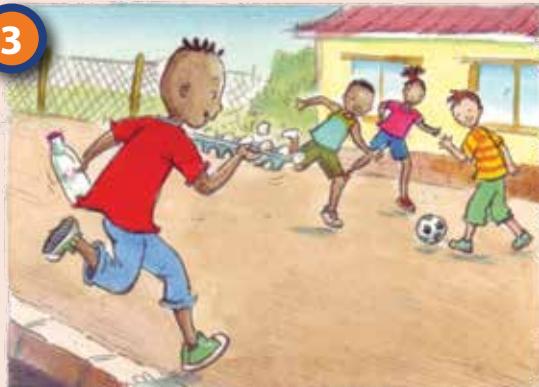
A

A hi tsaleni

Sweswi tirhisa mepe wa wena wa miehleketo ku
tsala xitori xa wena.

3

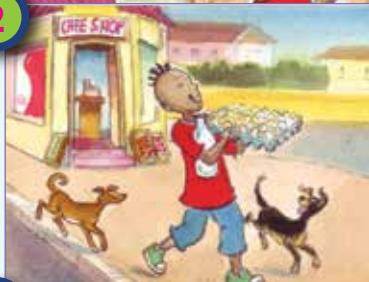
4

1

2

3

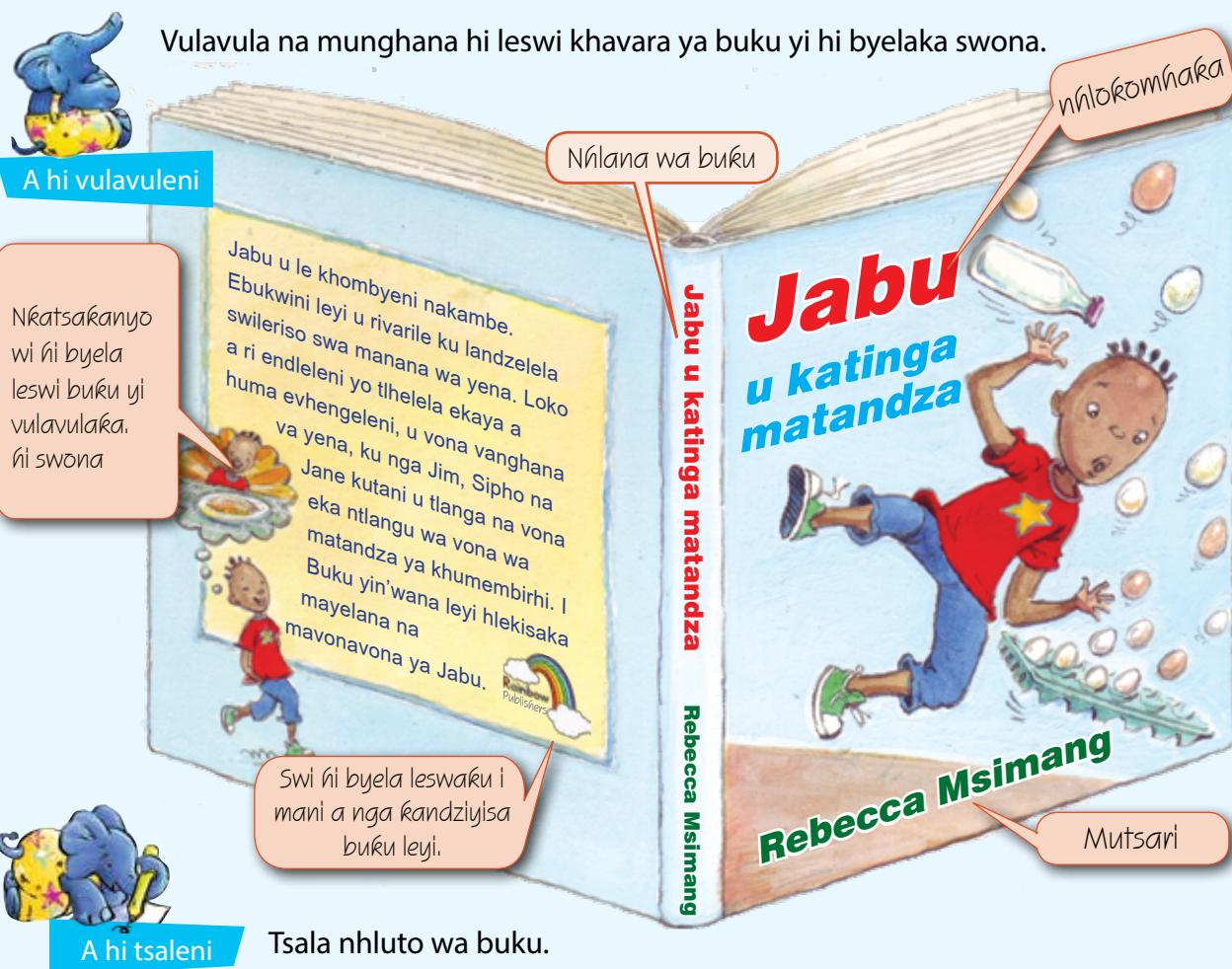
4

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

Leswi khavhara ya buku yi hi byelaka swona

Vito ra buku	
Mutsari	
Swimunhuhatwankulu	
Mukandziyisi	
Leswi humelelaka eka xitori?	
Tsala swivulwa swimbirhi leswi hi byelaka leswaku ku na tin'wana tibuku leti vulavulaka hi Jabu Jabulani.	

Siku:

Titeke wonge hi wena Jabu. Tsala eka dayari u katsakanya leswi humeleleke siku rolero hi kwalomu ka 40 wa marito.

A hi tsaleni

Eka Dayari

SIKU:

A hi tsaleni

Yelanisa yelanisa maviti na mahlawuri lama landzelaka.

Mahlawuri ya hi byela swo tala hi riviti.
Xik: Nhwanyana lontsongo wa rila.

Mahlawuri	lexintsongo	leyikulu	xin'we	van'wana	vambirhi
------------------	-------------	----------	--------	----------	----------

Maviti	xiluva	vanhwana	homu	xibodze	vafana
---------------	--------	----------	------	---------	--------

Yelanisa marito lama na maritofularha ya wona eka rixaxa ra le hansi.

Maritofularha i marito lama nga na tinhlamuselo leti kanetaka.
Xik: Saseka – biha

leha	kulu	vevuka	rirhandzu	tshama	hleka
yima	tika	koma	rivengo	tsongo	rina

Landzelerisa ntila ku suka exifanisweni ku ya eka rivitantlawa leri faneleke.

Mavitantlawa i mavito ya ntlawa wa vanhu kumbe swilo.

A hi hungaseni

ntlhambi

xiputsa

nhlengeletano

mugulugudela

ndhundhuma

xichocho

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

8 Tsala hi ndlela leyinene

A hi tsaleni

Languta nhlokomhaka ya xitorix exikarhi ka mepe wa miehleketo. Kutani tatisa vuxokoxoko hi nhlokomhaka yin'wana na yin'wana eka mabokisi ya mepe wa miehleketo.

Eka phepha leri ro tirhela hi languta leswi tindzimana ti faneleke ku tsarisiwa xiswona. Switori hinkwaswo swi na tinhlokomhaka naswona ndzimana yin'wana na yin'wana yi kongome nhlokomhaka yin'we. Ko tala xivulwa xo sungula i xivulwa xa nhlokomhaka. Xi ku byela hi leswi ndzimana hinkwayo yi vulavulaka hi swona.

Ndzimana ya 1

Vito ra mina i _____.

Ndzi na _____ wa malembe.

Ndzi tshama e _____.

Ndzimana ya 3

Ndzi nghena xikolo xa _____.

Ndzi le ka giredi ya _____.

Tidyondzo leti ndzi ti rhandzaka
swinene i _____.
H I N K W A S W O M A Y E L A N A N A M I N A
Ndzimana ya 2Endyangwini wa ka hina ku na vanhu
va _____.

Ndzi tshama na _____.

Ndzi na xifuwana xa _____.

Ndzimana ya 4Loko xikolo xi humile ndzi rhandza ku
_____.

Vanghana va mina i _____.

Nimadyambu loko ndzi nga si etlela
ndzi _____.

Siku:

A hi tsaleni

Tirhisa mepe wa miehleketo ku tsala xitori hi mayelana na wena. Tlula ntila wun'we exikarhi ka tindzimana.

Loko u hetile ku xi tsala, xi nyike munghana wa wena leswaku a xi hlaya a tlhela a lulamisa swihoxo.

Sungula hi ku pfapfarhuta xitori xa wena.

Kutani xi tsale hi vukheta ebukwini ya wena.

M	A	R	I	T	O	Y	L	A
•							M	
•							A	
•							N	
•							T	
•							S	
•							H	
•							W	
•							A	

Ndzymana ya 1

(Four blank lines for writing)

Ndzymana ya 2

(Four blank lines for writing)

Ndzymana ya 3

(Four blank lines for writing)

Ndzymana ya 4

(Four blank lines for writing)

Pheji ra vutlhokovetseri

A hi hayeni

Machela yo kwee! Kwee! Kambe mina
NDZA VULAVULA

Timfenhe ta hawula, Homu mhoo!

Masekwa ya kwavutlela,

Donki oi! Oi! Oi! Oi!

mbahaha wa nkekela

Xikhovha xa hokoloka,

Timhisi ta bokoloka,

kambe mina

NDZA VULAVULA

Tinghalta vomba,

Tinhongana ta mbvonga,

Tinyoxi ta mbvonga,

Timbyana ta vukula,

Vamangadyana va cema

tihonci ta cema,

Nkuku wa ringa,

Kambe mina

NDZA VULAVULA

A hi tsaleni

Tatisa mavito ya swiharhi swa ntsevu leswi tsariweke eka xitlhokovetselo kutani
ehansi ka xin'wana na xin'wana u tsala mpfumawulo lowu xi wu endlaka.

bere	
ngoromela	

Kutani sweswi tatisa marito lama nga na ncino wa marito lama landzelaka.

vomba	
lomba	

ringa	

mhoo	

hawula	

vukula	

nkekela	

Eka vutlhokovetseli,
marito ya tirhisiwa hi
xikongomelo xo kombisa
nkoka wa mipfumawulo
leyi endliwaka hi swilo
swo tanahi swiharhi swo
hambanahambana. Endla
mipfumawulo ya swiharhi
swa ntsevu leswi tsariweke
eka xitlhokovetselo.
Vanghana va wena a va
bvumbe leswaku u xiharhi
muni.

Siku:

A hi hayeni

Hlayela ehenhla xitlhokovetselo lexi landzelaka
kutani u khwatihata tiphere ta marito lama yelanaka
hi mpfumawulo hi mihlovo yo hambana. khwatihata
maendli hinkwawo lama hi byelaka leswi endliweke hi
mfutsu.

Kutani hlamula swivutiso leswi landzelaka.

Mfutsu leyitsongo

A ku ri na mfutsu leyitsongo,

A yi tshama ebokisini.

A yi hlambela exidan'wanini,

A yi khandziya emaribyeni.

Yi tshunelela nsuna,

Yi tshunelela nhongana.

Yi tshunelela phaphatana,

Na mina yi ndzi tshunelela.

Yi khomile nsuna,

Yi khomile nhongana.

Yi khomile phaphatana,

Kambe mina a yi ndzi kumangi.

A hi tsaleni

C Lindsay: (Xi tekeleriwile)

Xana mfutsu a yi tshama kwihi?

Xana mfutsu a yi hlambela kwihi?

Xana mfutsu a yi khandziya kwihi?

Xana mfutsu yi tshunelele yini?

Xana mfutsu yi khomile yini?

Tsala xitlhokovetselo xa wena

A hi tsaleni

Hetisa xitlhokovetselo lexi hi ku tatisa marito lama yelanaka hi mpfumawulo.

mudyondzi

huma

kufumela

duma

murhandzi

titimela

Xitlhokovetselo xa **maye/ana na mina**

Ndzi wa giredi ya 4.Ndza swi rhandza loko dyambu ri .A ndzi swi rhandzi loko tilo ri .Ndzi wa dyondzo leyi hluvukisaka.A ndzi swi rhandzi loko ku .Ndza tiphina loko ku .

A hi tsaleni

Tsala xitlhokovetselo xa wena. Ringeta ku tirhisa marito lama yelanaka hi mpfumawulo emakumu ka mintila hinkwayo ya vumbirhi.

Nhlokomhaka ya xitlhokovetselo

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.

Siku:

Mavitaswianakanyiwa

A hi tsaleni

Nchavo

Ntsako

Nhlundzuko

tsana

Lava mavitaswianakanyiwa

Rivitaswianakanyiwa i nchumu lowu u nga swi koteki ku wu vona, ku wu twa, ku wu nuhetela, ku wu khumba hambi ku ri ku wu ringa.

A hi tsaleni

Hetisa swivulwa leswi landzelaka hi ku tatisa mavitaswianakanyiwa

tingana

1. Mandu a twa ku _____ loko a suleke hlakala ra yena.

2. A a titwa a ri na _____ loko a ehleketa
leswaku a nge ngheni erivaleni a tlanga.

3. A a titwa a ri na _____ hikwalaho ko ka a nga
languti laha a famba kona.

4. Hi vile na _____ loko a nghena endzeni ka rivala.

5. Mandu a fanele ku va na _____ leswaku a swi kota ku tlhela a tlanga bolo ya milenge.

6. Xipanu xa Sea View xi fambile na _____ hi leswi xi nga hluriwa.

nhlundzuko

matimba

mbitsi

vava

ntsako

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

Papila ra maviti

A hi hlayeni

Hlaya papila leri landzelaka kutani u tatisa maviti leswaku papila ri kota ku twisiseka.

- Tata mavitavito lama sungulaka hi maletere lamakulu eka mintila ya rihlaza.
- Tata mavitaswilo lama nga mavito ya swilo eka mintila yo tshwuka.
- Tata mavitaswianakanyiwa lama kombisaka ku titwa ka wena eka mintila ya wasi.

Eka _____

Ndzi ku tsalela papila leri ndzi ri eka tiholideyi.

Ndzi tile na sesi wa mina, _____.

Ka tsakisa swinene laha _____.

Tolo a hi yile e _____ kutani endzhaku ka swona
hi tlangile _____.

Endzhaku ka nkarhi hi yile esupamakete ku ya xava girosa.

A hi lava _____, _____, _____ na _____.

A ndzi _____ swinene _____ nkarhi wun'wana na wun'wana loko ndzi
vona dayinasoro leyi nga na meno _____.

Tolo nivusiku hi fambile ku ya hlalela filimi leyi vitaniwaka "Dinosaurs in our world".

Ndzi twe ndzi _____ nkarhi wun'wana na wun'wana loko ndzi vona dayinasoro na
_____ ya yona lamakulu. Hi cemile! Endzhaku ka swona na vurhongo a byi nga khomi.

A ndzi ri na ku _____ swinene kutani a swi ndzi vangela na _____.

Hi ta vuya hi ku hela ka vhiki leri taka. Ndzi lava ku tivona ndzi tlhelerile exikolweni.

Rungula hinkwavo

24 Steve Biko Road

Sea View

0120

2 Nyenyankulu 20 _____

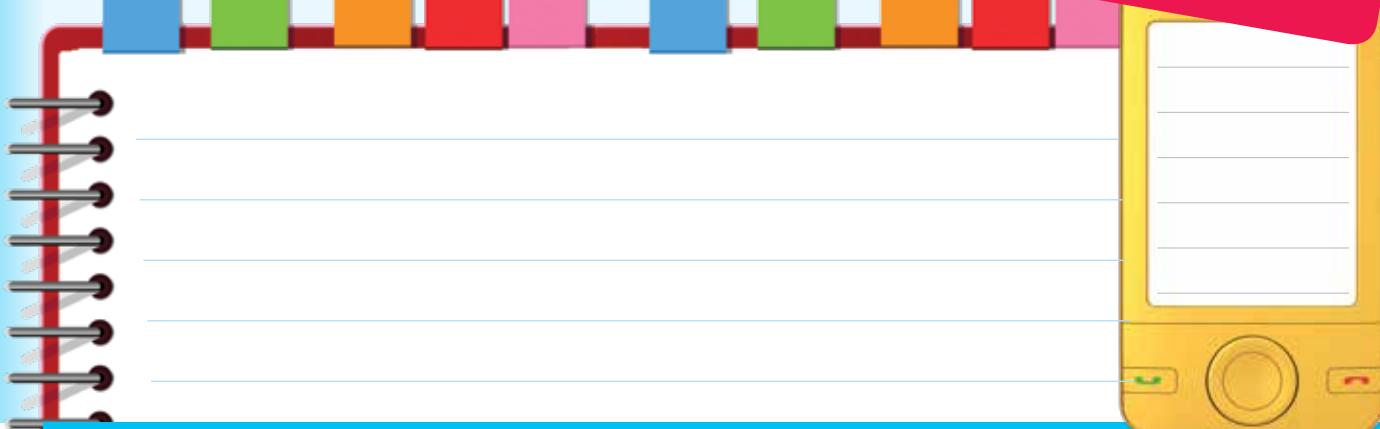

A hi tsalen'i

Ehleketa hi buku leyi u tiphineke hi yona.

Tlhela u hlamusela xitori hi kwalomu ka 3 – 4
wa swivilwa.

Sweswi tsalela munghana wa
wena xihungwana xa sululafoni
(SMS) u n'wi hlamusela hi leswi
xitori xi endeke leswaku u
titwisa xiswona.

Siku:

Mavitavito

M A R I T O L A
M
A
N
T
S
H
W
A

A hi tsaleni

Tatisa khadi leri hi mayelana na wena. Tinhlamulo hinkwato
I mavitavito, kutani ya fanele ku sungula hi letere lerikulu.

Hinkwaswo hi mayelana na mina

Vito ra wena u mani?	
Xana u velekiwe kwihi?	
Xana n'hweti ya wena ya ku velekiwa hi yihi?	
Xana vito ra xikolo xa wena i yini?	
Xana u tshama eka xifundzankulu xihi?	
Vito ra un'wana wa vanghana va wena i mani?	
Xana vito ra mudyondzisi wa wena i mani?	
Vito ra buku leyi u yi tsakelaka swinene i yini?	
Nongonoko wa thelevhixini lowu u wu tsakelaka swinene hi wihi?	
Hi rihi tiko leri u tsakelaka ku ri endzela?	

A hi tsaleni

Tsala xirhendzevutana eka mavitavito lama nga eka tafula leri nga laha hansi.
Ya nga va mavito ya vanhu, tindhawu, masiku na tin'hweti.

Johannesburg	Veronica	Mandu	Lusikisiki	Kokwana
Musumbhunuku	Xitulu	Buku	Durban	Mandla
Cape Town	Xiluva	Mufundhisi	Murhi	Dan
Anna	Khekhe	Polokwane	Bayisikiri	Pene
Tibutsu	Homu	Nkunzi	Yingwe	Ntanghu
Ravumune	Nhlangula	Mawuwani	Nyarhi	Xisaka

Tsala mavitavito yo huma eka nxaxameto lowu nga laha henhla eka tikholumu leti faneleke
leti nga laha hansi. Tsala mavitaswilo eka tikholumu timbirhi to hetelela.

Mavitavito			Mavitaswilo	
Munhu	Ndhawu	Nkarhi	Xanchumu	Xanchumu

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

A hi hlayeni

XIRHAMBO

Tlilabu ya swa Mbangu ya Phurayimari ya New Town

Eka vadyondzi va Giredi ya 4

Loko mi lava ku dyondza swotala hi swiharhi na switsotso,
joyinani tlilabu ya swa mbangu!

Ku humelela yini hi tiholideyi leti?

Rendzo ro hlawuleka ro lava switsotso ri kunguhatiwele
tiholideyi ta swikolo ta n'hweti ya Dzivamisoko.

Tana u ta vona tinyoxi na maphaphatana, vusokoti,
swifufunhunu na tinjiya eGreen Valley Gardens.

Nkarhi: 09:00–16:00

Siku: Ravunharhu, 6 Dzivamisoko

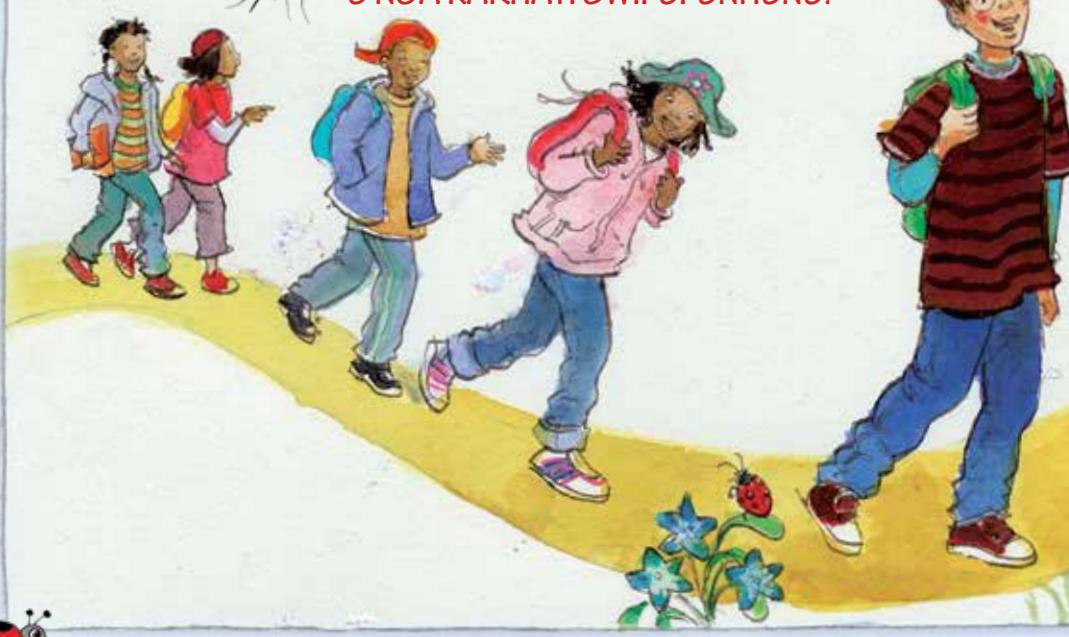
Ndhawu yo sukela
eka yona:

Tlilasi ya Giredi ya 4D

Leswi u faneleke ku
ta na swona:

Lanci na swo nwa swa wena

Pene, buku ya tinotsi, xigqhoko
xa mumu na khamera loko u ri na
yona.

U NGA KARHATI SWIFUFUNHUNU!

Siku:

A hi tsaleni

Hlaya xirhambo. Khwathihata maviti hinkwawo endzeni ka xirhambo ku kombisa leswaku i maviti ya muxaka muni. Endzhaku hlamlula swivutiso leswi landzelelaka.

M	A	R	I	T	O	L	A
							M
							A
							N
							T
							S
							H
							W
							A

Xana vana va Giredi ya 4 a va rhambiwe eka rendzo ra yini?

Xana rendzo ri ta sungula hi siku rihi naswona hi nkarhi muni?

Xana vana va fanele ku ta na yini?

"U nga karhati swifufunhunu" swi vula yini?

Xana u nga tsakela ku famba hi rendzo ra xikolo ro fana na leri? Hikwalaho ka yini?

XITSOTSWANA

Xitsotso xi na swiyenge swinharhu swa miri, a swi tluli kumbe swi va ehansi ka nharhu. Nhloko, xifuva na khwiri, i swiphemu leswi hi swi vonaka.

Nhloko yi na nomo lowu vumbiweke kahle na mahlo. Swiambamberi swa xona swi kota ku twelela ndhawu ya laha xi nga kona.

Swi kota ku twelela, ku twa no nuhetela. Xifuva hi laha milenge yi hlanganeke kona. Tiphere tinharhu, milenge ya ntsevu loko yi helerile. Hi laha timpapa ti hlanganaka na miri leswaku xi kota ku haha, ku tlula kumbe famba.

Khwiri hi laha tisisiteme ti nga kona. Tisisiteme leti lavekaka leswaku xi kota ku hefemula, ku tswala no gayela swakudya, leswi xi swi dyaka.

A hi tsaleni

Hlayela xitlhokovetselo ehenhla. Khwathihata marito lama nga na mimpfumawulo leyi yelanaka. Kutani tirhisa nhlamuselo ya xitlhokovetselo tanahi xiletelo xo dirowa xifaniso xa xitsotso.

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

Phaphatana a wu ri kwihi?

A hi vulavuleni

A hi hilayeni

Hlaya
swithhokovetselo.

Languta swithhokovetselo leswi landzelaka. Xana u lemuka yini hi swona? Xana swi hambana hi ndlela yihi na swithhokovetselo leswi u swi hlayeke? Xana wa swi tsakela? Vula leswaku hikwalaho ka yini u vula sweswo.

P H A P
H A T
A N K
E S A
R

Phaphatana
ro saseka a wu ri
kwihi?

Hikwalaho ka yini u nga
vonakangi nhlekanhi
hinkwawo?

Phaphatana
ro saseka, a wu
ri kwihi?

A ndzi ku lava
hinkwakonkwako ka
rihlaza.

Masana a
ya vangama kasi a
wu tumbele kwihi?

Ndzi lavile timpapa to
saseka ekule na le kusuhi.

Phaphatana ro
saseka
swonghasi, a
wu ri kwihi?

A wu hahela kwihi?

Exikarhi ka swiluva
exirhapeni, swo
tshwuka, swa
rihlaza na wasi.

Xikanyakanya, ntsako wa mina!

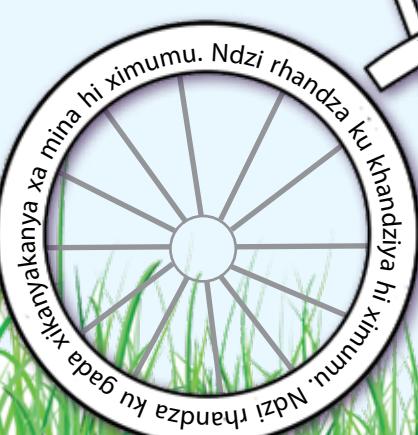
Ntsako
Kutiphina

Ndza
khandziya!

Ndzi khandziya xikanyakanya xa mina

Ndzi khandziya xikanyakanya xa mina

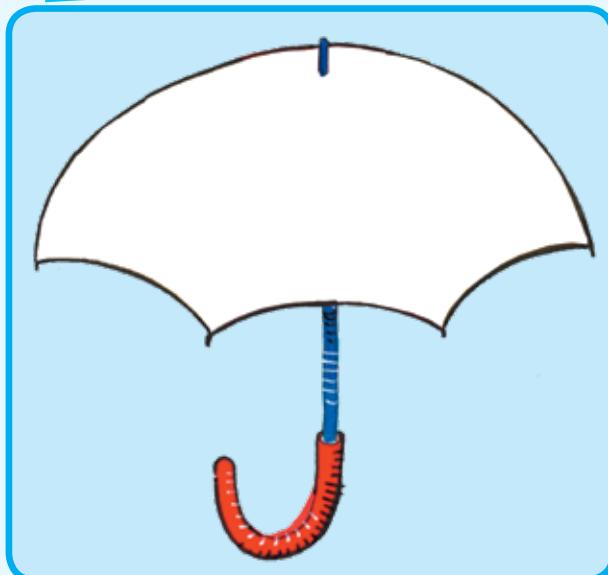

Siku:

A hi tsaleni

Tsala switlhokovetselo swa wena swa swivumbeko eka swifaniso leswi landzelaka. Kutani ehleketa hi marito na swivulwa leswi u nga ta swi tirhisa.

A hi tsaleni

Hikahata swivulwa leswi landzelaka. Tsundzuka ku tirhisa maletere lamakulu eka mavitavito. Tirhisa swihikahati leswi faneleke emakumu ka swivulwa.

tumi u ta tlangela siku ra yena ra ku velekiwa edurban hi mawuwani

xana jabu i kaputeni wa xipanu xa swallows

ndzi holoverile sesi wa mina nomsa ndzi n'wi byela ku tshika leswi a swi endlaka

ndzi xavile nyuziphewha magazini buku na pene

ndzi endlile sangweji hi chizi nyama ya huku lethasi tamatisi na rhakarhaka

mina na veronica hi rhandza ku endzela hahani lulu epolokwane

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

Ku hlanganisa maviti

Languta swifaniso leswi landzelaka kutani u lavisisa leswaku hi wahi mavitaswilo lama hlanganisiweke ku vumba mavitinkatsano.

A hi tsalen'i

 + <u>njiya</u> <u>mavele</u> = <u>njiyamavele</u>	 + _____ = _____	 + _____ = _____
 + _____ = _____	 + _____ = _____	 + _____ = _____
 + _____ = _____	 + _____ = _____	 + _____ = _____
 + _____ = _____	 + _____ = _____	 + _____ = _____
 + _____ = _____	 + _____ = _____	 + _____ = _____
 + _____ = _____		

A hi endlen'i

Dirowa u tlhela u lebula mavitankatsano ya wena.

+ _____	+ _____	+ _____
---------	---------	---------

+ _____	+ _____	+ _____
---------	---------	---------

+ _____	+ _____	+ _____
---------	---------	---------

Siku:

M A R I T O L A

M
A
N
T
S
H
W
A

Marito ya mipfumawulo

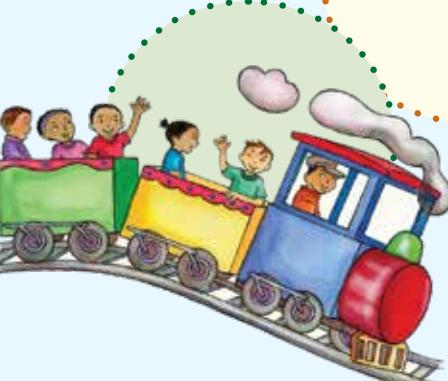
Dirowa ntila ku yelanisa mpfumawulo na xifaniso lexi faneleke.

A hi tsaleni

kikilihooo

n'awu

ciwu

pipii-pipii

tho tho tho

ngele ngele

mee

huu huu

A hi endleni

Dirowa marito
man'wana ya
mipfumawulo
ya swilo.

DLOMU

A hi tsaleni

Hambanisa marito lama landzelaka ku kota ku kuma mavitaswianakanyiwa
ya khumentlhanu (15).

ntsakogomevitshembimusavutlhari tints walomonah selev ntsakogomensovorengotihanyirihandzuvu ntswakamalwandlavutinga

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

Yimbelelani risimu hi ntawa.

A hi hungaseni

NGHALA YI ETLELE EVUSIKWINI LEBYI

Ekhwatinini, khwati ra matimba
Nghala yi etlele evusikwini lebyi,
Ekhwatinini, khwati ro rhula
Nghala yi etlele evusikwini lebyi.

Khorasi

He, ha helelemama

Ohi'mbube

Emugangeni, muganga wo rhula,
Nghala yi etlele evusikwini lebyi,
Emugangeni, muganga wo rhula,
Nghala yi etlele evusikwini lebyi.

Khorasi

Ina murhandziwa, u nga chavi
murhandziwa

Nghala yi etlele evusikwini lebyi,
Ina murhandziwa, u nga chavi
murhandziwa

Nghala yi etlele evusikwini lebyi,

Khorasi

Nhlamuselo ya mudyondzisi:

Loko u nga tivi risimu leri, kombela mudyondzisi un'wana leswaku a ku yimbelelela rona leswaku u ta kota ku yimbelela na ttilasi. Lemuka leswaku risimu ri hi Xinghezi kambe sweswi ri hundzuluxeriwile leswaku hi kota ku twisia marito ya rona.

A hi vulavuleni

Byela munghana wa wena hi mbangu wa risimu leri.

Xana i nkarhi muni wa siku? Xana ndhawu leyi yi languteka hi ndlela yihi?

Xana u ehleketa leswaku ku rhurile kumbe a ku rhulangi? Xana hi le madorobeni kumbe hi le makaya?

Xana makhwati ya languteka hi ndlela yihi?

Siku:

A hi tsaleni

Hikahata ndzimana leyi landzelaka hi vukheta leswaku u ta kota ku hlaya hi matumbulukelo ya risimu leri.

Tsundzuka ku tirhisa letere lerikulu eka mavito hinkwawo na hefemulo exikarhi ka nxaxameto wa maviti.

hi 1930 muyimbeleri wa muzulu loyi a vitaniwa solomon linda u rhekhodile ro sungula risimu ra yena ejohannesburg

u thyile risimu ra yena mbube, rito xa xizulu leri vulaka nghala

leri i risimu ro tiveka swinene ro huma eafrika

nghala yi ettele evusikwini lebyi ri rhekhodiwe hi xifurwa xijapani xipenixi na xidenixi

Nchumu lowu faneleke
ku tsundzukiwa

**Maviti lama nga hlayeriwaka
na maviti lama nga
hlayeriki**

Loko ya nga hlayeriwi, a ya na
vunyngi.
Languta maviti lama
landzelaka.

Ku kambisia

Ndzi nga hlaya xitshuriwa ndzi tlhela ndzi twisisa mahungu ya nkoka.

Ndzi nga hlamlula swivutiso swa xikambelantwiso swo huma eka xitori.

Ndzi nga bvumba mahetelelo ya xitshuriwa.

Ndzi nga hlamusela swimunhuhatwa eka xitshuriwa.

Ndzi nga rungula xitshuriwa lexi ndzi xi hlayeke hi nonganoko lowu faneleke.

Ndzi nga kunguhata xitshuriwa hi ku tirhisa mepe wa miehleketo.

Ndzi nga tsala xitshuriwa lexi nga na manghenelo, miri na mahetelelo.

Ndzi nga boxa mavitaswilo, mavitavito na mavitaswianakanyiwa.

Ndzi nga boxa maviti lama nga hlayeriwaka na lama nga hlayeriki.

Ndzi kota ku hikahata swivulwa.

Ndzi nga tsala xivulwan'we.

Ndzi nga vumba mavitinkatsano hi ku hlanganisa maviti (marito) mambirhi.

Ndzi kota ku twisisa vuxokoxoko lebyi tsariweke ekhavhareni ya buku.

Ndzi nga tsala nhluto wa buku.

Ndzi nga humesa vuxokoxoko eka xitshuriwa kumbe eka xitlhokovetselo.

Ndzi kota ku bvumba xitor hi ku tirhisa ndzandzelelano wa swifaniso.

Ndzi nga tsala xitshuriwa lexi nga na manghenelo, miri na mahetelelo.

Ndzi nga tsala eka dayari.

Ndzi nga tsala xihungwana xa selulafoni (SMS).

Ndzi nga tsala xitlhokovetselo.

Ndzi nga tsala xitlhokovetselo xa swivumbeko.

Ndzi nga boxa mipfumawulo eka xitlhokovetselo.

Ndzi nga boxa marito lama yelanaka hi mpfumawulo eka xitlhokovetselo.

Swin'wana:

Swin'wana:

Vun'we	Ntsengo
masi	masi lamatsongo
chukele	chukele ro tala
oyili	oyili leyitsongo
sava	sava leritsongo
mati	mati yo tala
fulawuri	fulawuri yo talanyana
munyu	munyu lowutsongo

A hi tsaleni

Kunguhata ku tsala buku ya wena. Hlawula leswi u nga ta tsala hi swona. Tatisa mepe wa miehleketo lowu nga laha hansi ku nyika buku ya wena manghenelo, miri na mahetelelo.

Kutani tatisa mepe wa miehleketo lowu landzelaka.

Xana swimunhuhatwa i vamani?

Xana mbangu wa kona hi wihi?
Xana swi humelela kwih?

Xana ku humelela yini?

Xana swi herise ku yini?
Xana i yini lexi tsakisaka mayelana na xona?

Manghenelo

Sungula hi ku vula leswi humeleleke eku sunguleni.

Miri

Vula leswi humeleleke eka miri wa buku ya wena.

Leswi landzelaka

Vula swiendleko leswi landzeleke.

Mahetelelo

Xana buku yi herise ku yini?

Xana u nga
tsala hi yini?

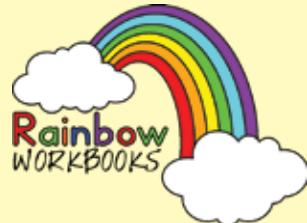
Buku
ya mina

Tsema switsemiwa eka pheji leri landzelaka ku kota ku endla buku. Eka khavhara ya buku, tsala vito ra buku. Tsala vito ra wena ehansi ka vito ra buku hikuva hi wena mutsari. Kutani sweswi tsala buku ya wena leyi nga na manghenelo, miri na mahetelelo.

KHAVHARA YA LE NDZHAKU

MAYELANA NA MUTSARI

Tsala vito ra wena.

Malembe ya wena.

Laha u tshamaka kona.

8

Dirowa xifaniso laha.

KHAVHARA

Gozra 2: Petsa eka ntilla wa mathonsi.

Tsala vito ra buku laha.

Tsala vito ra wena laha (hi wena mutsari).

1

Gozra 4: Tsema eka ntilla wo tiya endzhaku ka loko u sitepurile buku ya wena.

Gozra 1: Petsa eka ntilla wa mathonsi.

Yisa emahilweni xitori xa wena laha.

4

Tsala miri wa xitori xa wena.

Dirowa xifaniso laha.

5

Gozra 3: Stepula eka tilhelaleri.

Dirowa xifaniso laha.

Dirowa xifaniso laha.

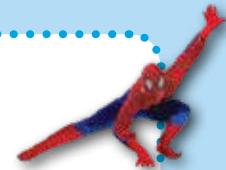

Sungula ku tsala xitori xa wena laha.

2

Dirowa xifaniso laha.

Heta xitori xa wena.

7

3

Tsala leswi humelelaka emakumu ka xitori xa
wena.

Yisa emahilweni xitori xa wena laha.

Dirowa xifaniso laha.

Dirowa xifaniso laha.

L
e
s
W
in
g
ae
n
d
z
e
n
i

Nkongomelo wa 2: Ntiyiso na swilo swo tisungulela

Mintsheketo

Kotara ya 1: Mavhiki ya 5 - 6

17 Mufana wo tlanelo etlhelo 36

Ku dyondzisa mintsheketo. Xikambelantwiso: Ku hlamlula swivutiso swo hlawula nhlamulo yin'we eka leti nyikiweke. Nkanelo wa xitori: Hungunkulu, swimunuhuatwa na mbangu. Ku encenya xitori. Nghingiriko wa ntivomarito.

18 Mufana loyi a huwelela a ku "xibamubamu" 38

Ku encenya xitori. Nkanelo na nghingiriko wo tsala mayelana na mbangu, swimunuhuatwa na kungu. Ku ringanisa mintsheketo mimbirhi. Vadyondzi va fanele ku tirhisa matsalele na fureme ku tumbuluxa switora swa vona. Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya munhu.

19 Swirhangi 40

Ku dyondzisa swirhangi na timitsu ta marito. Leswi swirhangi swa ntolovelu swi vulaka swona. Ku boxa swirhangi no swi tirhisa ku cinca tinhlamuselo ta swivulwa. Ku tlanga ntlangu wa xibamubamu. Ku tirhisa swivulwan'we na swileriso.

20 Swivuriso na swilandzi 42

Nkanelo wa leswi swivuriso swi vulaka swona. Ku yelanisa swivuriso na tinhlamuselo ta swona. Swilandzi. Leswi swilandzi swa ntolovelu swi vulaka swona. Ku boxa swilandzi na timitsu ta marito. Ku tirhisa swilandzi leswi nyikiweke eswivulweni. Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya munhu.

21 Tluka ra mihlovo yo tala 44

Ku hlaya xitori. Nkanelo wa swimunuhuatwa swa swiharhi leswi nga na mahanyelo ya vanhu, kungu na leswi xitori xi nga herisaka xiswona. Ku vula nakambe ndzandzelelano wa swiendleko mayelana na swimunuhuatwa swo hambana. Marito lama tirhisiweke eka xitshuriwa. Ku dirowa "mepe" wo huma eka swiendleko swa xitor. Nkanelo hi mintlawa wo bvumba leswi xitori xi nga herisaka xiswona.

Ku katsakanya ndzandzelelano wa xitori hi ku tirhisa marito lama hlanganisaka ya ro sungula, kutani, endzhaku ka sweswo na eku heteleleni.

22 Leswi nga humelela endzhaku 46

Ku yisa xitori emahlweni. Ku encenya ku kombisa matumbulukelo ya kungu. Ku katsakanya xitori ku ya hi ndzandzelelano wa swiendleko. Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya munhu.

23 Ku kunguhata xitori 48

Ku kombisa swiyimo swo hambana swa xitori kutani ku tsariwa xitori hi nonganoko lowu tshirelakela masungulo, miri na mahetelelo. Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya munhu.

24 Swirhangi na swivuriso 50

Ku kanelo hi swivuriso, ku swi kombisa no swi hlamusela. Ntlangu wa marito. Mphikizano wa rivilo ra swirhangi na swilandzi. Ku boxa swirhangi, swilandzi na timitsu ta marito. Ku tirhisa marito yo huma eka ntlangu wa marito ku vumba swivulwa.

Xitshuriwa xo nyika vuxokoxoko

Kotara ya 1: Mavhiki ya 9 - 10

28 Endla xikukwana xa pomupomu 58

Ku hlaya xitshuriwa xa swiletelo. Ku hlamlula swivutiso swa xikambelantwiso mayelana na swiletelo. Nkanelo wa nonganoko na ku tirhisa swileriso. Ku nyika swileriso leswi nga erivaleni. Nkanelo wa switirhisiwa leswi lavekaka na maendlele. Ku tumbuluxa swiletelo na switirhisiwa leswi lavekaka ku suka eka ndzandzelelano wa tidayigiramu ta maendlele ya xikukwana xa pomupomu. Ku tirhisa maendlele yo pfampfarhuta ku kota ku tsala swiletelo.

Xitshuriwa xo nyika vuxokoxoko

Kotara ya 1: Mavhiki ya 9 - 10

29 Ku na yini emahungwini? 60

Ku hlaya tiatikili timbirhi ta phephahungu. Ku languta nhloko ya mahungu, siku, ndzimana ya manghenelo, matirhisele ya swifaniso na tinhlokohmaka. Ku hlamlula swivutiso swa xitshuriwa ku kota ku kuma nhlamuselo no boxa swilo swa ntolovelu. Ku tirhisa mahikahatelo lama faneleke. Ku tirhisa switwananisi na swipfuneti.

30 Ku vika mahungu 62

Ku kunguhata no pfampfarhuta atikili ya phephahungu. Ku anakanya mavonele hi ntlawu. Ku tirhisa endlele ra matsalele. Ku tsala atikili ya phephahungu ku tirhisiwa nhlokohmaka, ntila wo hlamusela mutsari, sweswo-sweswo. Ku lulamisa no nyika mbulavulo wo huma eka atikili ya phephahungu. Ku lulamisa tinotsi ta mbulavulo lowu faneleke ku tsariwa eka nkarhi lowu nga hundza. Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya munhu.

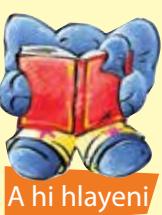
31 Ku nyika mbulavulo 64

Switsundzuxo swa mbulavulo lowu lulamisiweke. Vunyingi. Tikambisise.

32 Tsala xitori 66

Ku kunguhata ku tsala xitori ku kongomisiwa eka swimunuhuatwa, kungu, mbangu na mahetelelo. Ku kunguhata ku tsala xitori ku kongomisiwa eka swimunuhuatwa, kungu, mbangu na mahetelelo.

A hi hlayers!

Xitori lex i ntsheketo. Mintsheketo i switori leswi vanhu a va byelana swona khale. A swi nga tsariwangi kambe a swi hangalaka swi tiveka hinkwako hikuva vanhu a va vuyelela ku swi rungula. Hinkwerhu hi tiva mintsheketo yin'wana na swihlayahlaya swa mfuwo wa rixaka, swo tanahi swinsin'wana, mintsheketodyondzo ya swiharhi, swikholkwakhholwana, na tinsimu ta rixaka.

Khale ka khaleni a ku ri na mufana wa malembe ya khume loyi a ri murisi. Siku rin'wana na rin'wana a byisa tinyimpfu ti ya dya byanyi enhoveni. A a rhandza ku tshama exintshabyanini ehansi ka murhi a hlalela tinyimpfu loko ti ri karhi ti dya byanyi. Hi ku famba ka nkarhi a sungula ku twa a ri na xivundza. Siku rin'wana, hi xikongomelo xo titsakisa, a huwelela a ku, "Mhisi! Mhisi! Pfunani! Mhisi yi hlongorisa tinyimpfu."

Hi ku twa xirilo xo kombela ku pfuniwa, vaakandhawu va tile hi ku tsutsuma leswaku va ta pfuna ku hlongola mhisi. Kambe a va yi kumangi mhisi kutani a va hleka.

"U nga huweleli u ku ku na mhisi kasi a yi kona!" ku holova un'wana wa vaakandhawu loko va ri karhi va rhelela xintshabyana va tlhelela ekaya.

Siku leri landzelaka mufana a tlhela a huwelela a ku, "Mhisi! Mhisi! Ndzi pfuneni. Mhisi yi tsutsumisa tinyimpfu!" Vaakandhawu va tlhela va gonya xintshabyana hi ku tsutsuma leswaku va ya pfuna ku hlongola mhisi.

Loko vaakandhawu va nga voni mhisi, va te, "Mufana, u fanele u kombela ku pfuniwa loko ku ri na leswi nga fambeki kahle! U nga huweleli u ku ku na mhisi kasi a yi kona!"

Mufana a cinamisa meno loko vaakandhawu va rhelela xintshabyana va ri karhi va gungula.

Endzhaku ka masikunyana, mufana a vona mhisi ya ntiiyiso yi ri karhi yi nuhetela ekusuhi na tinyimpfu ta yena. A chuhwa swinene kutani a huwelela hi rito lerikulu a ku, "Mhisi! Mhisi! Ndzi pfuneni!"

Vaakandhawu va ehlektilile leswaku a tlanga hi vona hikwalaho ku hava na un'we loyi a tsutsumeleke ku ya n'wi pfuna.

Nimadyambu vaakandhawu emugangeni va hlamarile loko mufana a nga vuyangi ekaya na tinyimpfu ta yena. Va sukile va ya n'wi lava kutani va n'wi kuma a ri yexe a ri karhi a rila.

"Kunene a ku ri na mhisi! Yi dyile tin'wana ta tinyimpfu kasi letin'wana tona ti tsutsumile! Ndzi huwelerile ndzi kombela ku pfuniwa! Hikwalaho ka yini mi nga tangi?" A vula a ri karhi a rila.

Un'wana wa vaakandhawu lavakulu u ringetile ku miyeta mufana loko va ri karhi va tlhelela ekaya.

"Hi ta ku pfuna ku lava tinyimpfu nimpundzu," a vula a ri karhi a vukarha mufana. "Kambe sweswi u fanele ku dyondza leswaku loko u hemba, ku hava na un'we loyi a nga ta ku tshemba hambiloko u vulavula ntiiyiso."

Siku:

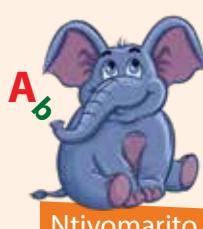

A hi vulavuleni

Hikwalaho ka yini ku nga vangi na un'we wo pfuna mufana?

Encenyetani xitori lexi. Mi fanele ku va na mufana, mhisi, tinyimpfu na vaakandhawu.

Ntivomarito

Lava marito lama landzelaka eka xiphazamisamarito lowu.

gungula

ntlhambi

mhisi

huwelela

hemba

chuhwa

cinama

g	u	n	g	u	l	a		h	g
c	g	t	a	c	a	c	g	c	h
g	c	l	h	g	n	h	h	g	i
a	h	h	u	w	e	l	e	l	a
i	u	a	c	n	c	g	m	a	n
h	h	m	h	i	s	i	b	n	c
n	w	b	n	c	i	n	a	m	a
a	a	i	g	i	h	a	c	h	g

A hi tsaleni

Hlaya swivutiso leswi landzelaka kutani u tsala xirhendzevutana ekusuhi na nhlamlulo leyi faneleke.

Hikwalaho ka yini mufana a huwelela a ku "Mhisi!"

- A A a ri na xivundza kutani a lava leswaku vanhu hinkwavo va n'wi tekela enhlokweni.
- B A a ehleketa leswaku a ku ri na mhisi.
- C A a lava ku hemba mavunwa.
- D A a lava ku chavisa mhisi.

Hikwalaho ka yini vaakandhawu va nga tsutsumangi va ta loko a huwelerile?

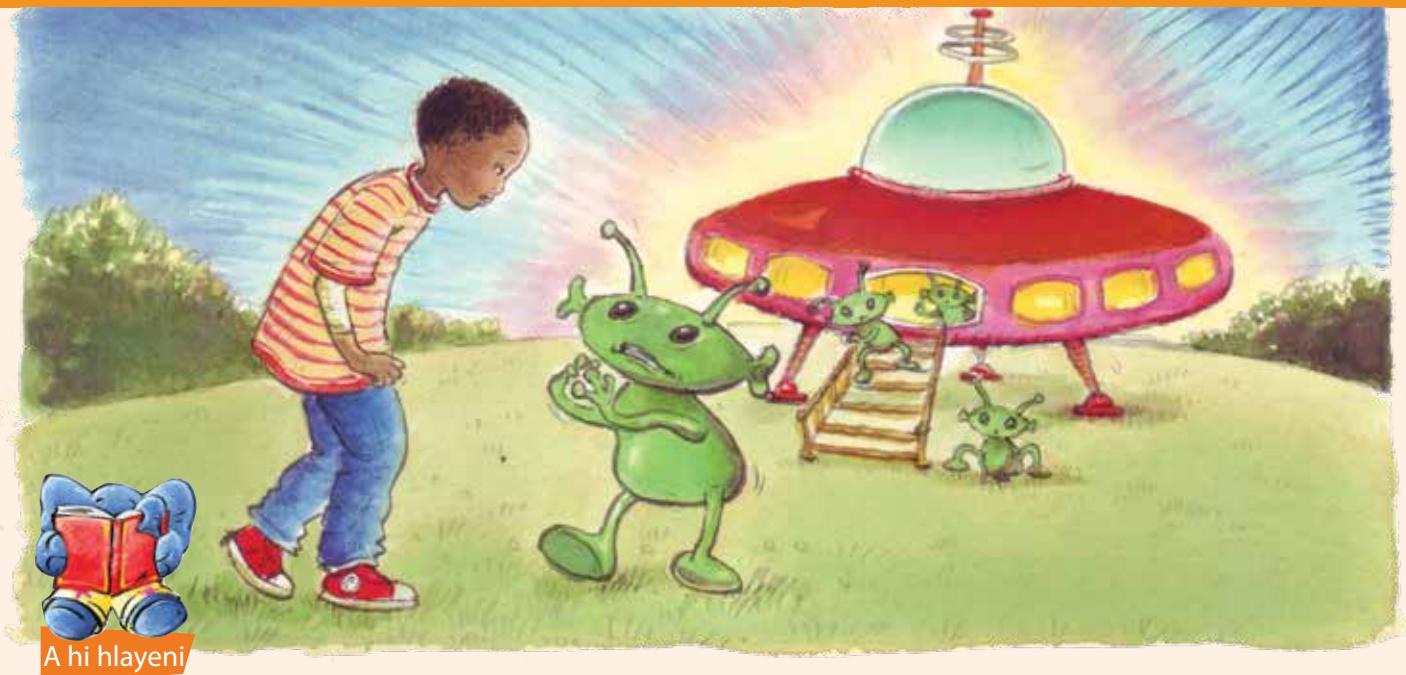
- A A va tirha mintirho ya vona.
- B A va ehleketa leswaku wa hemba nakambe.
- C A va n'wi twangi loko a huwelela.
- D A va lava leswaku mhisi yi dya tinyimpfu.

Hi yihi nhlokomhaka leyi faneleke ntsheketo lowu?

- A Siku leri mhisi yi nga dya tinyimpfu
- B Mufana wa murisi wa tinyimpfu
- C Mufana loyi a kombela ku pfuniwa
- D Siku lerinene exintshabyanini

Dyondzo ya ntsheketo lowu hi yihi?

- A Loko u kombela ku pfuniwa ku hava loyi a nga ta ku pfuna.
- B U nga bi huwa swinene.
- C Loko u tshamela ku hemba, ku hava loyi a nga ta ku tshemba loko u vulavula ntiyiso.
- D U fanele u tshembeka.

Thabo a rhandza ku tekeriwa enhlokweni. A a rhandza ku vitana vandyangu wa ka vona na vanghana va yena leswaku va ta vona xibamubamu lexi a xi voneke. “Tanani mi ta vona xibamubamu!” a huwelela hi rito lerikulu. Nkarhi wun’wana a ku “Pfunani, vaUFO va fikile!” (UFO i nkomiso wa xivulwahava xa Xinghezi lexi vulaka xilo lexi hahaka kambe xi nga tiviwi kumbe xi nga tiveki.)

Nkarhi wun’wana na wun’wana loko Thabo a huwelela, doroba hinkwaro a ri tsutsumela endhawini ya laha a languta a ri kona ku ya vona xibamubamu. “Se xi fambile!” A byela vanhu hinkwavo.

Thabo u endlile leswi kan’we, kambirhi, kanharhu – ko tala ngopfu.

Kutani siku rin’wana, Thabo a vona xibamubamu hi ntiyiso. “Pfunani!” A huwelela, “xibamubamu xi jitamile enhoveni. Pfunani! Pfunani!”

Kambe ku hava na un’we loyi a fambeke ku ya vona xibamubamu.

Hi nkarhi wolowo ku tlula munhu wa rihlaza a huma endzeni ka xibamubamu kutani a ku eka Thabo, “Ndzi kombela ku pfuniwa! Ndzi lava petirolo na swakudya swo nyika vandyangu wa mina. Vana va mina va fanele ku kuma swakudya hi ku hatlisa. Hi tisele matluka yo tala swinene.”

“Pfunani!” ku huwelela Thabo. Ku na switaswifamba swo huma eka pulanete yin’wana leswi khomeke hi ndlala swinene enhoveni!”

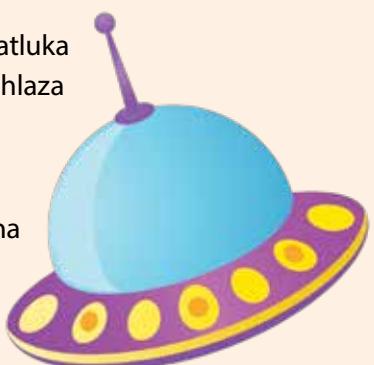
Ku hava munhu na un’we loyi a yeke enhoveni ku ya vona xibamubamu na switaswifamba.

Kutani Thabo u tsutsuma ku suka eka murhi wun’we ku ya eka wun’wana a kha matluka kutani endzhaku ka sweswo a tsutsumela egaraji ku ya xava petirolo. Munhu wa rihlaza a tsakile swinene a tlhela a khensa Thabo.

Thabo a karhele swinene kutani a wela ehansi loko xibamubamu xi suka xi haha.

“I yini Thabo?” Ku vutisa manana wa yena loko a ri karhi a vona xibamubamu xi haha no nyamalala ematihlweni ya yena.

“Swi ta pfuna yini ku mi hlamusela, manana,” ku vula Thabo a ri karhi a khindlata makatla. “A mi nga ndzi tshembi.”

Siku:

A hi vulavuleni

Encenynetani xitori lexi. Mi ta fanela
ku va na xitaxifamba, vana va
switaswifamba, Thabo na manana wa
yena.

Xana xitori lexi xi fana hi ndlela yihi na
xitori xa mufana wo tlangela etlhelo?

A hi tsaleni

Ehleketa hi switori leswimbirhi kutani
u tatisa tafula leri landzelaka.

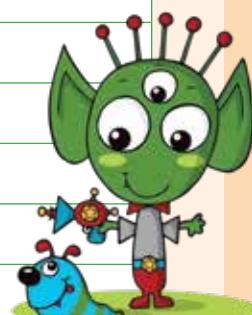
Xitori	I mani ximunhuhatwankulu?	Mbangu wa kona i yini?	Hi rihi hungunkulu ra xitori?
Mufana wo tlangela etlhelo!			
Mufana loyi a huwelela a ku "Xibamubamu!"			

A hi tsaleni

Sweswi tsala xitori xa wena xa kwalomu ka 120 wa marito hi mufana kumbe
nhwanyana loyi a a kombela ku pfuniwa. Rhanga hi ku pfapfarhuta xitori
xa wena ephepheni kutani u kombela munghana wa wena leswaku a xi
kambisia. Kutani xi tsale hi vukheta eka xivandla lexi nga laha hansi.

Nhlokomhaka ya xitori xa wena		
Xana u huwelelela yini?		
Leswi humelelaka siku ku nga riki na munhu loyi a humelelaka.		
Mbuyelo wa kona hi wihi?		
Hi yihi dyondzo ya xitori lexi?		

Xirhangi i yini?

xirhangi xi cinca nhlamuselo ya rito.

Xirhangi a hi rito ro helela. I xiphemu lexi kumekaka emasungulweni ya rito leri nga helela (leri vitaniwaka nsinya). Xirhangi xin'wana na xin'wana xi na nhlamuselo ya xona. Loko xirhangi xi lungeleriwa eka nsinya, xi cinca nhlamuselo ya rito.

A hi endleni

Languta xikombiso lexi landzelaka. Ku humelela yini loko u lungelela xirhangi eka nsinya? Rito lerintshwa ri vula yini?

Xirhangi	Nsinya
mu-	-tirhi

Xana swirhangi leswi swi vula yini?

Xirhangi	Nhlamuselo
mu-	vun'we
va-	vunyingi
xi-	ntsongahato
swi-	ntsongahato
vu-	vunyingi

Tsala xirhendzevutana eka swirhangi swa marito u tlhela u khwatihata minsinya ya marito lama landzelaka.

A hi tsaleni

switlukana

mutirhi

murisi

xitulu

tiyindlu

mimovha

xiribyana

vukulu

murhi

swimatana

mabokisi

munhu

A hi tsaleni

Lungelela swirhangi kumbe swilandzi eka marito lama khwatihatiweke ku vumba vunyingi, ntsongahato kumbe vundhawu bya marito.

U xava lekere.

Chela mati epotweni.

Siku:

M A R I T O L A
M
A
N
T
S
H
W
A

Vadyondzi va humesa buku ya vona

Vanhu lava va huma Giyani.

Ndzi ta n'wi ba hi nhonga

A hi hungaseni

A hi tlangeni ntlangu wa xibakabaka. Tirhisani dayisi na swifungho loko mi tlanga, mi sungula ku tlhandluka ku suka eka nomboro ya 1.

Swivuriso na swilandzi

A hi vulavuleni

Vulavulani hi leswi swivuriso leswi landzelaka swi vulaka swona. Kutani dirowani ntila ku ya eka nhlamuselo leyfaneleke eka kholomu leyi nga eka tlhelora xinene.

Swivuriso i swivulwa swo koma swa vutlhari leswi hi dyondzisaka no hi tsundzuxa mahanyelo lamanene.

Nghala yi etlele na meno ya yona.

Masasana u fele nhoveni.

Mhisi yi tlakule tshuri.

Ku tlula ka mhala ku letela n'wana wa le ndzeni.

U nga tibeli ngoma hi wexe.

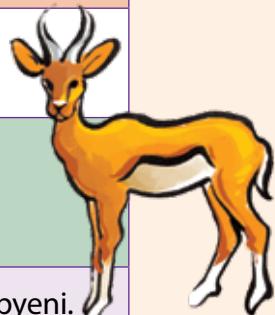
Ndlala yi fikile.

N'wana u tekela mahanyelo ya vatsvari.

U nga ti tindhundhuzeli.

Va dya va n'wi tsona.

Munhu loyi a lamulaka u sala ekhombyeni.

I yini swilandzi?

Swilandzi swi fana na swirhangi kambe swona swi lungeleriwa emakumu ka rito. Swi tirha ku cinca nhlamuselo ya rito.

Xikombiso:

-ana i xilandzi lexi kombsaka leswaku mhaka yi humelela hi ku ringana.
Xik hlekana - hlekana.

Swilandzi swi nhlamusela yini?

Swilandzi	Nhlamuselo
-ana	xihlamulano
-isa	xivangelo
-iwa	xitwisiwo

Siku:

Khwatihata timitsu u tlhela u tsala xirhendzevutana eka
swilandzi swa marito lama landzelaka.

A hi tsaleni

biwa

pfalula

lukiwa

etlelanyana

dyeka

tirhanyana

tsarisa

tluriwa

pfunana

tshamanyana

tsakelana

dyananyana

rhandzana

khomana

kurisiwa

solana

swekisa

lumiwa

fambisa

fambela

Hlawula marito ya ntlhanu kutani u ya tirhisa eswivulweni.

Hetisa swivulwa leswi landzelaka hi marito lama landzelaka.

tsarisa	Vana va _____ mavito ya vona.
pfunana	U fanele ku _____ leswaku u ta kuma matimba.
dyiwa	Vanghana va fanele ku _____.
dyanyana	N'wana loyi a nga yingiseki u ta _____ malekere.
dyisa	Manana u _____ n'wana.
tsoniwa	Mavele ya _____ hi swinyenyana.

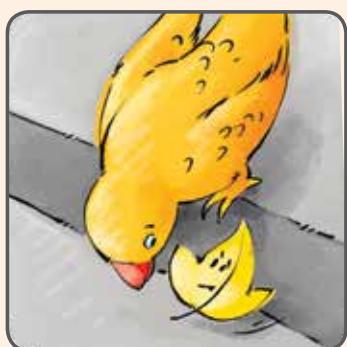

Tluka ra mihlovo yo tala

A hi hlayeni

Eka mintsheketo yo tala swiharhi swa vulavula swi tlhela swi va na mahanyelo ya vanhu.

U nga si hlaya

Languta swifaniso na tinhlokohaka kutani u ringeta ku bvumba leswi xitshuriwa xi vulavulaka hi swona. ● Hlaya h ku hatlisa u ri karhi u valanga pheji ku vona leswi u nga ta hlaya hi swona.

Loko u ri karhi u hlaya

Ringanisa ku bvumba ka wena na leswi u swi hlayeke. ● Loko u nga twisisi xiyenge, tlhela u xi hlaya hi ku nonoka, u xi hlayela ehenhla.

A ku ri na murhi exirhapani. Moya wu sungula ku hunga kutani xitlukana xi sungula ku ya hala na hala.

Xi tshanele ehansi. Xi wele ehansi ku kala xi ya fika ebyanyini ehansi ka murhi. Ximanga a xi tshamile ebyanyini. "Xewani xitlukana xa rihlaza," ku vula ximanga. "Xana ndzi nga tlanga na wena?"

Xitlukana a xi lava ku hlamula xi pfumela loko moya wu tlhela wu sungula ku hunga. Huu! Ku ba moya wu tlakula xitlukana xi ya ehenhla, ehenhla empfhukeni. Moya wu xi fambisa xi ya ekule. Kutani wu wisa xitlukana kahle eka tlhelo lerin'wana ra patu.

"Xewani xitlukana xa xitshopana," ku vula xinyenyana eka tlhelo lerin'wana ra patu. "Xana u ta tshama na mina?" "A swi twisiseki," "Ximanga xi te a ndzi ri wa rihlaza. Sweswi xinyenyana xi ri ndzi wa xitshopana. A ndzi swi tivi leswaku ndzi wa muhlovo muni".

Tluka a ri ri ekusuhi no vutisa xinyenyana loko moya wu tlhela wu sungula ku hunga. Huu! Ku ba moya wu tlakula xitlukana xi ya ehenhla, ehenhla empfhukeni. Moya wu xi fambise mpfhuka wo leha swinene. Wu wisele xitlukana ehansi ensin'wini leyikulu.

A ku ri na tihomu ti ri karhi ti dya byanyi. Yin'wana ya tihomu yi tile ku ta languta xitlukana. "Mhoo," ku vula homu. "Xewani tluka ra xilamula." "A swi twali," ku vula xitlukana. Sweswi homu yi ri ndzi wa xilamula. A ndzi swi tivi leswaku ndzi wa muhlovo muni."

Tluka a ri ri ekusuhi no vutisa homu loko moya wu tlhela wu sungula ku hunga. Huu! Ku ba moya wu tlakula xitlukana xi ya ehenhla, ehenhla empfhukeni. Moya wu xi fambise mpfhuka wo leha swinene. Wu wisele xitlukana ehenhla ka xintshabyana.

Siku:

A hi vulavuleni

Hi endleni

I yini lexi endleke leswaku tluka ri wa emurhini?
Xana tluka ri fambise ku yini ku suka eka xiharhi xin'we
ku ya eka xiharhi xin'wana?
Hikwalaho ka yini mutsari a tirhisa rito ra "Huu!"?
Xana ku na switori leswi u swi tivaka leswi eka swona swiharhi swi
kotaka ku vulavula?
U ehleketa leswaku ku ta humelela yini endzhaku eka xitori lexi?
U ehleketa leswaku xitori lexi xi ta hela hi ndlela yihi?

M A R I T O L A
M A N T S H W A

Dirowa patu leri xitlukana xi fambeke eka rona ku suka emurhini
ku fika eka homu.

A hi tsaleni

Hlamusela xifaniso xa wena u tirhisa marito ya "ro sungula",
"kutani", "endzhaku ka sweswo" na "eku heteleleni".

Ro sungula tluka

Kutani ri

Endzhaku ka sweswo

Eku heteleleni

A hi hlayeni

A hi voneni leswi xitori xi
herisaka xiswona.

A hi endleni

Encenyetani xitori lexi. Ku laveka vatlangi va kaye:

- Munhu un'we loyi a nga ta va tluka.
- Vana va ntsevu lava nga ta va swiharhi.
- Munhu un'we loyi a nga ta va mufana.
- Munhu loyi a nga ta va manana.
- Wo hetelela, munhu un'we loyi a nga ta va murunguri.

Murunguri u hlamusela
xiyenge xa xitori lexi
nga hlamuseriwiki
hi swiharhi, mufana,
manana wa mufana na
tluka.

Siku:

A hi tsaleni

Xana tluka ri vulavurile na swiharhi swingani? Swi longoloxe u tlhela u vula leswi xiharhi xin'wana na xin'wana xi vuleke swona eka tluka.

Xiharhi	Xi te yini eka tluka?
1	
2	
3	
4	
5	

Mufana u te yini hi muhlovo wa tluka?

Manana wa mufana u vule yini hi muhlovo wa tluka?

U ehleketa leswaku leswi vuriwaka eka xitori lexi swa humelela hi ntiyiso? Hikwalaho ka yini?

U ehleketa leswaku xitori lexi xi humelele hi n'hweti yihi? Hikwalaho ka yini u vula sweswo?

A hi vulavuleni

Tlhela u hlaya xitori xa xitlukana.

- Vulavula hi leswi xitori xi sunguriseke xiswona.
- Vula leswi xitori xi heriseke xiswona.

A hi endleni

Dirowa xifaniso xa leswi xitori xi sunguriseke xiswona u tlhela u tsala ndzimana hi masungulo ya xitori.

Rhanga hi ku pfampfarhuta xitori xa wena kutani u kombela munghana wa wena leswaku a xi hlela. Kutani xi tsale hi vukheta eka swivandla leswi nga laha hansi. Xitori xa wena xi fanele ku leha xi va na kwalomu ka 120 – 140 wa marito.

Siku:

A hi endleni

Dirowa xifaniso hi leswi humeleleke tluka loko ri hungiwa hi moyu u tlhela u tsala ndzimana hi leswi humeleleke eka miri wa xitori.

Dirowa xifaniso xa leswi xitori xi heriseke xiswona u tlhela u tsala ndzimana hi mahetelolo ya xitori.

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

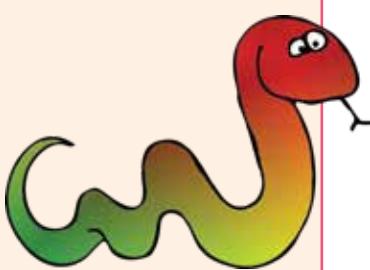

A hi endleni

Hlaya swivuriso kutani u vulavula hi leswi swi vulaka swona. Dirowa xifaniso xa leswi xi swi kombisaka. Xo hetelela, tsala xivulwa u hlamusela xivuriso.

1

Rintiho rin'we a ri nusi hove.

2

U nga dlayi nyoka u ndzuluta, ta mincele ta ku vona.

A hi endleni

3

I xirkhongolotana xa nsindiso.

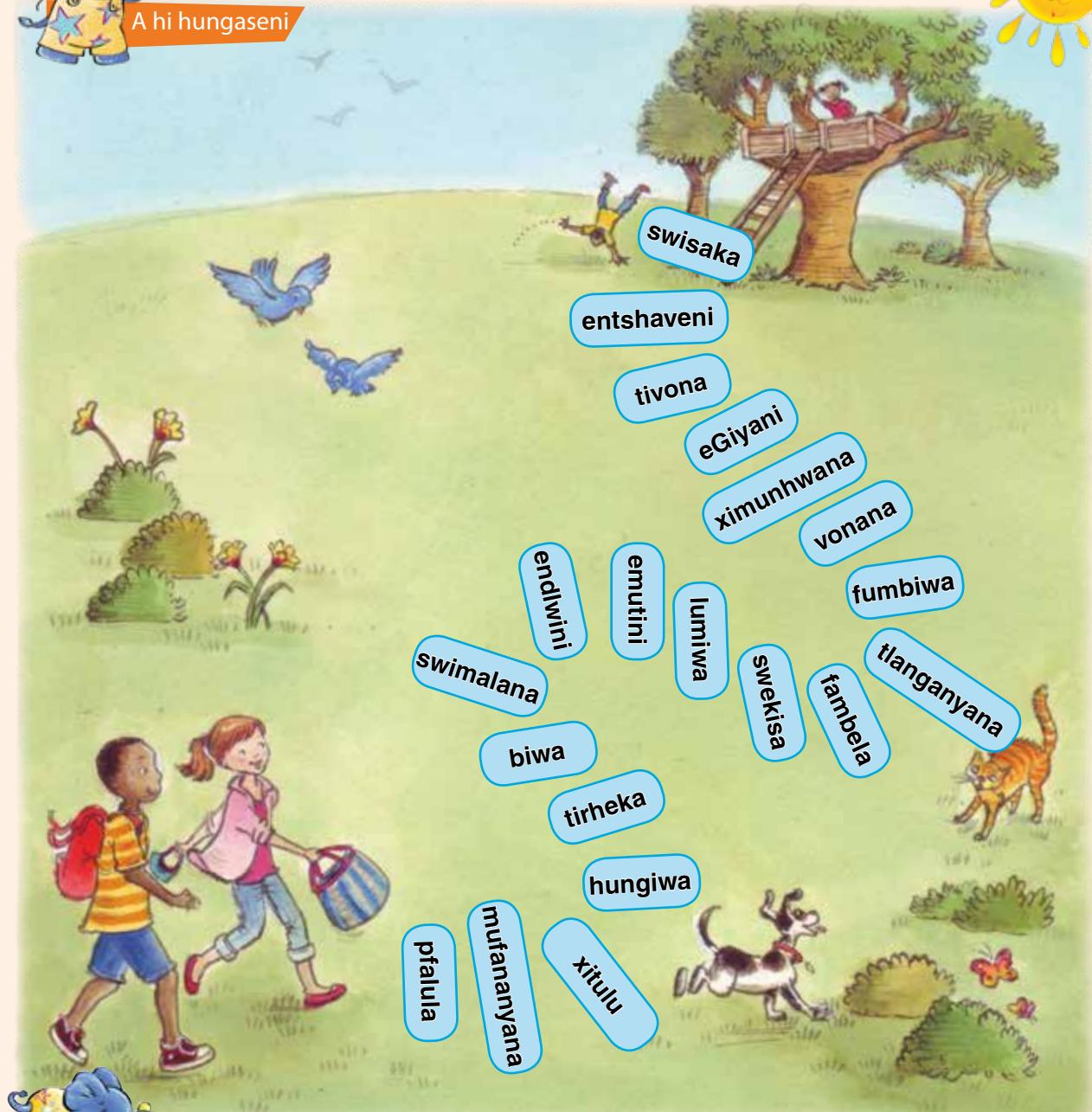
Siku:

Mphikizano wa rivilo ra swirhangi na swilandzi

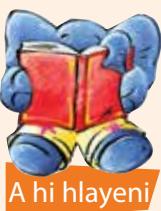
A hi hungaseni

Ringetani mphikizano wa rivilo ra swirhangi na swilandzi na munghana wa wena. Vonani leswaku i mani a nga ta hatlisa ku kuma no khwatihata swirhangi kumbe swilandzi.

A hi tsaleni

Hlawula marito ya ntlanu yo huma eka xifaniso kutani u ma tirhisa ku vumba swivulwa.

A hi hlayeni

Lemuka leswaku
xiletelo xin'wana
na xin'wana xi
sungula hi riendl.

A hi tsaleni

Rhesipi ya saladi ya mihandzu

Swichelachelana

2 wa maapula	2 wa swilepulana swa chukele
2 wa mabanana	1 papawa
1 lamula	1 xiñenge

Maendlele

1. Vandla maapula u tlhela u ya tsemelela hi tikhiyubu
2. Tsemelela mabanana.
3. Vandla papawa u tlhela u ri tsemelela hi tikhiyubu.
4. Vandla xiñenge u tlhela u xi tsemelela hi tikhiyubu.
5. Hlanganisa mihandzu endzeni ka xikotlola.
6. Kama lamula.
7. Chela mati ya lamula ehenhla ka saladi.
8. Nyunyetela chukele.

U ta fanelo ku va na mali muni leswaku u kota ku endla saladi ya mihandzu?

Tirhandi	Tisente
R1,50 rin'we
R2,00 rin'we
R6,00 rin'we
R4,00 rin'we
Ntsengo	_____

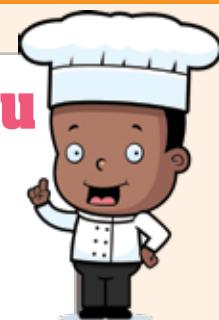

A hi vulavuleni

Xana u fanele ku endla yini endzhaku ko tsemelela mabanana?

Xana u fanele ku endla yini u nga si nyunyetela chukele eka saladi?

Hi swihi switirhisiwa leswi u faneleke ku va na swona leswaku u kota ku endla saladi leyi? Swi tsale ehansi.

Siku:

A hi tsaleni

Tsala rhesipi ya
swakudya leswi u swi
rhandzaka swinene.

A hi endleni

Rhesipi ya _____

Swichelachelana

Maendlele

Hlaya xivulwa xin'wana na xin'wana kutani u tsala xirhendzevutana eka risivi leri u nga
ri tirhisaka ematshan'weni ya riviti kumbe maviti lama tsariweke hi muhlovo wo tshuka.

Nhwanyana u tshama eDurban.

mina	yena	vona	yoná	tona	xona	swona
------	------	------	------	------	------	-------

Mufana i xitlangi xa bolo ya milenge.

mina	yena	vona	yoná	tona	xona	swona
------	------	------	------	------	------	-------

Jabu na Risenga va rhandza ku tlanga bolo ya milenge loko xikolo xi humile.

mina	yena	vona	yoná	tona	xona	swona
------	------	------	------	------	------	-------

Mbyana yi hlongorisa ximanga.

mina	yena	vona	yoná	tona	xona	swona
------	------	------	------	------	------	-------

Risivi i rito leri
tirhisawaka
ematshan'wini ya
riviti. Masivi ya
komisa swivulwa
no endla leswaku
swi vuleka no
hlayeka hi ku olova.

Ku tirha hi masivi

A hi tsaleni

Tatisa **lери, lowu**,
lexi kumbe leyi.

Masivikomba ya kombisa ndhawu ya laha xanchumu xi nga kona. Leri, leti, loyi i masivi lama kombisaka ndhawu yo sungula, ku nga ndhawu ya le kusuhi swinene kasi lero, leto, loye ya kombisa ndhawu ya vumbirhi ya le kulenyana.

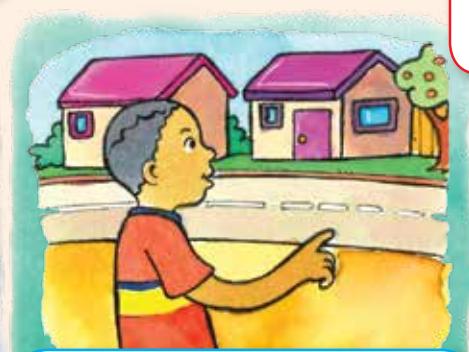
ekusuhi	ekule
Vun'we	lexi
Vunyingi	leswi

_____ i n'weti.

_____ i jasi ra mina.

_____ hi xona xitarata lexi
ndzi tshamaka eka xona.

_____ i xitarata xa Biko.

A hi tsaleni

Tsala swivulwa swa mune u sungula hi **lexi kumbe lexo**.

Siku:

Sweswi tirhisa masivikomba lama nga eka vun'we na vunyingi.

Tatisa lowu leswi lexi leyi kumbe leti.

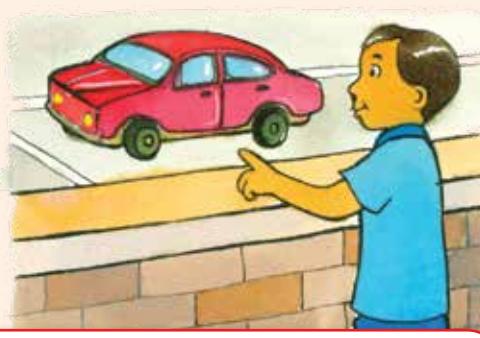
_____ i ximanga xa mina.

_____ i rhoko ya mina leyintshwa.

_____ i swimanga swa mina.

_____ i movha wa mudyondzisi wa mina.

_____ i tinyeleti.

_____ i vana va xikolo.

A hi tsaleni

Tsala swivilwa swa mune leswi sungulaka hi **leswi** kumbe **leswo**.

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

A hi tsaleni

Khwatihata marito lama faneleke eka xivulwa xin'wana na xin'wana.

Leyi/Loyi i bayisikiri ya yena.**Lowu/leti** i movha wa vona.I tipene **ya Gezani/ta Gezani?****Leri /lexi** i jasi ra mina.**Lexi/loyi** i xikolo xa hina/mina.Riqingho **leri/leyi** i ra mani?**Leyi/lexi** i mbyana ya kokwana.I voko ra **yena/hina**.**Leri/lava** i bokisi ra maapula.Xisaka **xa tuva/swa tuva**.Vana **lava/loyi** i va xikolo xa hina.Yindlu **ya mina/ta mina**.Rhoko **ya Gavaza/ta Gavaza**.Leyi i mbyana **ya mina/swa mina**.

A hi tsaleni

Khwatihata marito lama nga mafuwi eka swivilwa leswi landzelaka.

Lowu i muti wa hina.

I swiluva swa yena.

Rifuwi i rito leri kombisaka mfuwo kumbe vun'wini.

Tintanghu ta Tsakani.

I malekere ya vona.

Xikolo xa vana va tindzumulo.

Timabulu ta mufana.

Leti i tibuku ta munghana wa mina.

Xipopana xa Sasavona.

Xikipa xa Thabo.

Mahlo ya ximanga.

Tibuku ta wena hi leti.

Masokisi ya Rhulani.

Tsala marito lama faneleke ku hetisa swivilwa leswi landzelaka.

Tirhisa marito lama landzelaka ku ku pfuna.

ra

xa

ta

ya

Lowu i movha wa John.

Tibutsu _____ vafana to raha bolo hi tona.

Leyi i rhoko _____ Ann.

Afrika-Dzonga i tiko _____ hina.

Lexi i xitulu _____ kokwana.

Purasi _____ malume.

Selefoni _____ tatana yi lahlekile.

Siku:

A hi tsaleni

Yelanisa
swivulwa
leswi nga eka
kholomu yo
sungula na
swivulwa leswi
faneleke eka
kholomu ya
vumbirhi.

A hi hungaseni

<u>Mina</u> na vandyangu wa ka hina a hi tshami eGiyani
<u>Maria</u> a nga endli ntirhokaya wa yena nimadyambu
<u>Mbyana</u> ya mina a yi dyi nhlampfi
A <u>wu</u> tlangi chese nindzhenga.
<u>Jabu</u> a nga hlambeli exikolweni.
<u>Vana</u> a va rhandzi maapula.
A <u>ndzi</u> na mbyana ya xifuwana
<u>Mina</u> na buti wa mina a hi etleli hi awara ya nhungu.

U tlanga thenisi.

U tlanga bolo ya milenge.

Va rhandza malamula.

Hi tshama eka Malamulele.

U languta TV.

Yi dya marhambu.

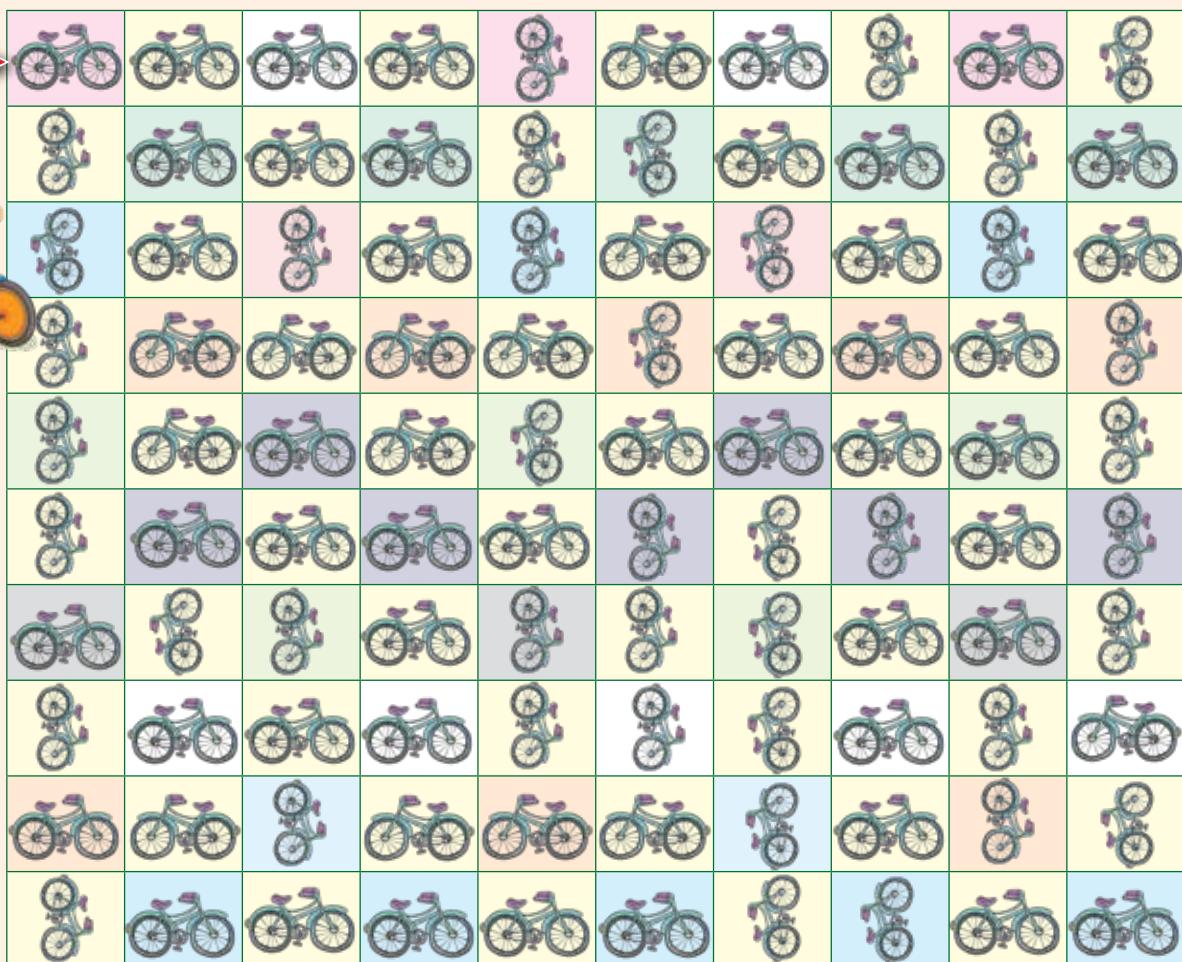
Hi etlela hi awara ya 9 ehenhla ka nhloko.

Ndzi na ndlopfu.

Pfuna Jim ku kuma ndlela yo tlhelela kaya. U fanele ku ya eka tlheloli bayisikiri yi kombeteleke eka rona ku n'wi pfuna ku hundza eka nhlanganhlangano.

SUNGULA

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

Endla xikukwana xa pomupomu

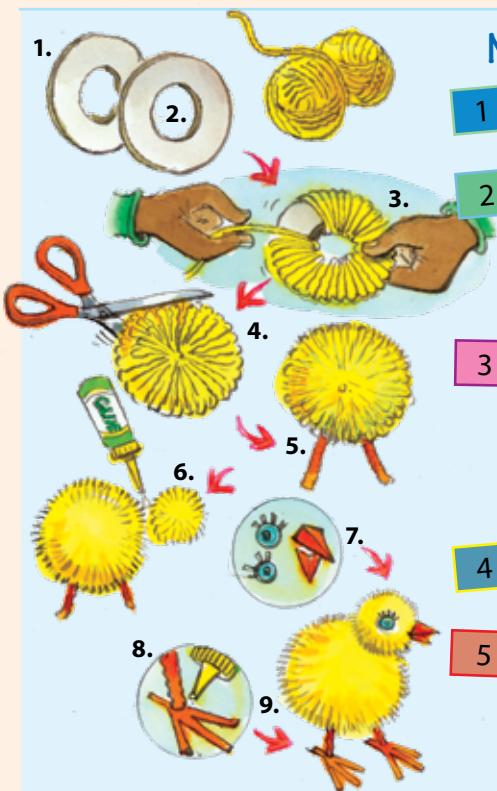
Hlaya swiletelo kutani u hlamusela munghana wa wena leswi u faneleke ku endla swona ku kota ku endla xikukwana lexi.

A hi endleni

Leswi u faneleke ku va na swona

Bolo ya wulu ya xitshopana
Xibasisi xa phayiphi xin'we kumbe wayere leyi
phutseriweke hi phepha kumbe pulasitiki.
Mahlo, nomu na mikondzo swo huma eka
pheji ra switsemiwa. Xidamarheti.

Sweswi endla xikukwana xa wena.

- 6 Namarheta tipomupomu timbirhi swin'we.
- 7 Petsa xibasisi xa phayiphi kumbe wayere leyi phutseriweke hi phepha kumbe pulasitiki ku endla milenge mimbirhi ya xikukwana.
- 8 Tsema mikondzo, mahlo na nomo eka pheji ra switsemiwa emakumu ka buku ya wena.
- 9 Swi namarhete eka tipomupomu.

Maendlele ya tipomupomu ta wena

- 1 Dirowa swirhendzevutana leswikulu swo fana swimbirhi eka khadibodo. Sweswi swi tseme.
- 2 Dirowa swirhendzevutana swimbirhi leswitsongo endzeni ka swirhendzevutana leswimbirhi leswikulu. Swi tseme ku endlela leswaku swirhendzevutana leswikulu swa khadibodo swi kumeka swi ri na mbhovo exikarhi ka swona.
- 3 Veka swirhendzevutana kun'we kutani u hulela wulu ya xitshopana hi mbhovo lowu nga exikarhi na le tlhelo ehandle ku fikela loko swirhendzevutana swi phutselekile hinkwako. U nga tirhisa tingoti ta wulu timbirhi kumbe tinharhu hi nkarhi wun'we ku endlela ku hatla u heta ku phutsela swirhendzevutana.
- 4 Tirhisa xikero lexi karihaka swinene, tsema wulu exikarhi ka makumu ya swirhendzevutana swimbirhi.
- 5 Ngenisa xibasisi xa phayiphi kumbe wayere leyi phutseriweke hi phepha kumbe pulasitiki hi le xikarhi ku kota ku endla milenge ya xikukwana.
 - Veka ngoti ya wulu exikarhi ka swirhendzevutana swa khadibodo kutani u yi boha swinene. Endla mafundzu mambirhi kutani u susa makhadi.
 - Sweswi endla pomupomu leyitsongo hi swirhendzevutana leswitsongo swimbirhi.

A hi tsalen!

Xi thye vito xikukwana xa wena.	
I yini leswi u faneleke ku va na swona leswaku u kota ku endla tipomupomu?	
Xana xidamarheti xi laveriwa yini?	

Siku:

Xikukwana xa bokisi

A hi endleni

U nga tirhisa marito lama landzelaka ku ku pfuna.

pende

bokisi ra matandza

ehandle

endzeni

tsema

xikero

swivumbeko swa tiyinhlanharhu

Hi swihi switirhisiwa leswi u faneleke
ku va na swona?

Swiletelo

1

2

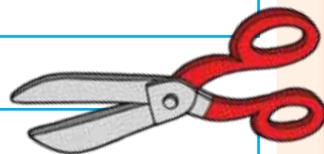
3

4

5

6

7

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

A

MHALA MHALA

Siku

Mhalamhala

22 Dzivamisoko 2015

N'wana wa 11 wa malembe a kandziyisa buku ya swa ku sweka

Nhlokomhaka

Ntila wo hlamusela mutsari

Ndzimana ya manghenelo

Zoe Bain

Jack Witherspoon u languteka tanahi mufana un'wana na un'wana wa 11 wa malembe. U tlanga ntlangu wo rheta hi tirholara, u tlanga ntlangu wa bolo ya milenge a tlhela a rhandza ku sweka.

A hi vulavuleni

Hlaya atikili ya A na atikili ya B. Entlaweni wa n'wina, vulavulani hi atikili ya A na atikili ya B. Vulavulani hi tinhlamulo ta swivutiso leswi landzelaka.

U nga si hlaya

- Languta swifaniso na tinhlokomhaka kutani u ringeta ku bvumba leswi xitshuriwa xi vulavulaka hi swona. ● Hlaya hi ku hatlisa u ri karhi u valanga pheji ku vona leswi u nga ta hlaya hi swona.

Loko u ri karhi u hlaya

- Ringanisa ku bvumba ka wena na leswi u swi hlayeke. ● Loko u nga twisisi xiyenge, tlhela u xi hlaya hi ku nonoka, u xi hlayela ehenhla.

Hi tih tinhlokomhaka naswona ti koka mahlo ya hina hi ndlela yihi?

Ku na yini eka ndzimana yo sungula naswona yi hi koka mahlo hi ndlela yihi?

I yini leswi atikili yin'wana na yin'wana yi vulavulaka hi swona?

I swiendleko swihi leswi hlamuseriwaka hi atikili yin'wana na yin'wana?

Siku:

B

Xikolo xa New Town xi tlhela xi hlula nakambe 8 Nyenyankulu 2015

Bheki Phakati

Tilasi ya Giredi ya 4 ya xikolo xa New Town yi winile sagwati tolo eka xinkhubyana xa Siku ra Tibuku ra Misava. Vana va tilasi ya Giredi ya 4 va hlalerile vana va Giredi ya 1 na va Giredi ya 2 switori exikolweni xa vona.

N'wana un'wana na un'wana wa Giredi ya 4 u hlalerile vana va Tigiredi ta le hansi switori. Vana va Giredi ya 4 va tiendlerile tibuku tin'wana. Tibuku tin'wana ti tisile hi vakandziyisi va tibuku handle ko va hakerisa. Vana va Giredi ya 1 na va Giredi ya 2 va tsakerile tibuku leto saseka swonghasi. Vana vo tala va huma emindyangwini leyi nga na vusweti kutani va pfumala tibuku to fana na leti emakaya ya vona.

Mphikizano wo Tumbuluxa Swifungho swa Tibuku

Vanhwanyana vambirhi va Giredi ya 4 va hlurile eka mphikizano wa Tumbuluxa Swifungho swa Tibuku.

Vahluri lava tsakeke swinene, ku nga Bongi Dube na Mary Smit, va winile sagwati ra 10 wa tibuku hikwalaho ko endla swifungho swa tibuku swo hlawuleka.

Bongi Dube na Mary Smith

Vahluri va mphikizano wo Tumbuluxa Swifungho swa Tibuku.

A hi tsaleni

Switwananisi na swipfuneti

Vana va ____ tlanga ntlangu wa xitumbelelani.	Hahani u ____ kandza timanga mundzuku.
Xana wa yi tiva buku ____ "A hi peleni nambu"?	Tilasi ya giredi ya 4 ____ winile sagwati eka mphikizano.
Ximanga ____ ettele ehansi ka tafula.	Vahluri ____ tsakile swinene.
Mufana ____ vabya namuntlha.	Mbyana ____ vukula rhambu.

Xitwananisi xi lawula hi riviti
ieri kumekaka eka xivulwa.
Xipfuneti xa "ha" xi kombisa
leswaku leswi endliwaka
swa ha ya emahlweni, "ta" xi
kombisa nkarhi lowu taka.
Loko riviti ri ri eka vunyingi,
na xitwananisi xi fanele ku va
eka vunyingi. Xik: Thomu ti
dya byanyi.

Hikahata swivulwa leswi landzelaka hi ndlela
leyi faneleke.

Jack u tsarile buku leyi tivekaka emisaveni
hinkwayo ____

Namuntlha a ri ri Siku ra Tibuku ra Misava ____

I mani loyi a nga kuma sagwati ____

Hikwalaho ka yini xikolo xa New Town xi winile
sagwati ____

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

Ku vika mahungu

A hi endleni

Tirha na munghana wa wena ku kunguhata atikili ya phephahungu ra n'wina hi leswi xikolo xi humeleleke eka swona. Atikili ya wena yi fanele ku va na kwalomu ka 60 – 80 wa marito.

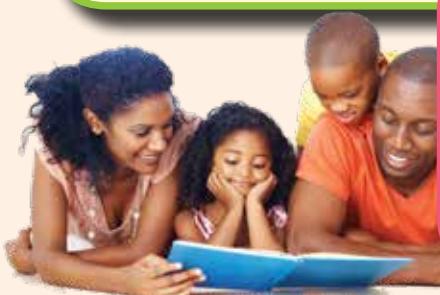

1

Handwriting practice lines for activity 1.

2

Handwriting practice lines for activity 2.

Atikili ya mina ya phephahungu i:

Handwriting practice lines for activity 3.

3

Handwriting practice lines for activity 3.

4

Handwriting practice lines for activity 4.

-
- Tirhisa mepe wa miehleketo leswaku wu ku pfuna ku kunguhata matsalele ya wena.
-
- Tsala mpfapfarhuto.
-
- Kombela munghana leswaku a hlela mpfapfarhuto wa wena.
-
- Pfuxeta xitshuriwa xa wena u tlhela u endla ndzulamiso lowu faneleke.
-
- Kutani xi tsale hi vukheta ebukwini ya wena.

Siku:

MARITO LA
M
A
N
T
S
H
W
A

MHALA MHALA

Nhlokohaka

Siku

Dirowa xifaniso hi atikili ya wena.

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

Ku nyika mbulavulo

A hi endleni

Lulamisa mbulavulo wo huma eka
atikili ya wena ya phephahungu.

Tirhisa switsundzuxo leswi landzelaka
ku ku pfuna.

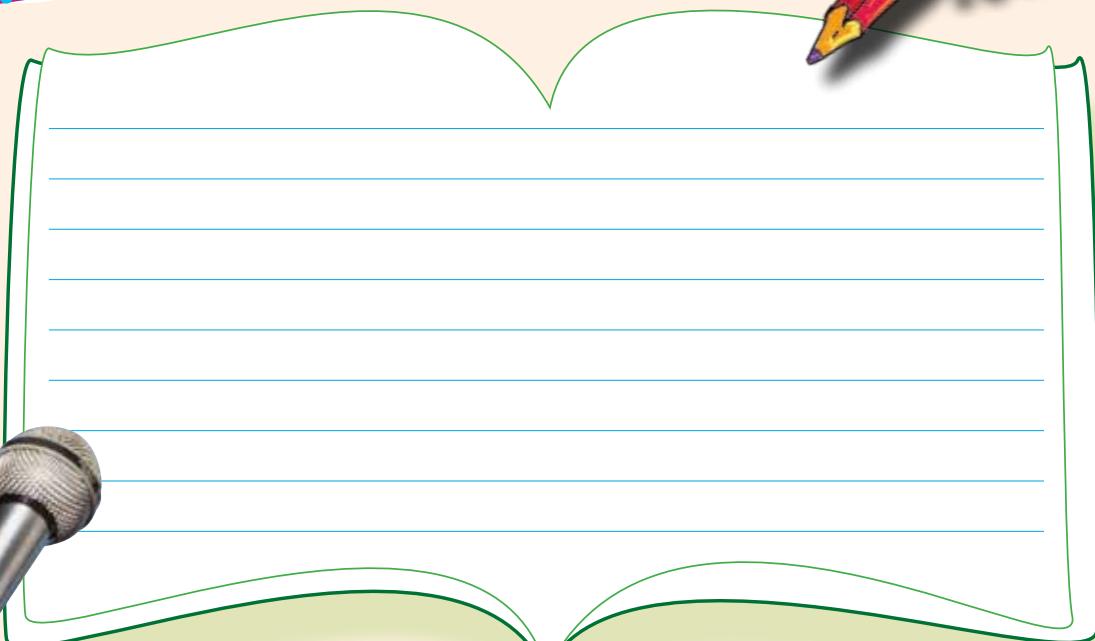
SWITSUNDZUXO SWO LULAMISA MBULAVULO

- Mbulavulo wa wena wu fanele ku va na manghenelo, miri na mahetelelo.
- Landzelerisa swiendleko hi ndlela leyi faneleke.
- Tsundzuwa ku yima hi ndlela leyi faneleke.
- Tirhisa thoni ya rito leyi faneleke.
- Tiyisisa leswa ku hinkwavo va kota ku ku twa.
- U nga tilumalumi.
- Languta vayingiseri va wena.

A hi tsaleni

Titsalele tinotsi
to koma.

Siku:

A hi tsaleni

1 N'wana un'we vambirhi.	2 Tino rin'we mambirhi.	3 Sekwa rin'we mambirhi.	4 Nkondzo wun'we mimbirhi.
5 Tamatsisi rin'we mambirhi.	6 Zambana rin'we mambirhi.	7 Mango wun'we mambirhi.	8 Nyimpfu yin'we timbirhi.
9 Wanuna un'we vambirhi.	10 Wansati un'we vambirhi.	11 Nhlampfi yin'we timbirhi.	12 Kondlo rin'we mambirhi.
13 Tiko rin'we mambirhi.	14 N'wana un'we vambirhi.	15 Ximanga xin'we swimbirhi.	16 Mhisi yin'we timbirhi.

1 vana, 2 matino, 3 masekwa, 4 minkondzo, 5 matanatsi, 6 mazambana, 7 mimango, 8 tinyimpfu, 9 vavanuna,
10 vavasati, 11 tinhlampi, 12 makondlo, 13 matiko, 14 vana, 15 swimanga, 16 timhisi

Ku kambisisa

Ndzi kota ku

hlaya ntsheketo.

hlaya rhesipi.

hlaya swiletelo.

hlaya atikili ya phephahungu.

boxa nhlokohaka, ntila wo hlamusela mutsari, manghenelo.

kunguhata ndzi tlhela ndzi tsala xitori.

kunguhata ndzi tlhela ndzi tsala swiletelo.

kunguhata ndzi tlhela ndzi tsala rhesipi.

bvumba switoria na mahetelelo ya swona.

encyeneta xitori.

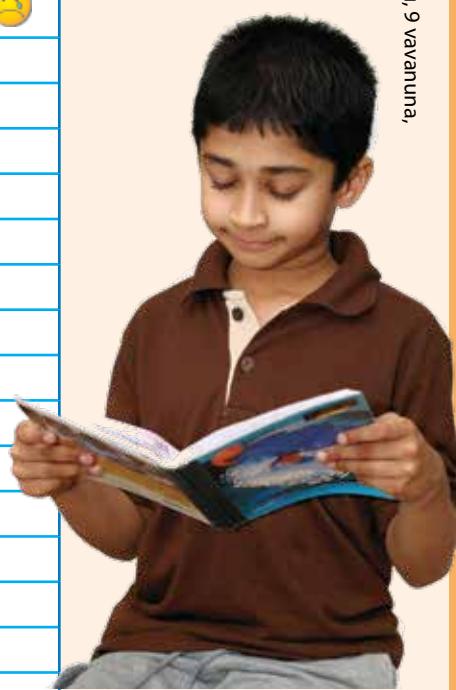
boxa swimunhuhatwa, kungu na mbangu.

tirhisa swirhangi na swilandzi.

masivinene na masivikomba.

tirhisa switwananisi na swipfuneti.

tirhisa swihikahati leswi faneleke.

A hi tsaleni

Vulavula na munghana wa wena hi xitori lexi u lavaka ku xi tsala.

Endla buku ya wena. Tsema pheji leri landzelaka ra buku leyi. Tsema eka mintila ya mathonsi. Petsa pheji eka mintila. Tsala vito ra buku eka khavhara. Tsala vito ra wena ehansi ka vito ra buku hikuva hi wena mutsari wa xitori. Dirowa xifaniso ekhavhareni. Sweswi tsala xitori xa wena endzeni ka buku.

MAYELANA NA MUTSARI

Tsala vito ra wena

Malembe ya wena

Laha u tshamaka kona

8

Dirowa xifaniso laha.

Tsala vito ra buku laha.

Tsala vito ra wena (hi wena mutsari).

1

Gozra 4: Tsema eka ntla wo tiya endzhaku ka loko u sitepurile buku ya wena.

Gozra 1: Petsa eka ntla wa mathonsi.

5

4

Yisa emahilweni xitroi xa wena laha.

Tsala miri wa xitroi xa wena laha.

Dirowa xifaniso laha.

Dirowa xifaniso laha.

Dirowa xifaniso laha.

Sungula ku tsala xitori xa wena laha.

2

Dirowa xifaniso laha.

Heta xitori xa wena.

7

3

9

Yisa emahilwene xitori xa wena laha.

Tsala leswi humelelaka eku heteleleni ka xitori xa wena.

Dirowa xifaniso laha.

Dirowa xifaniso laha.

L
e
s
w
i

n
g
a

e
n
d
z
e
n
i

Nkongomelo wa 3: Swi le ka hinkwaswo leswi u swi hlayaka

Xitshuriwa xo nyika vuxokoxoko
Kotara ya 2: Mavhiki ya 1 - 2

33 Ti ri yini ta maxelo? 70

Ku hlaya xitshuriwa xo nyika vuxokoxoko
lexi nga na swifaniso.
Ku hlaya chati ya maxelo na chati ya tibara
mayelana na ku na ka mpfula.
Ku humesa vuxokoxoko eka chati ya
maxelo no ringanisa maxelo eka
tindhawu to hambana.

34 Maxelo ya namuntiha ya ... 72

Ku endla chati ya maxelo ku tirhisiwa
switsemiwa.
Ku nyika viviko xa maxelo eka nonganoko
wa TV wa ta maxelo.
Vadyondzi va hlela swiviko swa vona na
swa vadyondzikulobye.

35 Ku tirhisa mahlawuri ku hlamusela maviti 74

Ku tirhisa mahlawuri ku hlamusela maviti.
Ku vumba swivulwa hi ku tirhisa
mahlawuri lama nyikiweke.
Ku hetisa xitori hi ku tirhisa mahlawuri
lama faneleke.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na
tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya
munhu.

36 Swi humelele humele eka nkarhi lowu nga hundza 76

Nkomiso wa maendli ya nkarhi lowu nga
hundza.
Ku tsala eka dayari ku tirhisiwa nkarhi lowu
nga hundza. Ku boxa maendli lama nga
eka nkarhi lowu nga hundza.
Ku tsala nakambe xitshuriwa ku suka eka
nkarhi lowu taka ku ya eka nkarhi lowu
nga hundza.
Ku ringanisa mahlawuri.

37 Ku hlayela ku kuma vuxokoxoko 78

Ku hlaya xitshuriwa xo nyika
vuxokoxoko – phamfulete.
Xikambelantwisiso xo huma eka
phamfulete.
Ku endla phamfulete ku tirhisiwa
swifaniso ku kota ku nyika vuxokoxoko.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na
tinhlamuselo ta wona eka
dikixinari ya munhu.

38 Ku nyika vuxokoxoko 80

Ku kunguhata ku tsala phamfulete.
Ku endla phamfulete ku tirhisiwa
swifaniso na xitshuriwa ku kota ku nyika
vuxokoxoko.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na
tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya
munhu.

39 Ku hlaya tichati ku kota ku kuma vuxokoxoko 82

Ku hlaya chati ya tibara ta swa mintlangu.
Ku hlamula swivutiso swo huma eka chati
ya tibara.
Ku endla mbalango no tirhisa vuxokoxoko
ku endla chati ya tibara.
Ku andlala chati ya tibara eka ntlawu.

40 Ku pimanisa swilo 84

Xitoloveto xo ringanisa mahlawuri.
Ku tirhisa mahlawuri ya ndzinganiso ku
hlamusela swifaniso.
Mahlawuri lama faneleke ku tsundzukiwa.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na
tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya
munhu.

**Ku hlaya xirungulwana no tsala
nhlamuselo ya ximunhuhatwawa.
Kotara ya 2: Mavhiki ya 3 - 4**

41 Ku hlaya xitori: Leswi Lulu a a ri xiswona 86

Ku hetisa xikambelantwisiso lexu humaka
eka xitshuriwa xa xitoro.
Ku languta leswi ximunhuhatwankulu xi
cincisaka xiswona ku suka eku sunguleni
ku fika eku heteleleni ka xitoro.
Ku tsala tinhlamuselo timbirhi ta
mahanyelo ya ximunhuhatwawa: Eku
sunguleni na le ku heteleleni.
Ku encenyeta swimunhuhatwawa swo
hambana eka xitshuriwa.
Ku tirhisa mahlamuseri ku hlamusela
ximunhuhatwawa eka xitoro.

42 Ku ehleketa hi swimunhuhatwawa 88

Ku tsala eka dayari ku suka eka vonelo ra
ximunhuhatwawa.
Ku boxa mahlamuseri hinkwawo
lama tirhisiweke eka mahanyelo ya
ximunhuhatwawa.
Ku boxa nhlokohaka na xiendliwa
eswivulweni.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na
tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya
munhu.

43 Ku tsala xitori 90

Ku kunguhata ku tsala xitori lexu
hlamusela no tumbuluxa
ximunhuhatwawa.
Ku tirhisa mepe wa miehleketo ku
hlamusela swihlawulekisi swa mahanyelo
ya nkoka ya ximunhuhatwawa.

44 Ntirho wa maendli 92

Ku tsala swivulwa leswi nga na maendli
lama kombisiweke eswifanisweni.
Ku yelansia maendli lama nga eka nkarhi

wa sweswi na lama nga eka nkarhi lowu
nga hundza no susa maendli lama nga
faneriki.

Ku tirhisa switwananisi leswi faneleke. Ku
hlawula riendlili leri faneleke.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na
tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya
munhu.

45 Dayari ya Mandu ya xihundla 94

Ku hlaya xitshuriwa ku langutiwa
ximunhuhatwankulu.
Xikambelantwisiso ku tirhisiwa
swivutiso leswi fambelanaka na
ximunhuhatwankulu.

46 Ivanhu va muxaka muni? 96

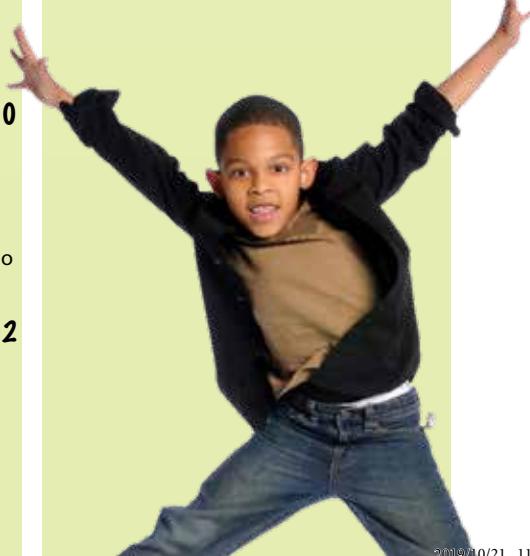
Ku katsakanya xitshuriwa lexu nga eka
nkarhi lowu nga hundza edayarini.
Nkanelo wa ximunhuhatwankulu na
mahanyelo ya xona.
Ku boxa swihlawulekisi swa
ximunhuhatwankulu no tirhisa
mahlamuseri yo xi hlamusela.
Ku tsala nhlamuselo ya
ximunhuhatwankulu.
Ku hikahata: Marito yo rungula
na mahetisele ya swivulwa.

47 Maendli nakambe 98

Ku cinca maendli eswivulweni ku
suka eka nkarhi wa sweswi ku
ya eka nkarhi lowu nga hundza.
Matirhisele ya xitwananisi lexu
twananisaka nhlokohaka na
riendlili.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na
tinhlamuselo ta wona eka
dikixinari ya munhu.

48 Kunguhata ku tsala xitori 100

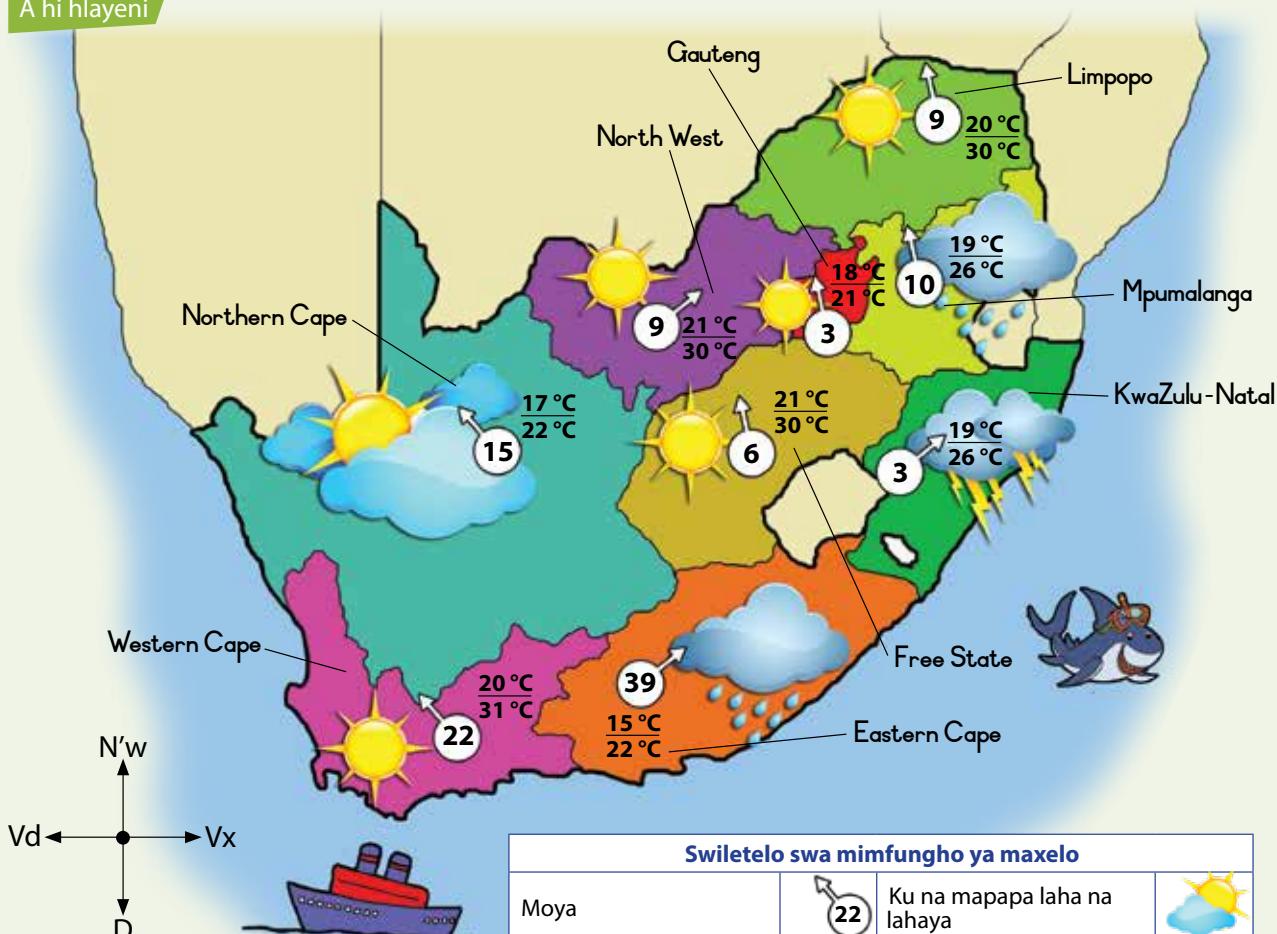
Ku tirhisa maendlele yo tsala, ku kanelo, ku
pfampfarhuta no hlela.

A hi hlayeni

A hi hlayeni mepe wa maxelo.

A hi vulavuleni

Vulavula na munghana wa wena hi mepe wa maxelo.

- Chati yi vula yini hi maxelo ya xifundza xa n'wina?
- Xana maxelo ya tano namuntlha?
- Vulavula hi maxelo ya le ka swifundza swin'wana.
- Vanhu va le Eastern Cape va ta ambala swiambalo swa njhani eka maxelo ya muxaka lowu?
- Hi kwihi laha maxelo ya nga kahle swinene? Hi kwihi laha maxelo ya nga biha swinene? Vula leswaku hikwalaho ka yini.

Swiletelo swa mimfungho ya maxelo			
Moya	22	Ku na mapapa laha na lahaya	
Themparecha	20 °C / 31 °C	Mpfula	
Rihati na ku dzindza ka tilo		Ka hisa	
Mapapa		Nkungwa	

Siku:

Ku na ka mpfula n'hweti yin'wana na yin'wana: Newville

A hit saleni

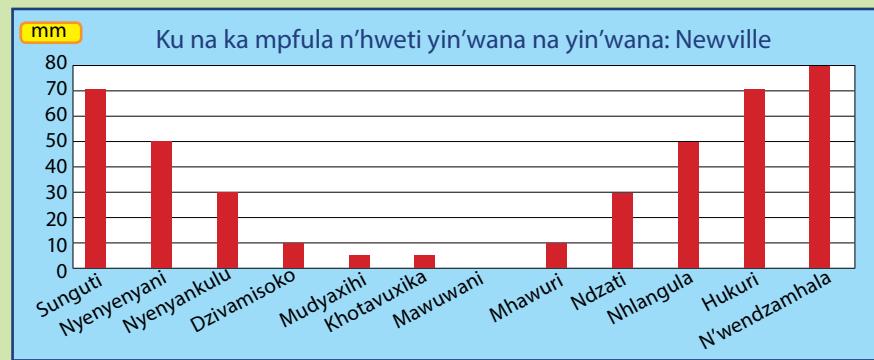
Titeke u ri u ya eku hlayeni xiviko xa maxelo eka TV u ri karhi u tirhisa mepe lowu nga eka pheji leri nga langutana na leri. Tsala leswi u nga ta vula swona eka xifundza xin'wana na xin'wana.

Tatisa mavito ya swifundzankulu	Hlamusela maxelo. Rhanga hi ku vula leswi tithemparecha ti nga ta va swona kutani u vula loko ku ta na mpfula, loko ku ta va na mapapa kumbe loko dyambu ri ta hisa.

A hi hlayeni

Hlaya chati leyi kombisaka ntsengo wa mpfula leyi neke eNewville eka tin'hweti ta khumembirhi. Vulavula na munghana wa wena leswaku ku nile mpfula yo tanahi kwihi eka n'hweti yin'wana na yin'wana.

A hit saleni

Sweswi hlamula swivutiso leswi landzelaka.

Hi yihi n'hweti leyi veke na mpfula yo tala swinene?	
Hi yihi n'hweti leyi a yi omile swinene?	
Hi tihi tin'hweti leti vumbaka nguva ya mpfula?	
Ku nile mpfula yo tanahi kwihi lembe leri?	
Hi tihi tin'hweti leti veke na ntsengo wa mpfula leyi ringanaka?	
Hi yihi n'hweti kumbe tin'hweti leti nga kumangiki mpfula?	
Hi ku vona ka wena, hi wihi nkarhi wa kahle wo sungula ku byala? Hikwalaho ka yini?	

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

Maxelo ya namuntlha hi lawa. . .

A hi endleni

Endla chati ya maxelo. Tsema swifaniso swa mimfungho ya maxelo ku suka etshakwini ra pheji kutani u swi namarheta eka mepe lowu eka swifundzankulu swo hambana.

A hi vulavuleni

Loko u namarhetile mimfungho, vulavula na munghana wa wena hi chati ya wena ya maxelo. Vula leswi maxelo ya nga xiswona eka xifundza xin'wana na xin'wana.

Mpfula	Ku na mapapa	Ku na mapapa laha na lahaya	Ka hisa	Nkungwa	Rihati na ku dzindza ka tilo	Gamboko	Moya	Ka hisa

Siku:

A hi tsaleni

Titeke u ri ku vikeleni vayingiseri hi maxelo. Hlamusela xiyimo xa maxelo ya xifundzankulu xin'wana na xin'wana. Tsundzuxa vayingiseri hi swiambalo leswi va faneleke ku ambala swona. Va hlamusele leswi maxelo ya nga ta khumbisa xiswona migingiriko ya le kaya (xik: ku hlantswa mpahla) kumbe loko va faneleku tota swo sivela ku hisiwa hi dyambu. Byela varimi hi maxelo lama va faneleke ku ya langutela.

Xifundzankulu	Swiyimo swa maxelo
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	

Sweswi andlala xiviko xa wena xa maxelo.

A hi vulavuleni

Ku kambisia

Xana ndzi	✓	✗
andlarile xiviko xa maxelo hi ndlela leyi twisisekaza?		
nyikile vuxokoxoko byo ringaneli hi maxelo ya le ka xifundza xin'wana na xin'wana?		
tirhisile mavulavulelo lama faneleke eka vayingiseri va vanhu lavakulu?		
tirhisile marito yo hlamusela maxelo lama faneleke?		
kongomisile no languta vayingiseri va mina loko ndzi hlamusela xiviko?		

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

Ku tirhisa mahlawuri ku hlamusela maviti

MAHLAWURI: Tsundzuka leswaku maviti i mavito ya vanhu, tindhawu na swanchumu. Mahlawuri ya hi nyika vuxokoxoko hi munhu, ndhawu kumbe xanchumu. Mahlawuri ya hlamusela **maviti**.

Ya hi hlamusela leswi xanchumu xi nga xiswona kumbe leswi munhu a titwisaka xiswona, ndlela leyi xiyo xi twalaka hayona na leswi xanchumu xi nuherisaka xiswona. Ya tlhela ya hi pfuna ku endla leswi hi tsalaka kumbe leswi hi swi vulaka leswaku swi tsakisa.

A hi vulavuleni

Languta swifaniso leswi landzelaka. Hinkwaswo swi fambelana na maviti. Byela munghana hi leswi swilo leswi landzelaka swi langutekisaka xiswona, swi nuherisaka xiswona swi huherisaka xiswona, twarisa no ringisa

A hi tsaleni

Yelanisa rihlawuri eka kholomu yo sungula na riviti leri fanele eka kholomu ya vumbirhi.

lerinene
wuntshwa
lexitsongo
leyikulu
lonene
lavakulu
ntsanana
mambirhi

vanhu
munghana
xibodze
siku
yindlu
n'wana
matuva
movha

Hlawula tiphere ta ntlhanu ta maviti na mahlawuri eka nxaxameto lowu nga laha henhla kutani u vumba swivulwa swa ntlhanu.

Siku:

MARITO LA
M
A
N
T
S
H
W
A

A hitsaleni

Hlaya xitori lexi nga laha hansi kutani u tsala rihlawuri ra riviti rin'wana na rin'wana u vona ku tsakisa ka swona.

A ri ri siku _____.

Wachi _____ yi rila alamu.

Ndzi tlurile emubedweni wa mina _____.

Ndzi ambarile xikipa _____ na buruku ro tshwuka.

Ndzi teka bege _____ na tisangweji.

Ndzi khandziyile bazi _____.

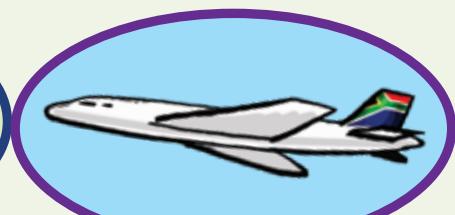
Sweswi tsala swivulwa swa nhungu hi leswi xitori xi heriseke xiswona. Tirhisa mahlawuri yo hlamusela maviti.

kulu

kulunyana

kulu swinene

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

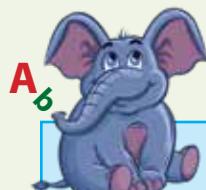
Nkarhi lowu nga hundza: Loko hi tsala swivulwa eka nkarhi lowu nga hundza, hi lungelela -ile eka riendli.

Nkarhi wun'wana riendli leri nga eka nkarhi lowu nga hundza ri nga komisiwa hi ku lungelela xilandzi xa –e. Xik: **tirha– tirhe**.

Eka Dayari

Tsala eka dayari kwalomu ka 40 wa marito hi leswi u swi endleke eka ku hela ka vhika leri nga hundza. Maendli hinkwawo lama u ma tirhisaka ya fanele ku va eka nkarhi lowu nga hundza.

A
6

Ntivomarito

dya
fambile
hleka
pfuka
tlanga
sula
lavile
tsarile
teka
tsutsumile
chayela
vulavula
hlambile
yimbelela
etlela
hlekile

Dirowa ntila u yelanisa maendli ya nkarhi wa sweswi na maendli ya nkarhi lowu nga hundza.

famba
pfukile
tshamile
tlangile
lava
surile
tsutsuma
etlerile
dyile
chayerile
tekile
tshama
yimbelerile
tsala
vulavurile
hlamba

Sweswi tsala xirhendzevutana eka –ile.

Siku:

A hi hlayeni

Hlaya imeyili ya Jim leyi rhumeriwaka Mandu. Imeyili yi tsariwile **eka nkarhi lowu taka**. Tsala xirhendzevutana eka maendlia lama nga eka imeyili ya Jim. Tsala imeyili leyi eka nkarhi lowu nga hundza.

Eka

manduK@gmail.com

Yi huma eka

jimS@yahoo.com

11 Nyenyankulu 2015

15:14

Eka Mandu

Mundzuku ndzi ta ya ekhempeni ya ntlangu wa bolo ya milenge. Hi ta dya swakudya swo lalela endzhaku ko humesa swiambalo swa hina kutani hi etlela loko ku se byi ri vusiku. Hi ta tlanga mintlangu ya bolo ya milenge endzhaku ka swona hi languta swifaniso swa timuvhi ta bolo ya milenge.

Yi huma eka

Rhumela

Jim

Handwriting practice area with ten sets of horizontal lines for letter formation.

saseka

sasekanyana

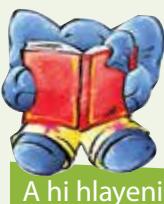

saseka swinene

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

Ku hlavela ku kuma vuxokoxoko

A hi hlayeni

Vana va xikolo vo tala va endla vutiolori nkarihi hinkwawo handle ko ehleketa hi swona. Va endla vutiolori loko va tlanga erivaleni ra mintlangu, loko va tlanga bolo kumbe loko va tsutsumela bazi.

Loko u endla vutiolori, u pfuna miri wa wena leswaku wu kula kahle wu tiyile leswaku wu kota ku endla leswi u lavaka leswaku wu endla swona. Ringeta ku gingirika siku rin'wana na rin'wana! Hikwalaho ka yini u nga ringeti ku hlambela, ku joga, ku famba, ku gada bayisikiri, ku ololoxa swirho, ku cina kumbe ku tlanga bolo ya milenge kumbe netibolo?

Vutiolori byi ku nyika mbilu ya ntsako.

Loko u endla vutiolori, mbilu ya wena yi pompa swinene, u hefemula hi ku hatlisa kasi miri wa wena wu kuma okisjeni yo tala. Leswi swi endla leswaku mbilu ya wena yi va na matimba.

Minete yin'wana na yin'wana ya vutiolori i ya nkoka.

A hi tsalen'i

Hlava atikili kutani u hlamula swivutiso leswi landzeleka.

Lexi i xitshuriwa xa muxaka muni?

A	Rhesipi
B	Ntsheketodyondzo wa swiharhi
C	Xitshuriwa xo nyika vuxokoxoko
D	Xitshuriwa xa nhlamuselo

Xitshuriwa xi vula leswaku vana va fanele ku tirhisa nkarhi lowutsongo va endla yini?

A	Ku dya switsanana
B	Ku languta TV
C	Ku endla vutiolori byitsongo
D	Ku famba katsongo hi movha

U nga si hlava

- Languta swifaniso na tinholokomhaka kutani u ringeta ku bvumba leswi xitshuriwa xi vulavulaka hi swona. • Hlava hi ku hatlisa u ri karhi u valanga pheji ku vona leswi u nga ta hlava hi swona.

Loko u ri karhi u hlava

- Ringanisa ku bvumba ka wena na leswi u swi hlayeke. • Loko u nga twisisi xiyenge, tlhela u xi hlava hi ku nonoka, u xi hlava ehennla.

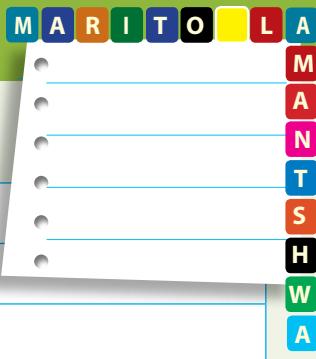
Rihanyu ra vana

Vana va fanele ku endla vutiolori swinene no languta thelevhixini eka nkarhi lowuntsongo.

Siku:

Atikili yi boxa swilo swinharhu leswi vutiori byi pfunaka hi swona.
Hi swihi swilo swa kona?

Hi ku vona ka wena mutsari u vula yini loko a ku "mbilu ya ntsako"?

Tsala phositara u kombisa vana nkoka wa vutiori.

A hi endleni

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

Ku nyika vuxokoxoko

A hi endleni

Kunguhata ku tsala phamfulete ya wena.
Xana u ta tsala hi mayelana na yini?

- Tirhisa mepe wa mieleketo leswaku wu ku pfunu ku kunguhata matsalele ya wena.
- Tsala mpfapfarhuto.
- Kombela munghana leswaku a hlela mpfapfarhuto wa wena.
- Pfuxeta xitshuriwa xa wena u tlhela u endla ndzulamiso lowu faneleke.
- Kutani xi tsale hi vukheta ebukwini ya wena.

1

U ta nyika vuxokoxoko byih?

2

Hikwalaho ka yini vuxokoxoko lebyi byi ri bya nkoka?

3

I mani loyi a nga ta vuyeriwa hikwalaho ko kuma vuxokoxoko lebyi?

4

Vativi va ri yini hi nhlokohaka ley?

Hi byih vuxokoxoko lebyi u lavaka ku byi nyika vanhu? Vula mianakanyo mimbirhi.

Hikwalaho ka yini vuxokoxoko lebyi byi ri bya nkoka?

Siku:

Endzhaku ko hlela xitshuriwa xa wena, xi tsale hi vukheta eka xivandla lexi nyikiweke. Tsala nhlokomhaka endzeni ka bokisi rin'wana na rin'wana.

1	
3	
4	

Dirowa xifaniso ku kombisa nhlokomhaka.

Tsala nhlokomhaka ya xifaniso.

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

Ku hlaya tichati ku kota ku kuma vuxokoxoko

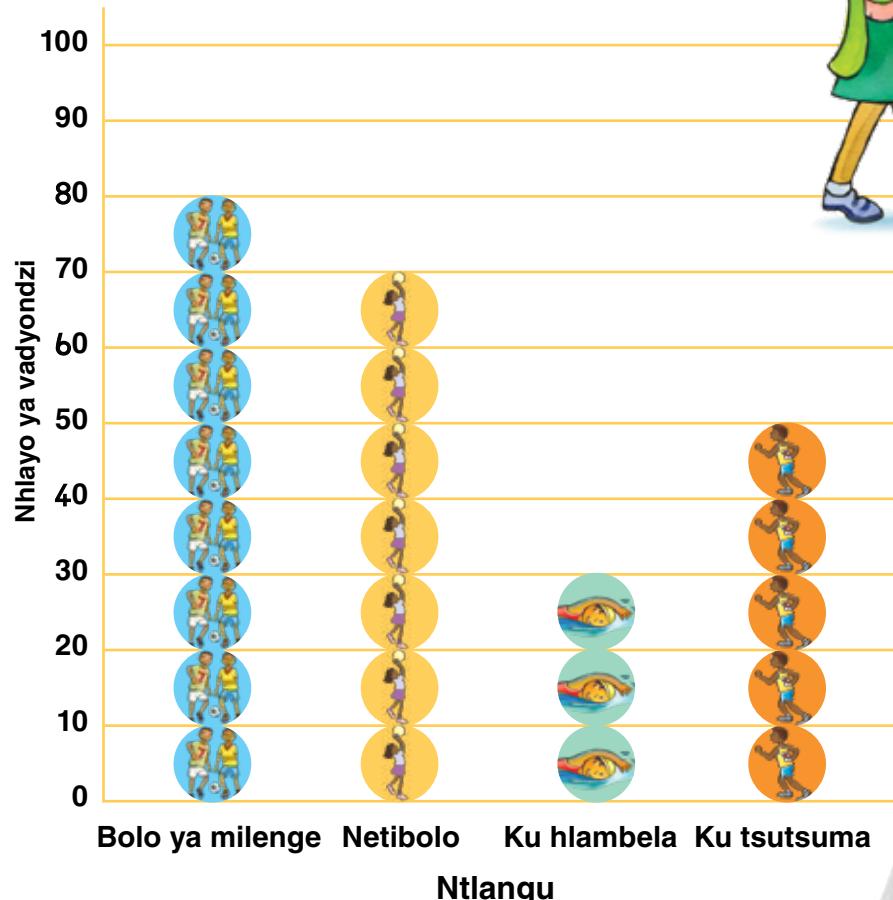

A hi vulavuleni

Xifaniso lexi nga laha hansi xi hi byela leswaku i mintlangu yihi leyi rhandziwaka hi vana. Xi langute timinete tingari tingani.

Mintlangu leyi rhandziwaka swinene hi vana

A hi vulavuleni

- Rixaka ra xifaniso lexi ri vitaniwa chati ya tibara. Leyi yi hi byela leswaku vana vo tala va tlanga mintlangu leyi longoloxiweke.
- Languta eka ntila wa le hansi kutani u byela munghana wa wena leswaku i mitlangu yihi leyi vuriweke.
- Languta tinomboro leti nga eka thelo ra ximatsi ra chati kutani u vula leswaku i tinomboro tihi leti tsariweke.

Siku:

M A R I T O L A
M
A
N
T
S
H
W
A

A hi tsaleni

Hlamula swivutiso leswi landzelaka.

I ntlangu wihi lowu nga na vatlangi vo tala swinene?	
I ntlangu wihi lowu nga na vatlangi va nhlayo ya le hansi swinene?	
I vangani vana lava rhandzaka bolo ya milenge?	
I vangani vana lava rhandzaka netibolo?	
I vangani vana lava rhandzaka ku tsutsuma?	
I vangani vana lava rhandzaka ku hlambela?	

A hi endleni

Vutisa vanghana va wena va khume leswaku hi yihi mintlangu ley iyi rhandzaka swinene. Khalara tibiloko leti nga etafuleni leri nga laha hansi u kombisa mintlangu ley iyi rhandzaka swinene. Sungula ehansi etafuleni.

10				
9				
8				
7				
6				
5				
4				
3				
2				
1				
	Bolo ya milenge	Netibolo	Ku hlambela	Ku tsutsuma

Tafula ra wena ri ta languteka hi ndlela ley iyi landzelaka.

10				
9				
8				
7				
6				
5				
4				
3				
2				
1				
	Bolo ya milenge	Netibolo	Ku hlambela	Ku tsutsuma

Hi wihi ntlangu lowu va wu rhandzaka swinene? _____

Hi wihi ntlangu lowu va nga wu rhandzeki swinene? _____

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

A hi tsaleni

Tatisa rito leri faneleke ku kota
ku hlamusela xifaniso xin'wana
na xin'wana.

leha swinene

bumbulanya

leha

tiyanyana

tiya

bumbulanya

tsanana

kulu

kulu swinene

lehanyana

tsanana

lehanyana

U dyondzile hi marito lama bumabumelaka maviti.
Xikombiso: Mbyana leyitsongo kumbe mbyana
leyi i yitsongo.

Hi tlhela hi tirhisa marito lawa loko hi pimanisa swilo:
Ximanga i xitsongo, kondlo i ritsongonyana kasi
risokoti hi leritsongo swinene.

kulunyana		
leha swinene		
bumbulanya		

Siku:

Ku pimanisa swilo

A hit saleni

Jim

Jabu

Ajay

Hetisa ku pimanisa loku landzelaka.

Jim u na swiluva swo **tala**.

Buruku ra Jim ri **lehile**.

Jabu u na swiluva swo .

Buruku ra Jabu ri .

Ajay u na swiluva swo .

Buruku ra Ajay ri .

Bongi

Pam

Devi

Bongi u **lehile**.

Bongi u na buku **leyikulu**.

Pam u .

Buku ya Pam hi .

Devi u .

Buku ya Devi hi .

Ndzi na mali **leyitsongo**.

Murhi lowu wa **bava**.

Mufana u na mali .

Murhi lowu wa .

Nhwanyana u na mali .

Murhi lowu wa .

Hi lama
mahlawuri lama
u faneleke ku
tshama u ri karhi
u ma tsundzuka.

kulu **tsanana** **tsongo**

nene **mbisi** **nyingi**

ntshwa **lavanene** **lonkulu**

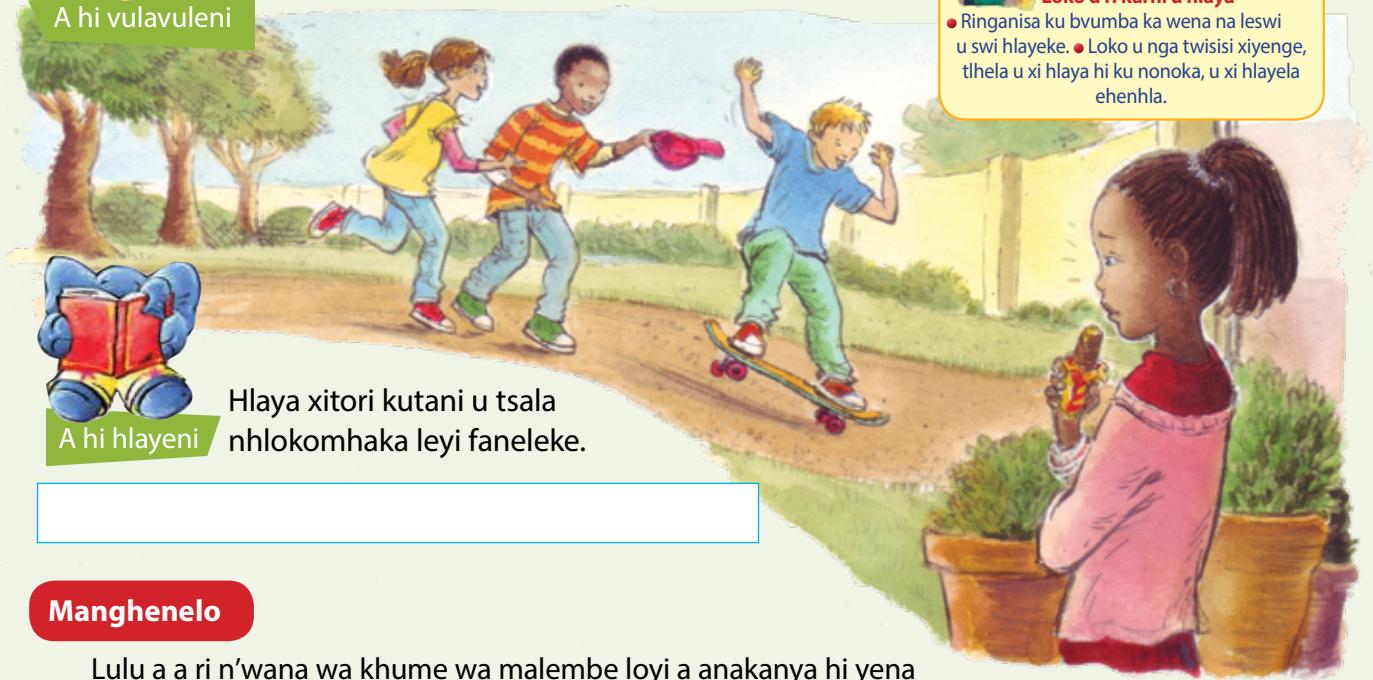
lontsongo **n'we** **mbirhi**

Ku hlaya xitori: Leswi Lulu a a ri xiswona

Languta swifaniso leswi landzelaka kutani u byela munghana wa wena leswi u ehleketa leswaku xitori xi vulavula hi swona.

A hi vulavuleni

A hi hlayeni Hlaya xitori kutani u tsala nhlokomhaka leyi faneleke.

U nga si hlaya

Languta swifaniso na tinhlokomhaka kutani u ringeta ku bvumba leswi xitshuriwa xi vulavulaka hi swona. ● Ku hlaya hi ku hatlisa u ri karhi u valanga pheji ku vona leswi u nga ta hlaya hi swona.

Loko u ri karhi u hlaya

Ringanisa ku bvumba ka wena na leswi u swi hlayeke. ● Loko u nga twisisi xiyege, tlhela u xi hlaya hi ku nonoka, u xi hlayela ehenhla.

Manghenelo

Lulu a a ri n'wana wa khume wa malembe loyi a anakanya hi yena ntsena. A a tshama endlwini leyikulu emugangeni wo saseka swinene.

Tanihi leswi a a ri n'wana un'we emutini wa ka vona, a a kuma xin'wana na xin'wana lexi a xi lava. Nkarhi hinkwawo a a dya swakudya swa kahle emahlweni ka vanghana va yena handle ko avelana na vona. A a nga rhandzi no tlanga hi switlangiso swa yena na vana van'wana.

Siku rin'wana hi Muggivela nindzhenga loko dyambu ri ri karhi ri hisa kahle, Adam, Muzi na Kate va fambile ku ya tlanga na Lulu. A va lava ku n'wi dyondzisa dyondzo.

Miri

Muzi u tekile, bodo ya xirhetisi xa yena a famba na yona. Vana a va nyiketana ku rheta hi xona kwala mahlweni ka yindlu ya ka vaLulu. Lulu a komberile vatswari va yena leswaku va n'wi xavela xirhetisi hi Khisimusi kambe va arile ku n'wi xavela. A kwatile a tlhela a nyangatseka swinene loko vanghana va yena va nga n'wi nyikangi nkarhi wo rheta hi xirhetisi xa vona.

"U fanele ku kuma bodo ya xirhetisi xa wena, Lulu," ku vula John. "Hi kona u nga ta swi kota ku tiphina entlangwini lowu!" Lulu a tsanile a tlhela a nyuma. A langutele ku va na nhlekanhi lowunene kambe u kumeke a nga ha ri na ku tsaka. U swi vonile leswaku a nga ri na tintswalo eka vanghana va yena kutani u twile ku vava loku a va tshamela ku ku twa.

Mahetelelo

Hi ku hatlisa a va na miehleketo yin'wana. "Hikwerhu a hi ngheneni endlwini hi nwa juzi na khekhe ra chokoleti", a byela vanghana va yena. "Endzhaku ka sweswo hi ta tlanga eka khomphyuta ya mina."

Vanghana va Lulu va hlamarisiwile hi ku cinca ka Lulu. A va tsakile hikuva Lulu a nga tiehleketeleli a ri yexe. A va ehleketa leswaku Lulu u ta sungula ku tlanga na van'wana hi switlangiso swa yena no va pambulela malekere.

(Ntekelelo ku suka eka swikambelo swa ANA 2012.)

Siku:

A hi tsaleni

Tsala xirhendzevutana ekusuhi na nhlamulo leyi faneleke.

Lulu a ri munghana wa muxaka muni eku sunguleni?

- A Wa tintswalo no rhandza ku nyikana.
- B A tiehleketela a ri yexe a tlhela a va na nsele.
- C A a ri na rirhandzu no nyikana hi swilo swa yena.
- D Lunya na vuntswaka.

Lulu a a tshama kwihi? A a tshama ...

- A emugangeni wo rhula
- B egondzweni ra le kusuhi na lwandle
- C endhawini ya tiyindlu ta xiyimo xa le henhla
- D eka muako lowukulu wa tifulete edorobeni

Vanghana va Lulu va n'wi endlise hi nkarhi muni?

- A Nindzhenga hi Mugqivela loko dyambu ri ri karhi ri hisa.
- B Nimadyambu hi Mugqivela ku ri karhi ku titimela.
- C Nimpundzu hi Mugqivela ku ri karhi ku ba moyo.
- D Ninhlekanhi loko xikolo xi humile.

Vanghana va Lulu va swi endlise ku yini ku n'wi kombisa swihoxo leswi a swi endla?

- A Muganga wo rhula.
- B Va vulavule na yena hi ku tlanga na vona hi switlangiso swa yena.
- C A va tlanga hi switlangiso swa yena.
- D Va n'wi xaverile nyiko ya Khisimusi.

I swivulwa swihi eka xitori leswi hi byelaka leswaku Lulu a nga ri na mhaka na vanhu van'wana?

Vanghana va Lulu a va titwisa ku yini hi hanyelo ra Lulu ro va a nga tweli van'wana?

A hi endleni

Entlaweni wa n'wina, encenjetani xitori. Mi ta fanela ku va na swimunhuhatwa swa mune: Lulu, Mary, John na Muzi.

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

Ku ehleketa hi swimunhuhatwa

A hi tsaleni

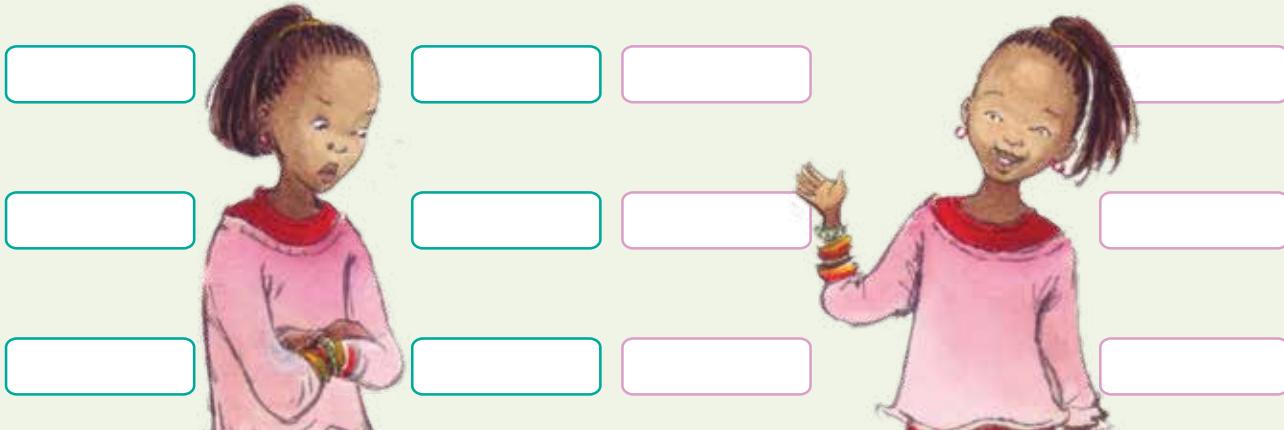
Titeke u ri wena Lulu. Tsala ndzimana ya kwalomu ka 40 wa marito u katsakanya leswi humeleleke namuntlha.

A hi tsaleni

Tatasa marito lama hlamuselaka leswi Lulu a ri xiswona eku sunguleni na le ku heteleni ka xitori.

nsele tintswalo ku ehleketa van'wana mona tlhariha
 u tiehleketela a ri yexe tintswalo banana lunya makwanga tintswalo pfuna van'wana
 tlharihele etlhelo tlhariha n'wana wo onheka tsanile lunya tsakile

Siku:

A. hi tsaleni

Tsala nhlamuselo ya mahanyelo ya Lulu eku sunguleni ka xitori. Loko u hetile ku tsala, khwatihata marito hinkwawo lama u ma tirhiseke ku humelerisa mahanyelo lama.

Tsala nhlamuselo ya munghana wa wena ya kwalomu ka 40 wa marito. Loko u hetile ku tsala, khwatihata marito hinkwawo lama u ma tirhiseke ku hlamusela munghana wa wena.

Ku languta maendli

Maendli i marito lama hi byelaka leswi munhu kumbe xanchumu xi endlaka swona.

Mufana u raha bolo. Tluka ri werile ehansi.

Riendli i rito ra nkoka exivulweni; handle ka rona xivulwa a xi twali, xik, Mufana bolo kumbe tluka ehansi.

Ahi tsalenii

Hlaya swivulwa kutani u khwatihata maendli hinkwawo. Maendli lawa hinkwawo ya le ka nkarhi lowu nga hundza. Tsala xirhendzevutana eka munhu kumbe xanchumu lexi endlaka xanchumu. Marito lama i maviti.

Lulu u dyile chokoleti na machipisi.	Vana a va tlangile exirhapeni xa ka vaLulu.
Lulu u endlile tiyi.	Mbyana yi hlongorisile John.
Vana va tlangile ekhumphyuteni ya Lulu	Mbyana yi vukurile.
Lulu u tlangile na vana van'wana hi switlangiso swa yena.	Lulu u cherile juzi kutani vana va yi nwa hi ku hatlisa.

A hi vulavuleni

Kunguhata xitori hi munhu wo fana na Lulu loyi a cincaka mahanyelo ya yena eka xitori.

Tirha na munghana wa wena ku tumbuluxa xitori hi munhu loyi a a ri na nsele kambe loyi a cinckeke a va na tintswalo.

A hi tsaleni

Hetisa mepe wa miehleketo ku kunguhata xitori xa wena.

- Tirhis mepe wa miehleketo leswaku wu ku pfuna ku kunguhata matsalele ya wena. • Tsala mpfapfarhuto.

- Kombela munghana leswaku a hlela mpfapfarhuto wa wena. • Pfuxeta xitshuriwa xa wena u tlhela u endla ndzulamiso lowu faneleke.

- Kutani xi tsale hi vukheta ebukwini ya wena.

Siku:

Ahitsaleni

Ahi endleni

Encencyetelani tlilasi xitori. Vulani leswaku i mani loyi a nga ximunhuhatwankulu na leswaku hi rihi kungu.

Tirhis mepe wa miehleketo ku ku pfuna ku tsala xitori.

Tsala nhlokomhaka	
I ximunhuhatwa xa njhani eku sunguleni ka xitori?	Manghenelo

Ku humelela yini leswi endleke leswaku a cinca?	Miri

I ximunhuhatwa xa njhani eku heteleleni ka xitori?	Mahetelolo

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

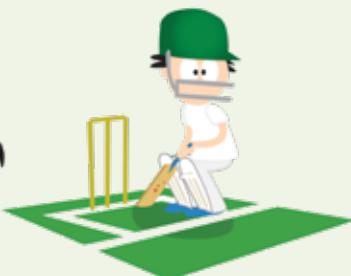
Ntirho wa maendli.

A hi vulavuleni

A hi tsaleni

Tatisa maendli eka kholomu yo sungula kutani u tsala xivulwa u tirhisa riendlili eka xona. Tsala xivulwa xa wena eka nkarhi wa sweswi. Xik: Nhwanyana u raha bolo.

raha	Nhwanyana u raha bolo.

Tlhela u tsala xivulwa eka nkarhi lowu nga hundza.

Siku:

A hitsaleni

Languta nxaxameto wa maendli ya nkarhi wa sweswi na ya nkarhi lowu nga hundza. Tsala maendli hinkwawo ya nkarhi wa sweswi lama nga tafuleni.

dya tsala twa lwile vulavurile nwile etlerile ehleketa
 khoma dyile teka khomile lwa dyondzisa raha ehleketile
 nwa twile dyondzisa etlela rahile tiva tekile tivile tsarile
 vulavula

Nkarhi wa sweswi	Nkarhi lowu nga hundza

Nkarhi wa sweswi	Nkarhi lowu nga hundza

A hitsaleni

Sweswi kuma maendli ya nkarhi lowu nga hundza lama faneleke. Kutani ya tsale ekusuhi na riendlri ra nkarhi wa sweswi leri faneleke etafuleni.

Tatasa riendlri leri faneleke.

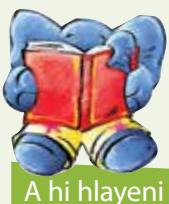
lava	Jabu u _____ ku xava xirhetisi lexintshwa sweswi.
lavile	Vafana lavambirhi va _____ ku xava xirhetisi lexintshwa tolo.
etlela	Ximbyanyana xo basa xi _____ ehansi ka mubedo wa Mandu.
etlerile	Timbyana a ti _____ exirhapeni.
rhandza	Mufana u _____ malekere.
rhandzile	Vana a va swi _____ ku xava malekere.
gada	Ann u _____ bayisikiri ya yena.
gadile	Ann na Mandu a va _____ tibayisikiri ta vona.
u	Mufana _____ le xikolweni sweswi.
va	Vana _____ le xikolweni sweswi.

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

A hi vulavuleni

A hi hlayeni

Languta nhlokohaka na swifaniso kutani u vula leswi u ehleketa ka leswaku xitori xi vulavula hi swona.

Xana u na dayari?

Vanhu va tsala yini eka tidayari?

Mandu a a rhandza ku tsala medayarini ya yena siku rin'wana na rin'wana.

Siku rin'wana na rin'wana a a tsala leswi a swi endleke hi siku rolero. A a tlhela a tsala na swihundla leswi a nga lavi leswaku swi tiviwa hi vanhu van'wana. A swi tiva leswaku a fanele ku kuma ndhawu leyi a ta tumbeta dayari ya yena eka yona. U langutile hinkwako ekamareni ra yena, a lava laha a nga ta tumbeta kona dayari ya yena leswaku yi nga tshuki yi kumiwa hi vanhu van'wana. Eku heteleleni u vonile swi antswa ku yi tumbeta ehansi ka mubedo.

Siku rin'wana nindzhenga, loko Mandu na munghana wa yena va vuya exikolweni, va kumile dayari ya Mandu yi pfulekile yi ri ehansi ekamareni ra yena. "Yoo, Ann vona! Ku na munhu loyi a a hlaya dayari ya mina!" A huwelela hi rito ra le henhla swinene.

"U nga vileli," ku vula Ann. "Kuma ndhawu yin'wana yo yi veka eka yona eka nkarhi lowu taka."

Va kambisisile dayari. "Languta misalelo ya tintiho ta thyaka," ku vula Ann. "Lebyi i vuthala bya kahle." "Ndza tiyisa leswaku i buti lontsongo wa mina loyi a endleke leswi."

"Tintiho ta Thabo ti tshama ti thyakile nkarhi hinkwawo." Kutani hi loko tsundzuka leswaku butinyana wa yena a a ri na malembe ya ntlhanu ntsena naswona a nga si swi kota ku hlaya.

Hi loko a kuma nsisi wo basa exikarhi ka mapheji ya dayari. "Munhu wa misisi yo basa a a ri ku hlayeni ka dayari ya mina. Vanhu hinkwawo endyangwini wa ka hina va na misisi ya ntima. Xana ku nga va ku ri mani? I mani loyi a nga na misisi yo basa eka vanhu lava ndzi va tivaka?" a vutisa a ri karhi ehleketelela misisi ya Ann.

Vanhwanyana lavambirhi va ehleketa ku rhiya xirimba. Mandu u vekile dayari ya yena ehansi ka mubedo wa yena. U nyunyeterile fulawuri ehansi ekusuhi na mubedo wa yena.

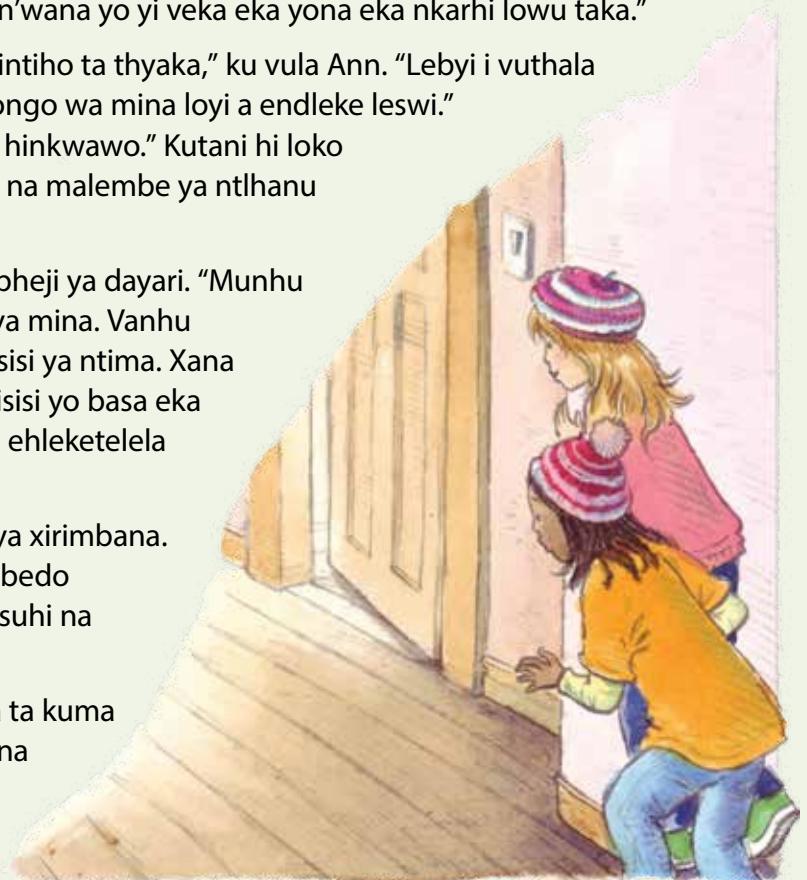
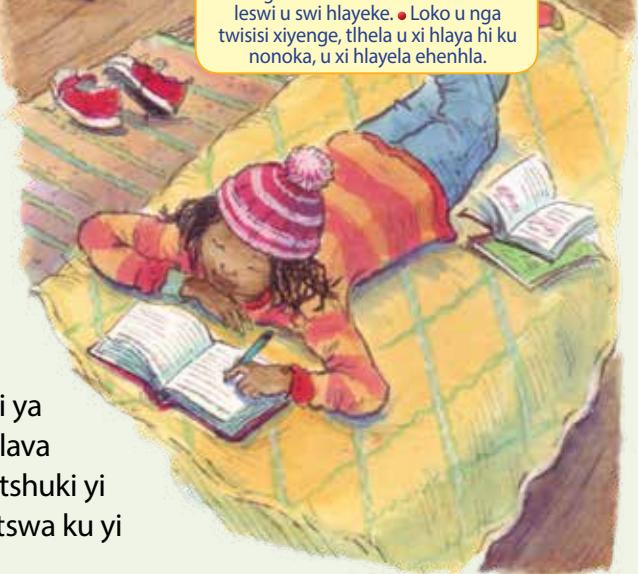
Loko munhu a ya laha dayari yi nga kona, va ta kuma mikondzo ya yena eka fulawuri. Vanhwanyana va humile ekamareni hi ku hatlisa va ya titumbeta kutani va yimela loyi a nga ta ya ekamareni ra Mandu.

U nga si hlaya

- Languta swifaniso na tinhlokohaka kutani u ringeta ku bvumba leswi xitshuriwa xi vulavula hi swona.
- Hlaya hi ku hatlisa u ri karhi u valanga pheji ku vona leswi u nga ta hlaya hi swona.

Loko u ri karhi u hlaya

- Ringanisa ku bvumba ka wena na leswi u swi hlayeke.
- Loko u nga twisisi xiyenge, tlhela u xi hlaya hi ku nonoka, u xi hlayela ehenhla.

Siku:

Hi ku hatlisa va twile ku khwaxakhwaxa loku a ku huma ekamareni ra Mandu. Va tsutsumerile ekamareni ra Mandu? Va vonile yini?

Ehansi a ku tele mikondzo ya fulawuri. Muonhi u kumekile! I Zola, mbyana ya Mandu ya voya byo basa, leyi a yi tlanga hi dayari! Vanhwanyana a va tshembangi leswi a va swi vona hi mahlo ya vona.

Zola a a ri muhlayi wa dayari! "Nkarhi lowu taka," ku vula Ann, a ri karhi a fambisa tintiho ta yena emisisini ya yena yo basa, "u ta fanela ku kuma ndhawu yin'wana yo tumbeta dayari ya wena eka yona."

Ntekelelo ku suka eka swikambelo swa ANA 2012.

A hi vulavulen'i

I vamani swimunhuhatwankulu eka xitshuriwa lexi?

Hi rihi kungu ra xitshuriwa lexi?

Hi wihi mbangu wa xitshuriwa lexi, laha xitshuriwa xi humevelaka kona?

A hi tsalen'i

Kuma rito endzeni ka xitori leri vulaka swo fana na marito lama landzelaka.

ku chela switsanana

fihla

ku kanakana

Hikwalaho ka yini Mandu a a lava ku tumbeta dayari ya yena?

Hikwalaho ka yini a a lumbeta buti wa yena lontsongo?

Va rhiyile xirimbana xa njhani?

Hikwalaho ka yini Mandu a ehleketelela Ann?

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

I vanhu va muxaka muni?

A hi endleni

Nombora swivulwa leswi landzelaka ku suka 1 ku fika eka 6 ku kombisa ndzandzelelano lowu faneleke.

U kumile nsisi wo basa edayarini.

U kumile misalelo ya tintiho edayarini ya yena.

U kumile leswaku a ku ri na munhu loyi a ahlaya dayari ya yena.

U tumbetile dayari.

U vonile mbyana ya yena yi tlanga hi dayari ya yena.

U rhiyile xirimbana hi ku nyunyetela fulawuri ehansi.

A hi tsaleni

Tikeke u ri Mandu.
Tsala edayarini
katsakanya leswi
ku humeleleke
namuntlhia.

Tirhisa nkarhi
lowu nga hundza.

A hi vulavuleni

Vulavula na ntlawa wa wena hi vumunhu bya Mandu.
Vulavula hi leswi Mandu a swi vulaka na leswi a swi endlaka.
Hi swi tivisa ku yini leswaku Mandu a nga tshiki swilo hi ku olova?
Hi swi tivisa ku yini leswaku u kota ku endla tipulani?
Xana u languteka njhani?

A hi tsaleni

Tatisa mahlawuri
lama hlamuselaka
Mandu.

Siku:

M A R I T O L A
M
A
N
T
S
H
W
A

A hit saleni

Tsala ndzimana u hlamusela leswi Mandu a nga xiswona.

Mandu i ximunhuhatwa lexi tsakisaka. U

Tlhela u tsala swivulwa leswi landzelaka hi marito yo rungula.

"Thabo, u teke dayari ya mina?"

Ku vutisa Mandu

"E-e. Ndzi na malembe ya ntlhanu ntsena
naswona a ndzi si swi kota ku hlaya."

Ku hlamula Thabo

"Hi fanele ku endla yini
nhlekanhi lowu?"

Ann

A hit saleni

Hikahata swivulwa leswi landzelaka.

loko xikolo xi humile vanhwanyana vambirhi va khandziyile bazi kutani va famba hi milenge ku ya eka vamandu

endleleni va yimile evhengeleni va xava yogati mabanana na masi

va rhelerile hi xitarata xa mandela kutani va jikela eximatsini eka xitarata xa vuntlhanu

Hlaya
marito lama
landzelaka hi
vukheta.

A hi tsaleni

U dyondzile leswaku hi engetela -ile eka maendli loko hi vumba nkarhi
lowu nga hundza.

vulavula	vulavurile
faya	fayile
yiva	yivile
dya	dyile
tsala	tsarile
wa	wile

haha	hahile
famba	fambile
yimbelela	yimbelerile
chayela	chayerile
teka	tekile
nyika	nyikile

kuma	kumile
lava	lavile
khoma	khomile
ehleketa	ehleketile
xava	xavile
etlela	etlerile

Sweswi tirhisa tisete tinarhu ta marito ku hetisa swivulwa leswi landzelaka.

Namuntlha

Tolo

Namuntlha

Tolo

Namuntlha

Tolo

A hi tsaleni

Tsala xirhendzevutana eka rito leri faneleke eswivulweni leswi landzelaka.

U ta lemuka leswaku swivulwa hinkwaswo swi tsariwile eka nkarhi wa sweswi.
Tlhela u swi tsala eka nkarhi lowu nga hundza. Tirhisa nxaxameto lowu nga
ehenhla ka pheji ku ku pfuna.

Mandu **u/wa** hlundzukile hikuva un'wana a a hlaya dayari ya yena.

Tolo

Mina **ndzi/hi** hlundzukile hikuva un'wana a a hlaya dayari ya yena.

Tolo

Siku:

MARITO LA
M
A
N
T
S
H
W
A

Vanhwanyana vambirhi **u/va** khomile muonhi.

Tolo

Vana **va/hi** tlhelerile exikolweni.

Tolo

Xipanu xa bolo ya milenge **xi/hi** le xitediyamu.

Tolo

Hina **hi/mi** na mudzaberi lontshwa.

Tolo

Khanyisa **u/ndzi** na nkwama wa tibuku lowuntshwa.

Tolo

A hi hungaseni

Pfuna Mandu ku landzelela
minkandziyiso ya minkondo ya
mbyana.

SUNGULA

MAHETELELO

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

A hi tsaleni

- Tirthisa mepe wa miehleketo leswaku wu ku pfuna ku kunguhata matsalele ya wena. • Tsala mpfapfarhuto.
- Kombela munghana leswaku a hlela mpfapfarhuto wa wena. • Pfuxeta xitshuriwa xa wena u tlhela u endla ndzulamiso lowu faneleke.
- Kutani xi tsale hi vukheta ebukwini ya wena.

Xi herisa ku yini?

A hi endleni

Encenyetani xitori emahlweni ka tlilasi.

Siku:

Ahi tsaleni

Tirhisa mepe wa miehleketo ku tsala xitori xa kwalomu ka
120 wa marito.

Manghenelo

Miri

Mahetelelo

Siku:

Ndzi kota ku *Ku kambisia*

hlaya chati ya maxelo.		
hlaya chati ya tibara.		
hlaya xitshuriwa xo nyika vuxokoxoko.		
hlaya switori.		
dirowa chati.		
kunguhata no tsala xitori.		
kunguhata no tsala phamfulete.		
tsala ndzimana.		
bvumba switori na mahetelelo ya swona.		
katsakanya xitshuriwa.		
tsala mpfapfarhuto wa swimunhuhatwa.		
tirhisa mahlawuri.		
tirhisa maendli eka swiyimo swo hambana na mapfunariendli.		
tirhisa nkarhi wa sweswi, lowu nga hundza na nkarhi lowu taka.		
ku tsala ndzimana.		
boxa maendli.		
lemuka switwananisi swa nhlokomhaka na riendli.		
tirhisa marito yo rungula.		

L
e
s
w
in
g
ae
n
d
z
e
n
i

Nkongomelo wa 4: Ntiyiso na swilo swo tisungulela

Mintsheketodyondzo ya swiharhi**Kotara ya 2: Mavhiki ya 5 - 6****49 Ku hlaya mintsheketodyondzo ya swiharhi 104**

Ku hlaya mintsheketodyondzo ya swiharhi.
Vuxokoxoko hi mintsheketodyondzo ya swiharhi.
Migingiriko yo lulamisela ku hlava yo huma eka swifaniso, tinhlokohmaka na tifureme to hambanahambana.
Ku tsema xitori, xi petsiwa no hlanganiswa xi va buku *N'wampfundla na N'waxibodze*.
Ku hlava xitori xa *N'wampfundla na N'waxibodze*.
Ku tatisa swimbyarumbyaru no susa switshuriwa leswi nga emabokisini ku kota ku hetisa xitori.

50 Endzhaku ka mphikizano 107

Nkanelo wa xitori, swimunhuhatwa, mbangu na kungu.
Vadyondzi va dirowa tithireke ku ya hi tinhlamuselo ta xitori.
Xikambelantwisiso: Ku hlama swivutiso swo hlawa nhlamulo yin'we eka leti nyikiweke.
Ku tirhisa mahlawuri ku hlamusela mahanyelo ya *N'wampfundla na N'waxibodze*.

51 Ku vika mahungu 108

Ku katsakanya xitori hi ndzandzelelano hi ku tirhisa marito lama hlanganiska: Ro sungula, kutani, endzhaku ka sweswo na eku heteleni.
Ku lulamisela ku va muviki wa swo mintlangu eka mphikizano wa ku tsutsuma exikarhi ka *N'wampfundla na N'waxibodze*.
Ku tsala tinotsi ta leswi nga ta hlamuseriwa. Ku tirhisa nxaxameto wo kambela ku kambisia leswi nga ta hlamuseriwa.
Ku dyondzisa maendli.
Ku khwatihata maendli eswivulweni no boxa nkarhi wa riendli.
Ku rhekhoda marito lamantshwa eka dikixinari ya munhu.

52 Maendli i marito ya migingiriko 110

Ku tsala ndzimana yo hlamusela leswi u swi endleke hi mahelavhiki lama hundzeke.
Ku khwatihata maendli lama nga eka nkarhi lowu nga hundza.

Ku tsala ndzimana yo hlamusela leswi u nga ta endla swona hi nkarhi wa tiholideyi ta ku wisa ka swikolo leti landzelaka.

Ku khwatihata marito ya nkarhi lowu taka.

Ku tsala ndzimana hi leswi humelalaka etilasini hi nkarhi lowu.

Ku khwatihata marito ya nkarhi wa sweswi.

Ku tlanga ntlangu wa maendli ya nkarhi lowu nga hundza.

53 Chela na humba 112

Ku lulamisela ku hlava: Ku languta swifaniso no kuma leswi xitori xi vulavulaka hi swona.
Nkanelo wa swimunhuhatwa, kungu, mbangu na mahetelelo.

54 Ku ehleketa hi humba na chela 114

Ku tirhisa marito yo hlanganisa lama nyikiweke na fureme yo pfuna ku tsala leyi nga na swifaniso leswaku ku tsariwa xitori.

55 Nhlokohmaka, riendli na xiendliwa 116

Ku dyondzisa hi nhlokohmaka na xiendliwa.
Ku khwatihata nhlokohmaka, riendli na xiendliwa eswivulweni.
Ku boxa swiendliwa leswi nga eswivulweni.
Ku tsala eka dayari ku hlamuseriwa leswi endliweke eka mahelavhiki lama hundzeke.
Ku boxa maendli ya nkarhi lowu nga hundza na swiendliwa eka leswi nga tsariwa eka dayari.

56 U vula yini? 118

Ku bula hi swivulavulelo, ku tsala tinhlamuselo ta swona no dirowa swifaniso swo swi kombisa.

Xitshuriwa xa swiletelo
Kotara ya 2: Mavhiki ya 7 - 8

57 Ku endla tikhiramupete 120

Ku vulavula hi swichelachela, maendlele na switirhisiwa.
Ntwisiso wa ndzandzelelano wa swiletelo.
Ku vulavula hi marito lama tirhisiweke.

58 Ku tsala rhesipi ya mina 122

Ku tsala rhesipi ku tirhisiwa fureme leyi nyikiweke. Ku katsa swichelachela, maendlele na switirhisiwa.

Mahlayelo ya riendli.

Ku tirhisa mahlayelo ya riendli eswivulweni.

Ku boxa tinxaka ta mahlayelo ya riendli.

59 Ku nyika swiletelo swa ndlela 124

Ku nyika hi nomo swiletelo swa ndlela swo ya eka tindhawu to hambana exikolweni.

Ku dirowa mepe wa xikolo no tsala swiletelo swa ndlela ku suka egedeni ku ya eka tindhawu to hambana exikolweni.

Ku tlhantlha marito.

Ku avanyisa marito hi mapeletwana no hayela nhlayo ya mapeletwana.

60 Ku hlava mimepe 126

Ku vula hi nomo no tsala tinhlamulo ta swivutiso swo huma eka swifaniso.
Ku tlanga ntlangu wa minkarhi ya riendli hi xikongomelo xo titoloveta nkarhi wa sweswi, nkarhi lowu nga hundza na nkarhi lowu taka.

61 Laha swilo swi nga kona 128

Ku hlava mepe ku tirhisiwa matlhelo yo hambana.

Ku ringanisa matlhelo no hlamula swivutiso leswi humaka eka wona.

Ku dyondzisa mapfunariendli.

Ku hetisa swivulwa hi ku tirhisa mapfunariendli.

Ku vumba swivulwa leswi nga na mapfunariendli

62 Ku nyika swiletelo swa ndlela 130

Ku nyika swiletelo swa ndlela hi nomo ku tirhisiwa tinxaka timbirhi ta mimepe.

63 Kuma rhesipi 132

Ku nambara swifaniso hi ndzandzelelano lowu faneleke.
Ku endla sangweji.

64 A hi tsalen'i buku 134

Ku vulavula hi leswi ku nga tsariwaka hi swona.

Ku tatisa mepe wa miehleketo.

Ku endla buku.

Ku tsala xitori endzeni ka buku.

Ku hlaya mintsheketo-dyondzo ya swiharhi

A hi hlayeni

Eka kotara yo sungula u hlayile hi mufana loyi wo tlangela etlhelo. Eka mavhiki lama mambirhi hi ta languta mintsheketo-dyondzo ya swiharhi.

Ntsheketo-dyondzo wa swiharhi i yini?

Ntsheketo-dyondzo wa swiharhi i xitori lexi vulavulaka hi swivumbiwa swa masalamusi, swiharhi, swimilana na tindhawu. Wu na dyondzo leyi hi yi kumaka eka wona.

Mitsheketo-dyondzo yo tala i ya khale swinene, tanahi ntsheketo wa mufana wo huwelela a ku "xibamubamu". Mitsheketo leyi yi tlhela yi runguriwa nakambe eka mbangu wa ximanguvalawa kambe dyondzo ya kona ya ha ri yin'we. Eka mitsheketo yo tala ku kumeka swiharhi leswi kotaka ku vulavula, mbangu wa ntumbuluko lowu nga na nhova, swihlahla na milambu.

A hi vulavulen'i

- Languta swifaniso leswi nga eka pheji leri langutaneke na leri.
- Ntsheketo-dyondzo lowu wu vulavula hi yini?
- Languta xifaniso lexi kutani u hlamusela mbangu wa kona, ku nga ndhawu ya laha xitori xi humevelaka kona.
- Susa pheji leri landzelaka eka buku ya wena. Tsema pheji eka mintila yo tshwuka kutani u ri petsa eka mintila ya ntima ku kota ku endla buku. Loko u endlile leswi, hlayani xitori hi ntlawa wa n'wina. Tatasa swimbyarumbyaru leswi nga riki na nchumu. Tlhela u tatasa swiyenge swa xitori leswi siyiweke eka mintila leyi nga riki na nchumu.

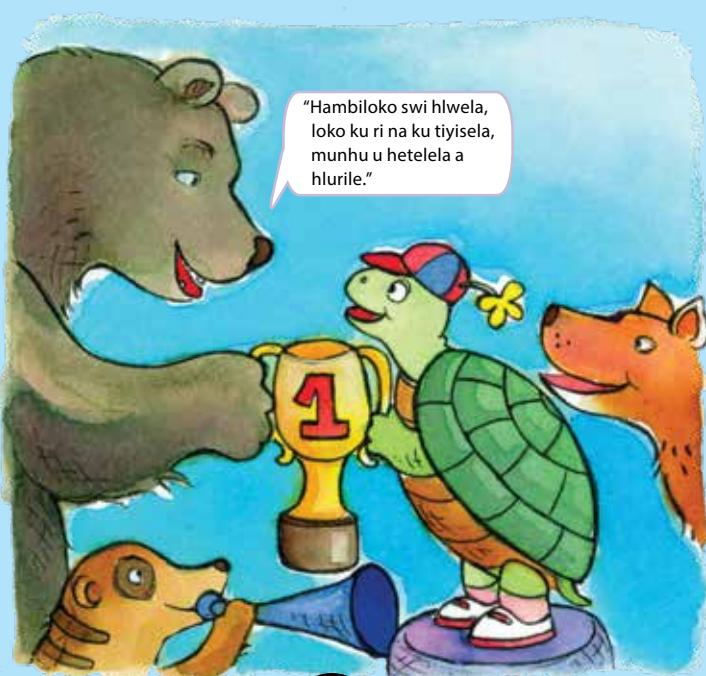

A hi endleni

Endzhaku ka loko u hlayile xitori, tirhisa nhlamuselo ku dirowa tithireke leti N'wampfundla na N'waxibodze va nga phikizana eka tona.

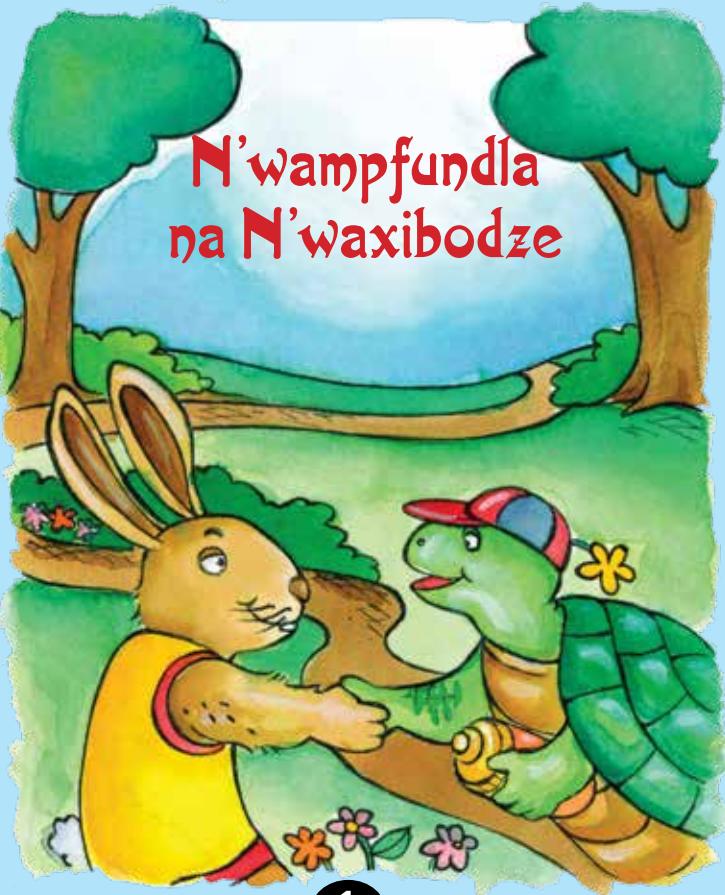
Swiharhi swi hoyozela hi nyanyuko lowukulu loko N'waxibodze a hundza ntila wa ku hlula. A swi hoyozela swinene lero huwa ya kona a yi twiwa hi swiharhi leswi a swi ri ekule swinene. Loko N'wabere a nyika N'waxibodze khapu, u te:

8

Gozara 2: Petsa eka ntila wa mathonsi.

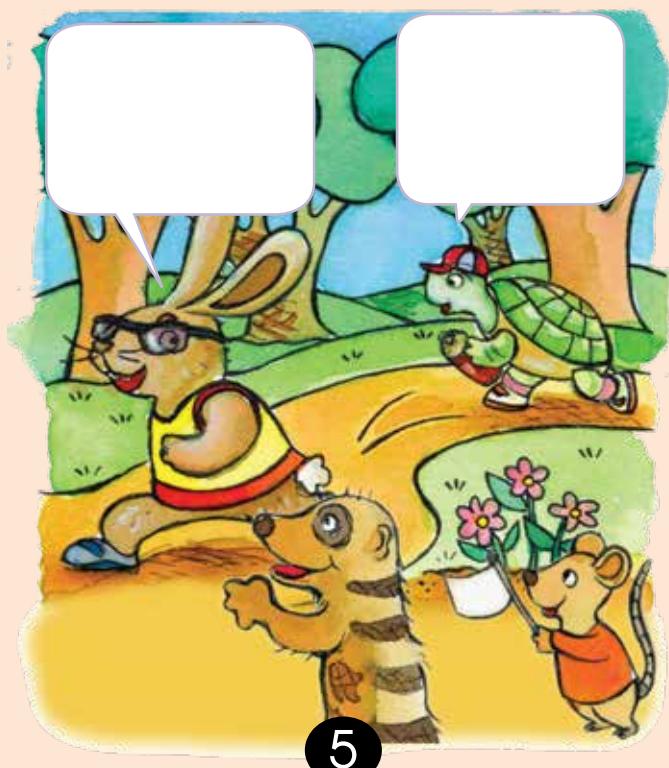
N'wampfundla na N'waxibodze

1

Gozara 3: Stepula eka tlhela leru.

N'wampfundla a a tsutsuma a ri emahlweni ka N'waxibodze. A a tshamela ku languta endzhaku ku vona N'waxibodze. N'wampfundla a a tshamela ku hleka N'waxibodze.

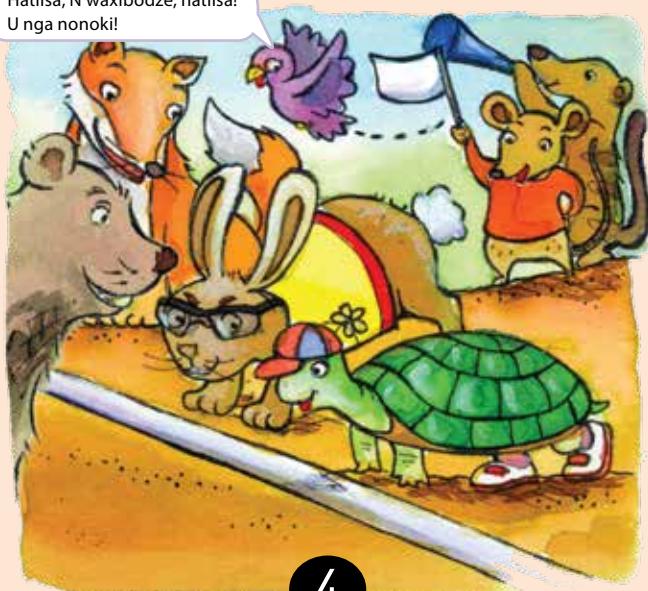

5

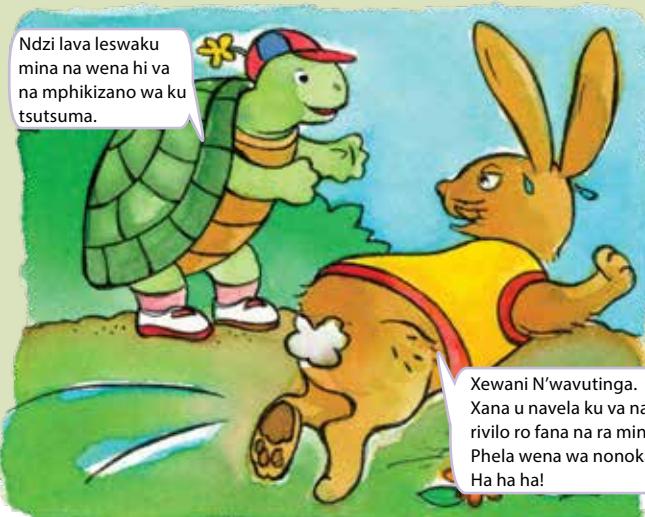
Siku ra mphikizano ri fikile. Swiharhi swa nhova hinkwaswo swi tile ku ta seketela N'wampfundla. Swi hoyozela no hahisa mijeko. A swi chaya tivuvuzela swi tlhela swi yimbelela na tinsimu.

N'wabere a ri musungurisi wa mphikizano. "Emifunghweni ya n'wina, Lunghekani, TSUTSUMANI!" a huwelela hi rito lerikulu.

Hatlisa, N'waxibodze, hatlisa!
U nga nonoki!

4

N'wampfundla na N'waxibodze a va tshama ekhwatini. N'wampfundla a tinyungubyisa hi rivilo ra yena. A a rhandza ku hlekisa hi N'waxibodze hikuva a a nonoka swinene.

Lexi hlamariseke N'wampfundla hi leswi N'waxibodze a pfumeleke ku phikizana na yena. "Hi ta tsutsuma hi tsemekanya rivala, hi hundza exirhapani xa makheroti na le xidan'wanini," ku vula N'wampfundla. Hi nkarhinyana mahungu a ya tiveka ekhwatini hinkwaro. Swiharhi hinkwaswo na swinyenyana a swi twile mahungu ya mphikizano.

2

Xewani N'wavutinga.
Xana u navela ku va na
rivilo ro fana na ra mina?
Phela wena wa nonoka.
Ha ha ha!

Swiharhi a swi tsakile swinene kutani swi sungula ku hoyozela loko swi vona xibodze xi tshirelala ntila wa ku hlula. Swi hoyozela no chaya tivuvuzela ta swona.

Huwa yi pfuxa N'wampfundla. N'waxibodze a a ri ekusuhi swinene na ntila wa ku hlula! A tlula hi ku hatlisa a tsutsuma endzhaku ka yena.

7

N'wampfundla u endla vutiori leswaku a ta kumeka a ringanele mphikizano.

3

N'wampfundla a tshemba leswaku u ta va muhluri wa mphikizano. A ehlekete ku wisa ehansi ka murhi kutani a yingisela vuyimbeleri. Loko N'waxibodze a fika ekusuhi, a ta tlula kunene kutani a va a fikile eka ntila wa ku hlula.

6

Endzhaku ka mphikizano

A hi tsalen'i

Hlaya swivutiso leswi landzelaka kutani u tsala xirhendzevutana ekusuhi na nhlamulo leyi faneleke.

Swimunhuhatwankulu eka ntsheketo lowu i vamani?

A	N'waxibodze na phaphatana
B	N'wampfundla na N'waxibodze
C	N'wabere na N'waxibodze

Hi swihi leswi hlamuselaka mahanyelo ya N'wampfundla?

A	Tintswalo na ntwelovusiwana
B	Lunya no nyenyetsa
C	Ku tinyungubyisa na manyunu

Mbangu wa ntsheketo lowu hi wihi?

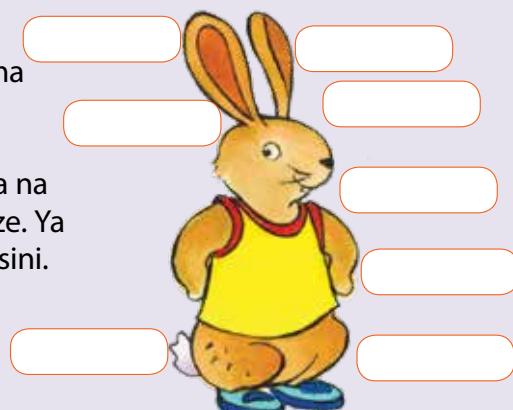
A	Khwati
B	Ntanga wa swiharhi
C	Ntanga wa Kruger

Hi yihi dyondzo ya xitori lexi?

A	A Loko u kombela ku pfuniwa ku hava loyi a nga ta ku pfuna.
B	Hambiloko swi hlwela, loko ku ri na ku tiyisela, munhu u hetelela a hlurile.
C	U fanele ku tshembeka.

Xana wa pfumela leswaku xitori lexi i ntsheketo dyondzo wa swiharhi? Seketela nhlamulo ya wena.

Ehleketa hi
mahlawuri lama
hlamuselaka
mahanyelo ya
N'wampfundla na
ya N'waxibodze. Ya
tsale emabokisini.

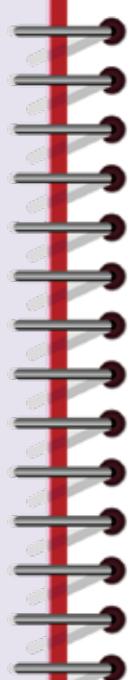
Tirhis marito man'wana yo huma eka nghingiriko lowu hundzeke ku tsala ndzimana u hlamusela xin'wana xa swimunhuhatwa leswi.

Ku vika mahungu

A hi tsalen'i

Katsakanya xitori xa N'wampfundla na N'waxibodze hi mintila ya nhungu.

Ro sungula

Kutani

Endzhačku ka sweswo

Eku heteleleni

A hi vulavuleni

Titeke wonge u muviki wa swa mintlangu kutani u fanele ku nyika xiviko xa mphikizano exikarhi ka N'wampfundla na N'waxibodze. U ta vula yini? Andlala xiviko xa wena eka ntlawwa wa wena.

Tsala mianakanyo yin'wana.

*Mahungu ya swa
mintlangu ya namuntiha.
Mi tiseriwa xiviko hi
Mphikizano
exikarhi ka N'wampfundla
na N'waxibodze wu
humelele eGreen Tree
Forest namuntiha.*

Ku kambisisa

Xana ndzi

andlarile xiviko xa mina xa swa mintlangu hi
ndlela leyi twisisekaka na hi nonganoko lowu
faneleke?

nyikile vuxokoxoko mayelana na mphikizano,
swimunhuhatwa na mbangu?

tirhisile mavulavulelo lama faneleke eka vana?

Siku:

Swotala hi maendli

Riendli i rito leri hi byelaka leswi munhu kumbe vanhu va endlaka swona. Maendli ya cinca ku ya hi minkarhi.

Tolo ndzi **ñlantswile** swibye. Namuntlha ndzi **ñlantswa** swibye.

A hi tsaleni

Khwatihata maendli lama nga eswivulweni leswi landzelaka. Vula loko maendli lama ya ri eka nkarhi lowu nga hundza kumbe eka nkarhi wa sweswi.

Nkarhi wa riendli	Nkarhi wa riendli
Ndzi ya evhengeleni.	U ya exitichini xa mabazi.
Tsakani u ya eka dokodela.	U nwile masi.
Va yile exitediyamu.	Va hlalerile TV.
U tlanga ntlangu wa bolo ya milenge.	Ndzi gadile bayisikiri ya mina.
Ndzi dyile lanci ya mina.	U hlamba meno ya yena.

Tirhisa maendli lama landzeleka eka swivulwa u tlhela u vula minkarhi leyi swivulwa swi nga eka yona.

nyka

fambile

nyikile

dyile

famba

tsutsumi

tsutsumile

dya

Nkarhi wa riendlí

Mudvondzisi: Nsavino

Siku

A hi tsaleni

Tsala swivulwa swa ntlhanu hi swilo leswi u swi endleke eka ku hela ka vhiki leri lama hundzeke. Kutani tsala xirhendzevutana eka maendli hinkwawo lama nga eka nkarhi lowu nga hundza.

Tsala swivulwa swa ntlhanu hi swilo leswi u lavaka ku swi endla hi nkarhi wa tiholideyi ta N'wendzamhala. Kutani tsala xirhendzevutana eka maendli hinkwawo lama nga eka nkarhi lowu taka.

Languta hinkwako etlilasini ya n'wina sweswi. Tsala swivulwa swa ntlhanu hi swilo leswi humelelaka sweswi. Tsala xirhendzevutana eka maendli hinkwawo lama nga eka nkarhi wa sweswi.

Siku:

Maendli lawa ya firhisaka xiheteleri “-e” eka minsinya.

Mphikizano wa ku tsutsuma. Hlaya nkarhi wa sweswi na nkarhi lowu nga hundza wa maendli eka thireke ya xitshopana. Munghana wa wena u fanele ku hlaya marito lama nga eka thireke ya wasi. Xiyani leswaku i mani loyi a nga ta hlula. Pfalani kholomu ya nkarhi lowu nga hundza kutani mi vutisana hi riendli ra nkarhi lowu nga hundza wa riendli rin’wana na rin’wana.

A hi hungaseni

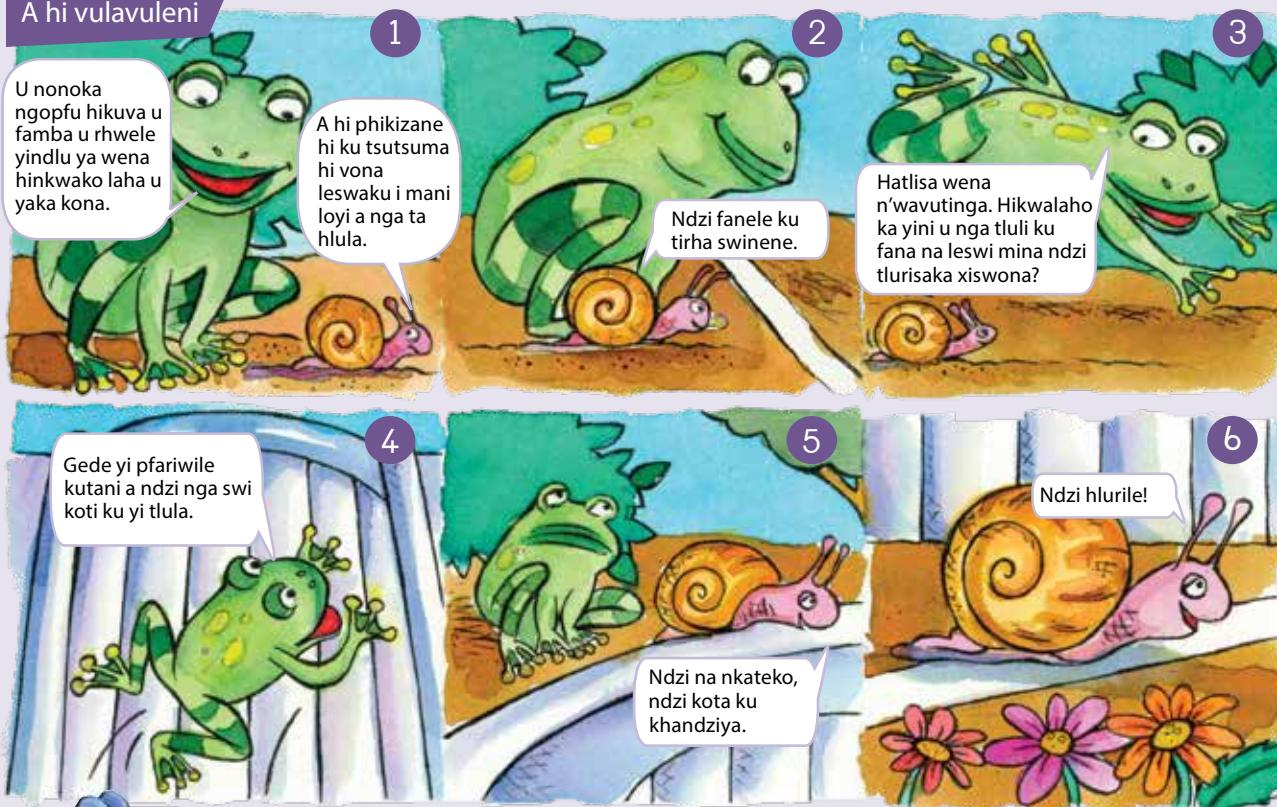
xava	xave	sula	sule
byala	byale	hleka	hleke
dya	dye	hlovisa	hlove
tlula	tlule	khalara	khalare
chaya	chaye	tshama	tshame
kukula	kukule	ba	be
suka	suke	vona	vone
tlanga	tlange	teka	teke
sweka	sweke	xurha	xurhe
tsala	tsale	rhuma	rhume
hatima	hatime	boxa	boxe
rila	rile	cina	cine
tirha	tirhe	suma	sume
heta	hete	longa	longe
guma	gume	kandza	kandze
tova	tove	hlakula	hlakule

A hi vulavuleni

Vulavula na munghana wa wena hi xitiripi xa khathuni. Xi rungula xitori lexi fanaka na xitori xa N'wampfundla na N'waxibodze. Languta swifaniso leswi landzelaka kutani u kuma leswi xitori xi vulavulaka hi swona.

A hi tsaleni

I vamani swimunhuhatwa?

Mbangu wa kona hi wihi?

- Tihisa mepe wa mieleketo leswaku wu ku pfuna ku kunguhata matsalele ya wena. • Tsala mpfapfarhuto.
- Kombela munghana leswaku a hlela mpfapfarhuto wa wena. • Pfuxeta xitshuriwa xa wena u tlhela u endla ndzulamiso lowu faneleke. • Kutani xi tsale hi vukheta ebukwini ya wena.

Kungu ra kona hi rihi?

Mahetelo hi wahi?

Siku:

A hi tsaleni

Tirhisa swifaniso leswi landzelaka ku tsala
xitori xa wena hi chela na humba. Tirhisa
mahlanganisi lama landzelaka ku hlanganisa
tindzimana.

Ku hlanganisa swivulwa

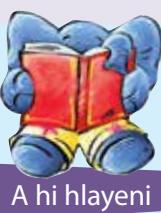
ro sungula, kutani, ku landzela,
endzhaku ka sweswo, ku nga si
humelela sweswo, xo hetelela,
emakumu na hambiloko.

Mahetelo

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

A hi hlayeni

Hlayela ntlawa wa
n'wina switori swa
wena u hlayela
ehenhla. Xana
switori swa fana?
Swi hambana hi
ndlela yihi?

A hi endleni

Encenyetani xitori
na ntlawa wa wena
Mi ta fanelia ku va
na humba, chela
na murunguri loyi a
hlamuselaka xitori.

A hi tsaleni

Hlaya xitori xa wena u heta kutani u endla nxaxameto wa maendli hinkwawo lama tirhisiweke. Tsala xirhendzevutana eka maendli hinkwawo lama nga eka nkarhi lowu nqa hundza.

A hi vulavuleni

Titeke wonge u muviki wa swa mintlangu naswona u fanele ku nyika xiviko xamphikizano exikarhi ka Chela na Humba. Xana u ta vula yini?

Andlala xiviko xa wena eka ntlawa wa n'wina.

Tsala mianakanyo yin'wana.

*Mahungu ya swa
mintlangu ya namuntlha.
I _____ loyi a mi
tiselaka xiviko. Mphikizano
exikarhi ka Chela na
Humba wu humelele
eGreen Tree Forest
namuntlha.*

Ku kambisisa

Xana ndzi	✓	✗
andlarile xiviko xa mina xa swa mintlangu hi ndlela leyi twisisekaka, hi nonganoko lowu faneleke?		
nyikile vuxokoxoko mayelana na mphikizano, swimunhuhatwa na mbangu?		
tirhisile mavulavulelo lama faneleke eka vayinqiseri va vantshwa?		

Siku:

Tin'wana hi maendli

Man'wana ya maendli lama kombisaka mhaka leyi humeleleke ematshwan'weni yo hi komba leswi endliwaka.

Xik: Vana va raha bolo. Manana u sweka vuswa.

A hi tsaleni

Tatisa riendli leri faneleke eka swivulwa leswi landzelaka.

raha	Mufana u _____ bolo yi howa etipaleni.
rahile	Tolo vafana va _____ bolo yi faya fasitere.
tsala	Vana va _____ xikambelwana sweswi.
tsarile	Tolweni Mageza u _____ papila ro ya eka hahani wa yena.
tshemba	Munhu wo _____ u tala ku pfuniwa.
tshembile	A hi _____ leswaku u ta vuya na swakudya.
dya	Mbuti yi _____ mavele.
dyile	Vhiki leri nga hela mbuti yi _____ matsavu exirhapeni xa xikolo.
siya	Xibodze xi _____ mpfundla eka mphikizano.
siyile	Tolo xibodze xi _____ mpfundla emphikizanweni wa ku tsutsuma.
rhandza	Sasavona u _____ malekere.
rhandzile	Mudzaberu u _____ matlangele ya vona ya bolo ya milenge.
tshova	Vana va _____ nawu wa xikolo wo fika exikolweni hi nkarhi.
tshovile	Khoma kahle hikuva tolo u _____ rihlanga leriya.
vukula	Sweswi mbyana yi _____ n'weti.
vukurile	Nimixo mbyana yi _____ n'waposo loko a tisa mapapila.
vona	Ha swi _____ leswaku mpfula yi ta na namuntlha.
vonile	Kokwana u _____ xifaniso xa ntukulu wa yena.

Sweswi vumba swivulwa u tirhisa maendli lama landzelaka.

tsakela	
tirha	
tsundzukile	
nuheta	
ringa	
tshamile	

Tinhlokomhaka, maendli na swiendliwa

A hi tsaleni

U nwile tiyi ya yena.

Lava u tlhela u khwatihata maendli eka swivulwa leswi landzelaka. Kutani tsala xirhendzevutana eka xiendliwa.

Hlaya swivulwa leswi landzelaka na munghana wa wena.

Khwatihata nhlokomhaka hi muhlovo wo tshwuka. Nhlokomhaka i munhu kumbe xanchumu lexi endlaka xiendlo xo karhi.

Khwatihata riendl hi muhlovo wa wasi. Riendl i rito leri kombisaka leswi humelelaka.

Khwatihata xiendliwa hi muhlovo wa rihlaza. Lexi xi kombisa nchumu lowu swilo swo karhi swi endlekaka eka wona.

Swimanga swi hlongorisa makondlo.

Ann u tsakela Jabu.

Musweki u hisile swakudya.

Mufana u fayile fasitere.

Nhwanyana u hahisa khayiti.

Hi bakile khekhe.

Ko tala maendli ya fanele ku va na swiendliwa leswaku hi kota ku twisia nhlamuselo ya wona.

U fayile fasitere.

Ndzi tatile nghilazi ya mina.

U hlambile xikandza.

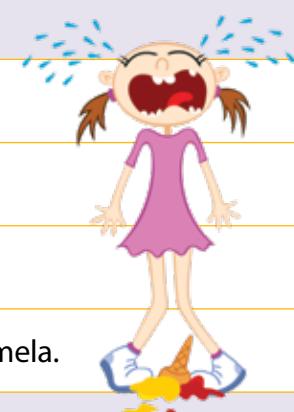
Mandu u tumbetile dayari ya yena.

N'wabere u sungurisile mphikizano wa ku tsutsuma.

Ann u tsarile imeyili.

Sweswi languta swivulwa leswi landzelaka. Khwatihata nhlokomhaka na riendl. Swivulwa leswi landzelaka swi pfumala swiendliwa.

Nkarhi wun'wana a swi bohi leswaku xiendliwa xi va kona ku hetisa xivulwa.

Wa hlaya.

Mbyana yi ettele.

Wa rila.

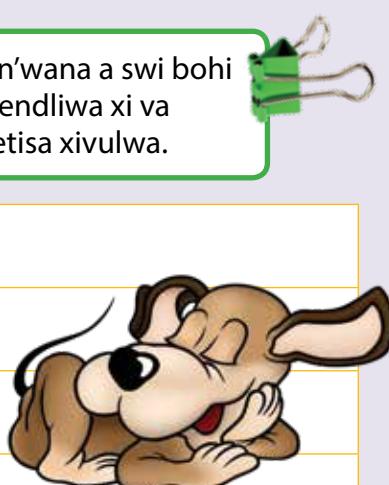
Va tirha.

Wa tlanga.

Va tsutsuma.

Ximanga xa ngoromela.

Byatso byi nwerile.

Siku:

A hi tsaleni

Lava u thhela u khwatihata maendli eka ndzimana leyi landzelaka.

A ndzi lava ku yimbelela ekhonsatini kambe a ndzi fanelu ku ya eka dokodela.

Thekisi a yi fikangi kutani a ndzi fanele ku famba hi milenge. Dokodela u vule leswaku ndzi dya matsavu. Ndzi ta byala matsavu exirhapeni xa mina.

A hi tsaleni

Tsala eka dayari u hlamusela leswi u swi endleke eka ku hela ka vhiki leri hundzeke. Loko u swi endlile leswi, khwatihata nhlokomhaka hi muhlovo wo tshwuka, riendli hi muhlovo wa wasi na xiendliwa hi muhlovo wa rihlaza.

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

A hi vulavuleni

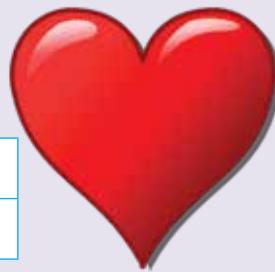
Vulavula na ntlawa wa wena hi tinhlamuselo ta swivulavulelo leswi tsariweke hi ku tikisa. Tsala leswi u ehleketa ka leswaku swivulavulelo leswi swi vula swona.

A hi tsaleni

Manana **u na mbilu**.
Loko va n'wi vutisa, Magezi u **tlurile a nantswa tilo**.

Swivulavulelo i swivulwa
leswi nga na nhlamuselo yo
hambana na ya ntoloveloo.
Hi swi tirhisa ko tala loko hi
vulavula.

N'wana loyi **u na rintoho**.

Basani a hi wo n'wi hlevela nchumu hikuva a nga na xifuva.

Munhu loyi **a nga na nhloko**.
U ta ndzi ta **ku luma ndleve**.

Sesi **a nga na tihlo**.
Mhaka leyi **yi tsema nhlana**.

Tatana **u na voko**, leswi a swi byalaka swi kula kahle.

N'wana **u boxekile endzeni**.

Siku:

Magezi i xihesi xa tibuku. U tshamela ku dya buku nkarhi hinkwawo.

Mhaka leyi a hi vulavulangi hi yona hikuva ya tika.

Vana van'wana va hlaya tinyeleti.

Madonoro u pane sikisi loko a vona movha wa maphorisa.

Namuntha va te vusiku sala ndlwini.

Nhwanyana loyi u na nhloko yo olova, u pasa hi timakisi ta le henhla swinene.

A hi endleni

Hlawula xivulavulelo xin'we eka pheji leri kutani u dirowa leswi marito ya xona ya vulaka swona.

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

A hi hlayeni

Hlaya rhesipi leyi kutani u hlamula swivutiso leswi landzelaka:

Rhesipi ya tikhiramupete

Swichelachelana

4 wa malepula
ya botere

1 khapu ya fulawuri

3 wa malepula ya chukela
swimunywana

2 wa swilepulana swa
phawudara yo baka

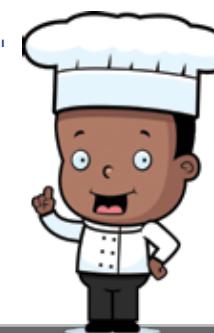
2 wa matandza

1 khapu ya masi
 $\frac{1}{2}$ xilepulana xa
vanilla essence

Maendlele

1. N'okisa botere eka ndzilo wa le hansi swinene.
2. Hlanganisa swichelachelana swo oma exibyen'i lexikulu.
3. Hlanganisa swichelachelana swo tsakama ku katsa na botere exibyen'i xin'wana lexitsono.
4. Chela swichelachelana swo tsakama exibyen'i xa swichelachelana swo oma kutani u swi hakasa ku ringana minete yin'we.
5. Nusa hi lepula u chela eka pani leyi hisaka swinene.
6. Loko ku humelela swimbyarumbyaru ehenhla,
hundzuluxa tikhiramupete.
7. Loko matlhelo hinkwawo ya ri ya buraweni wa
xinsuku, tota jamu ya sirapu u tiphina.

A hi tsaleni

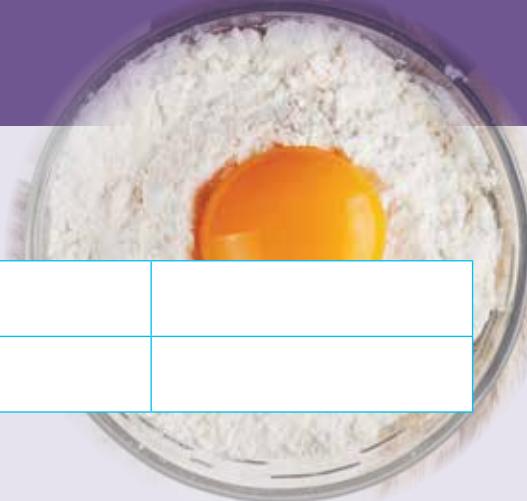
Hlaya rhesipi hi vukheta kutani u hlamula swivutiso leswi landzelaka.

Hi swihi swichelachelana swo oma? Swi xaxamete.

Siku:

Hi swihi swichelachelana swo tsakama? Swi xaxamete.

Xana tipanekuku ti fanele ku phamiwa hi ndlela yihi?

Ndzilo wa le hansi swi vula yini?

--

Ku hundzuluxa swi vula yini?

--

Buraweni wa xinsuku swi vula yini?

--

Hi vula yini loko hi ku swimunywana?

--

Muhlovo wa xinsuku wu hi hlamusela yini?

--

Xana ku fanele ku endliya yini endzhaku ko chela swichelachelana leswi tsakamaka endzeni ka xibye?

Ku tsala rhesipi ya mina

A hi tsaleni

Sweswi tsala rhesipi leyi u yi
rhandzaka swinene.

Khwatihata maendli
hinkwawo eka rhesipi ya
wena na le ka rhesipi ya
tikhiramupete.

Rhesipi ya _____

Swichelachelana

Maendlele

Switirhisiwa leswi lavekaka

A hi vulavuleni

- Hlamusela ntlawa wa wena rhesipi hi ndzandzelelano lowu faneleke.
- U ri tirhise kangani rito ra **fanelia?**
- Matirhisele ya rito leri ya kombisa leswaku munhu a nga komberiwi ku endla xanchumu kambe wo lerisiwa ku endla nchumu wolowo. Hi vula leswaku riendli ri le ka hlayelo ra ndzeriso.

Hi wahi mahlayelo ya riendli lama kombisiwaka eka
swivulwa leswi landzelaka?

Maendli ya swivulwa leswi landzelaka ya le ka hlayelo ra ndzeriso.
Hakasa swichelachelana.

N'okisa botere eka ndzilo wa le hansi.
Hlanganisa swichelachelana swo oma exibyen.
Nusa hi lepula u chela eka pani leyi hisaka swinene.

Siku:

A hitsaleni

Tsala mavito ya mahlayelo ya riendl eka swivulwa leswi landzelaka.
N'wana u dya magwinya - Hlayelo ra kombiso.

U nga pfulli ovhene loko makhekhe ya nga si va ya buraweni.

Ku dya ka xurhisa

Tshamani ehansi!

Vana va yimbelela.

Ndzi nga baka makhekhe.

Ku tirha a swi nandzih.

Chela mati ebikirini.

Tihomu ti dya byanyi.

Vadyondzi va nga pasa loko va tirha swinene.

Gavaza, tisa tibuku ta wena.

A hitsaleni

Tsala swivulwa swi va eka mahlayelo lama landzelaka.

Hlayelo ra kombiso

Hlayelo ra ndzeriso

Hlayelo ra tshamelo

Hlayelo ra kombiso

Hlayelo ra ndzeriso

Ku nyika swiletelo swa ndlela

A hi endleni

Namuntha mufana lontshwa u sungurile ku nghena xikolo xa n'wina. N'wi pfune ku kuma tindlela to ya eka tindhawu to hambana kwala xikolweni xa n'wina.

A hi endleni

Hlaya swiletelo swa ndlela hi vukheta. Landzelela swiletelo swa ndlela ku kota ku kuma tindhawu to hambana eka mepe wa xikolo lowu nga laha henhla. Loko u kumile tindhawu, tatisa mavito ya tona emepeni.

Tlilasi ya Giredi ya 4	I tlilasi yo sungula exineneni xa yena.
Hofisi ya nhloko ya xikolo	Loko a nghena, u fanele ku jikela eximatsini. I kamara ra vumbirhi eka tlheloo ra xinene.
Swihambukelo	Loko a nghena exikolweni u fanele ku jikela eximatsini kutani a nghena hi nyangwa lowu nga exineneni xa yena. U ta swi kuma eka kamara ra vumune exineneni.
Rivala ra mintlangu	Loko a nghena u fanele ku jikela eximatsini kutani a nghena hi nyangwa wa le xineneni xa yena.

Siku:

Dirowa mepe wa xikolo xa n'wina.

A hi hungaseni

Tsala swiletelo swa ndlela ku suka egedeni ya xikolo ku fika etlilasini ya n'wina.

A hi tsalen'i

Ku tlhantilha marito ÷

A hi tsalen'i

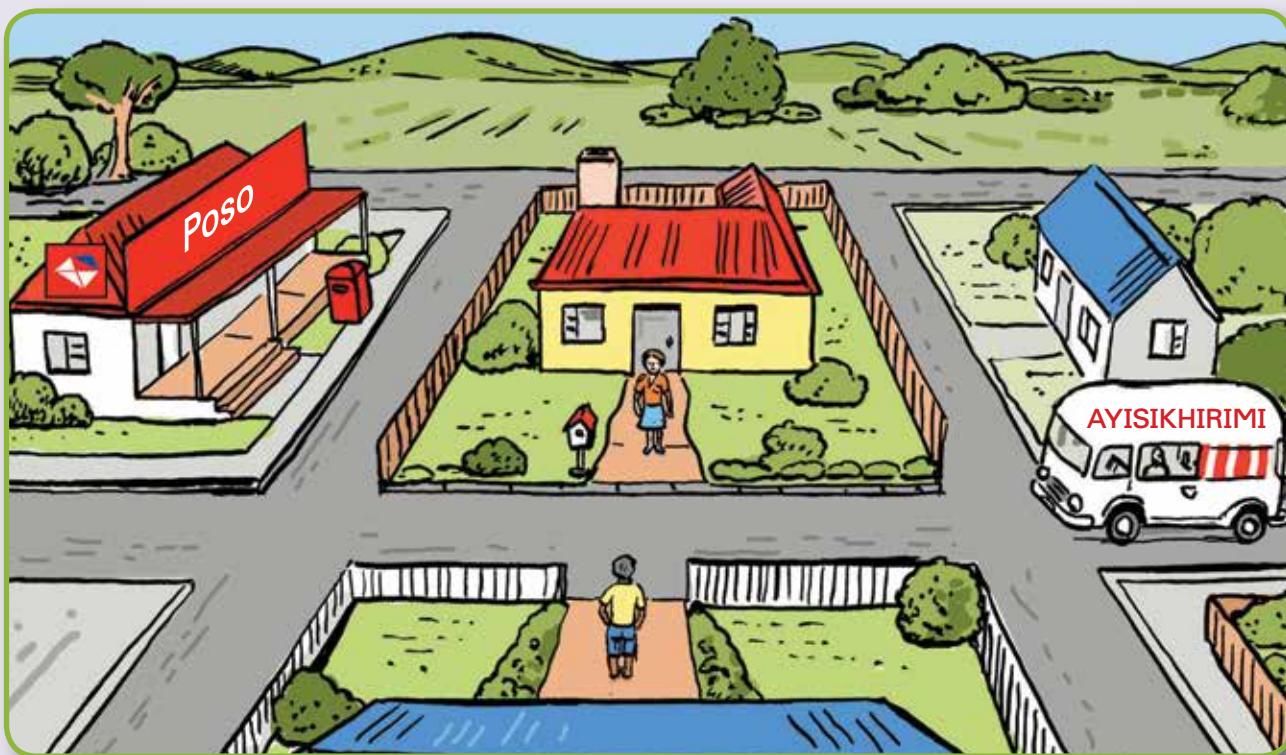
Tlhantilha marito lama landzelaka hi mapeletwana. Tsala nhlayo ya mapeletwana ya marito lama nga ebokisini. Loko u endlile leswi, tirhisa marito ya ntsevu ku vumba swivulwa. Swi tsale ebukwini ya wena ya switoloveto.

bi/ki/ri	3	tlilasi	<input type="text"/>	munghana	<input type="text"/>	xilungu	<input type="text"/>
kukula	<input type="text"/>	xilepulana	<input type="text"/>	mati	<input type="text"/>	harika	<input type="text"/>
leputa	<input type="text"/>	movha	<input type="text"/>	ekaya	<input type="text"/>	tafula	<input type="text"/>
jasi	<input type="text"/>	tirha	<input type="text"/>	saseka	<input type="text"/>	fasitere	<input type="text"/>
xikolo	<input type="text"/>	tirhisa	<input type="text"/>	biha	<input type="text"/>	mujeko	<input type="text"/>

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

Laha Jabu na Thema va tshamaka kona

A hi tsaleni

Languta xifaniso lexi kutani u tatisa marito lama siyiweke.

1. Thema u tshama endlwini leyi nga na khumbi ra xitshopana na lwangu ro
2. Loko Thema a jikela eximatsini a nga ya eka xibebe xa .
3. Jabu u tshama endlwini leyi nga na lwangu ra . U langutane na Thema.
4. Jabu u jikela eximatsini. Kutani u tlhela a jikela . A nga kota ku xava kwale.
5. Loko Thema a lava ku xava switempe, u jikela egedeni ya ka vona hikuva yi le xineneni xa yena.

Siku:

Ntlangu wa minkarhi ya riendli – I mani loyi a nga ta va muhluri?

- Hoxa dayisi.
- Fambisa xifungho.
- Tirhisa xivulwahava xa nkarhi lexi nga eka xivumbeko xa vutandza u tlhela u vumba xivulwa.
- Loyer a rhangaka a fika emakumu hi yena muhluri.

A hi vulavuleni

- Loko u yima ehenhla ka xitulu etlilasini ya n'wina kutani u languta ehansi, xana u vona yini?
- Loko u yima emakumu ka ttilasi ya n'wina kutani u languta ttilasi, xana u vona yini?
- Loko u yima emahlweni ya ttilasi ya n'wina kutani u languta ttilasi, xana u vona yini?
- Swi ringete.

A hi tsaleni

Endla nxaxameto wa swilo swa khumembirhi leswi nga etlilasini ya xifaniso xa 1. Swi gwajule loko swi tlhela swi kumeka eka xifaniso xa 2.

Xifaniso xa 1: Tlhelu ra le ndzhaku ra ttilasi

Xifaniso xa 2: Xifaniso xa pulani ya ttilasi

A hi tsaleni

Languta swidirowiwa leswimbirhi kutani u hlamula swivutiso leswi landzelaka.

Xifaniso xa 1

Xifaniso xa 2

Mutshila a yime kwihi loko a dirowa xifaniso lexi?	Endzhaku kumbe ehenhla	Endzhaku kumbe ehenhla
Ku nga tshama vana vangani etlilasini leyi?		
I yini lexi nga ekusuhi na fasitere?		
Ku na mafasitere mangani etlilasini leyi?		
Ku na tixelufu tingani eka bokisi ra tixelefu?		

Siku:

A hi tsalení

U dyondzisiwe swo tala hi riendli eka kotara leyi.
Hlawula u tlhela u tatisa ripfunariendli eka xivulwa
xin'wana na xin'wana. Khwatihata riendli.

Ripfunariendli i rito
leri tirhisiwaka na
riendli.

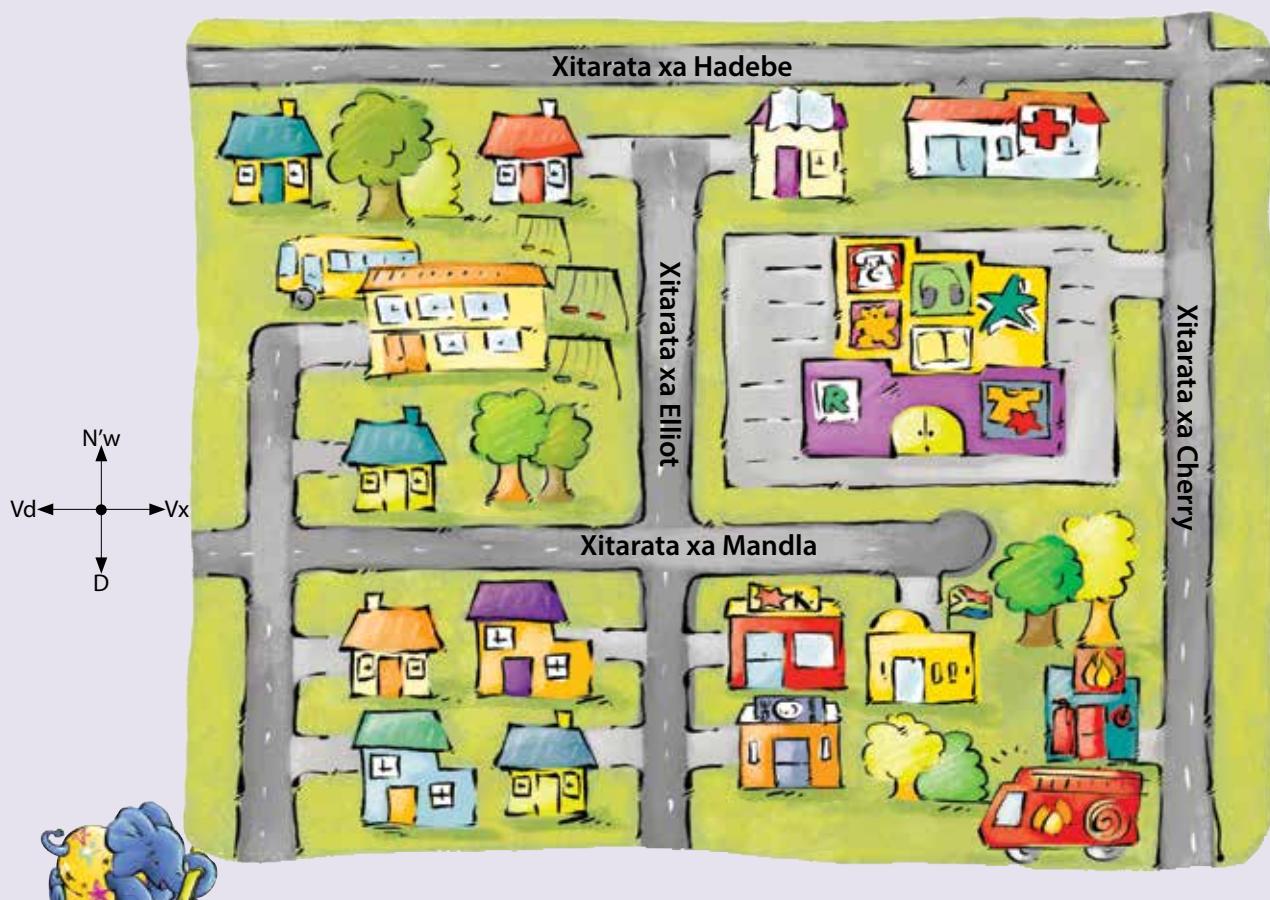
A ri twali loko ri ri roxe
kambe ri twisiseka
ntsena loko ri ri na
riendlinkulu. Ri kumeka
emahlweni ka riendli
exivulweni.

kala	1.	Hi ta va yimela va kondza va fika.
kondza	2.	Hi ta kala hi n'wi siya.
za	3.	Hi ta za hi tichelela juzi.
tshamela	4.	Va tshamela ku holova.
karhi	5.	A va ri karhi va yimbelela.
pfa	6.	Va ta pfa va wisa loko va ri karhi va tirha.
ka	7.	Va ta biwa va _____ va rila.
va	8.	Ndzi ta _____ ndzi rima.
tala	9.	Va ta hlaya va _____ va swi tiva.
tshamela	10.	Ndzi _____ ku ya edorobeni.
hamba	11.	Mi _____ mi hi hlayela switori.
kala	12.	Va ta _____ va n'wi ba.

1 kala, 2 kondza, 3 za, 4
tshamela, 5 karhi, 6 pfa, 7 ka,
8 va, 9 tala, 10 tshamela,
11 hamba, 12 kala.

Hlawula rito rin'we eka bokisi rin'wana na rin'wana leri khalariweke kutani u vumba swivulwa.

A hi tsaleni

Tsala xirhendzevutana eka rito leri faneleke.

Xitarata xa Hadebe xi le **n'walungu/dzongeni** wa Xitarata xa Mandla.

Xikolo xi le **n'walungu/dzongeni** wa Xitarata xa Mandla.

Xibedhlele xi le **n'walungu/dzongeni** wa Xitarata xa Hadebe.

Tsala nhlamulo leyi faneleke.

Xibedhlele xi le ka xitarata xihi?

Phaka yi le ka xitarata xihi?

Xitichi xa vatimelandzilo xi le ka xitarata xihi?

Tsala swivulwa swinharhu hi laha swilo swi kumekaka kona emepeni lowu.

Siku:

A hi vulavuleni

Languta mepe eka pheji leri. Nyika munghana wa wena swiletelo swa ndlela swo ya eka tindhawu to hambana. Nkarhi hinkwawo sungula swiletelo swa wena ku suka exikolweni.

Xikombiso:

Xivutiso xa 1: Ndzi famba tibuloko ta mune ku ya edzongeni na buloko yin'we ku ya evupeladyambu. Xana ndzi ya kwih?

Nhlamulo: En'angeni ya meno.

A hi tsaleni

Hlaya swiletelo swa ndlela leswi landzelaka. Tatisa ndhawu ya laha munhu a yaka kona eka kholomu leyi nga exineneni. Tirhisa mepe wolowo.

Ndzi famba 2 wa tibuloko ku ya evuxeni na 2 wa tibuloko ku ya edzongeni.	Poso
Ndzi famba 3 wa tibuloko ku ya edzongeni na 3 wa tibuloko ku ya evupeladyambu.	
Ndzi famba 3 wa tibuloko ku ya evuxeni.	
Ndzi famba 3 wa tibuloko ku ya en'walungwini na 2 ku ya evupeladyambu.	
Ndzi famba 2 wa tibuloko ku ya en'walungwini na buloko yin'we ku ya evuxeni.	
Ndzi famba 2 wa tibuloko ku ya edzongeni.	

A hi endleni

Nombora swifaniso hi
ndzandzelelano lowu faneleke ku
kota ku endla sangweji.

A hi tsaleni

Tsala rhesipi leyi kombisaka swichelachelana
leswi u faneleke ku va na swona.

Ku endla sangweji ya botere ya timanga na banana.

Swichelachelana

Tirhisa swifaniso leswi u swi nomboreke ku tsala maendlele hi ndzandzelelano
lowu faneleke.

Maendlele

1	
2	
3	
4	
5	

Siku:

Endla xifaniso lexi tlhandlekiwaka ehenhla ka penisele

A hi endleni

- 1** Tsema swifaniso leswi tlhandlekiwaka ehenhla ka tipenisele eka mapheji ya switsemiwa emakumu ka buku.
- 2** Tsema xifaniso lexi tlhandlekiwaka ehenhla ka penisele eka mintila leyikulu ya le handle.
- 3** Petsa eka mintila ya mathonsi.
- 4** Phutsunula xifaniso lexi tlhandlekiwaka ehenhla kutani u tota xidamarheti.
- 5** Tshika xidamarheti timinete tingari tingani leswaku xi kota ku oma.
- 6** Teka penisele. Phutsela xitiripi xo basa xa le hansi xa xiphemu xa penisele lexi engeteriweke hi kwalomu ka 1 cm ku suka ehenhla.
- 7** Yi khome swinene kutani u namarheta xiphutselo eka penisele.

Ku kambisia

Ndzi kota ku

hlaya xitshuriwa xo nyika vuxokoxoko, xik: chati ya maxelo.

tsala xitshuriwa xo nyika vuxokoxoko.

nyika vuxokoxoko byo huma eka xitori.

tsala xitori.

tsala nhlamuselo ya ximunhuhatwa.

hlaya ndzi tlhela ndzi twisia dyondzo ya ntshaketodyondzo wa swiharhi.

tsala ntshaketodyondzo wa swiharhi.

tirhisa mahlamuseri.

ku ringanisa swilo ku kombisa ku hambana loku nga kona. xik: famba, fambanyana, famba ngopfu.

tirhisa risivinene (mina, yena, xona).

tirhisa rifuwi (wa mina, swa yena, xa xona).

tirhisa risivikomba (leyi, loyi, leswo.)

boxa nhlokombaka na xiendlia exivilweni.

nyika riendlia leri faneleke.

tirhisa switwananisi na swipfuneti.

nyika vunygingi bya marito.

nyika maritofularha ya marito.

tirhisa nkarhi lowu nga hundza.

tirhisa nkarhi lowu taka.

tirhisa nkarhi wa sweswi.

boxa mahlayelo ya riendlia.

nyika maendlia lama faneleke.

boxa maendlia ya peletwana rin'we, mapeletwana mambirhi na mapeletwana manharhu.

hambanisa riendlia na ripfunariendlia.

tirhisa ripfunariendlia.

tlhantla marito eka mapeletwana.

Mudyondzisi: Nsayino

Siku

Vulavula na munghana wa wena hi xitori lexi u nga ta xi tsala. Kutani tatisa miehleketo ya wena eka mepe lowu wa miehleketo.

A hi vulavuleni

Endla buku ya wena. Tsema pheji leri landzelaka ra buku leyi. Tsema eka ntila mathonsi. Petsa pheji eka mintila. Tsala vito ra buku eka khavhara. Tsala vito ra wena ehansi ka vito ra buku hikuva hi wena mutsari wa xitori. Dirowa xifaniso ekhavhareni. Sweswi tsala xitori xa wena endzeni ka buku.

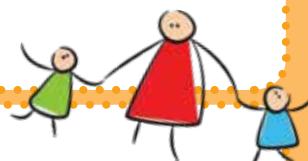

KHAVHARA YA LE NDZHAKU

MAYELANA NA MUTSARI

Tsala vito ra wena

Malembe ya wena

Laha u tshamaka kona

8

KHAVHARA

Dirowa xifaniso laha.

Gozra 2: Petta eka ntilla wa mathonsi.

Tsala vito ra buku laha.

Tsala vito ra wena (hi wena mutsari).

1

Gozra 4: Tsema eka ntilla wo tiya endzhaku ka loko u sitepurile buku ya wena.

Gozra 1: Petta eka ntilla wa mathonsi.

5

4

Yisa emahilweni xitori xa wena laha.

Tsala mifri wa xitori xa wena laha.

Dirowa xifaniso laha.

Dirowa xifaniso laha.

Dirowa xifaniso laha.

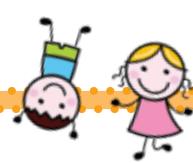
Dirowa xifaniso laha.

Sungula ku tsala xitori xa wena laha.

2

Heta xitori xa wena.

7

3

Yisa emahilweni xitori xa wena laha.

9

Tsala leswi humelelaka eku heteleleni ka xitori
xa wena.

Dirowa xifaniso laha.

Dirowa xifaniso laha.

Dikixinari ya mina

A
a

B
b

C
c

D
d

Handwriting practice lines for the letters A and a.

Handwriting practice lines for the letters A and a.

Handwriting practice lines for the letters B and b.

Handwriting practice lines for the letters B and b.

Handwriting practice lines for the letters C and c.

Handwriting practice lines for the letters C and c.

Handwriting practice lines for the letters D and d.

Handwriting practice lines for the letters D and d.

Dikixinari ya mina

E
e

F
f

G
g

H
h

Dikixinari ya mina

I
i

i
i

J
j

j
j

K
k

K
k

L
l

L
l

Dikixinari ya mina

M
m

N
n

O
o

P
p

Dikixinari ya mina

Q
q

R
r

S
s

T
t

Dikixinari ya mina

u
u

v
v

w
w

x
x

y
y

z
z